

บทที่ 3

ปัญหาการปรับบทกฎหมายในคดีผิดสัญญาชำระหนี้เงิน กรณีดอกเบี้ยผิดนัด และเบี้ยปรับ ตามกฎหมายของต่างประเทศและของประเทศไทย

การจะปรับบทกฎหมาย ที่จะใช้บังคับในกรณีที่คู่สัญญาต้องใช้สิทธิเกี่ยวกับ ดอกเบี้ยผิดนัด เบี้ยปรับ ค่าเสียหายจากการไม่ชำระหนี้ จำเป็นต้องทำการศึกษาข้อกำหนด กฎหมาย ทั้งในและต่างประเทศ เพื่อแยกแยะความแตกต่างระหว่างดอกเบี้ยปกติ กับดอกเบี้ยผิดนัด แยกเบี้ยปรับออกจากดอกเบี้ยผิดนัด หรือค่าเสียหายจากการไม่ชำระหนี้ หรือการชำระหนี้ล่าช้าออกจากกันให้ชัดเจนเสียก่อน เพราะดอกเบี้ยปกติมีอัตราที่กำหนดไว้แน่นอน และมีอัตราขั้นสูงไม่เกินที่กำหนด ในประมวลกฎหมายแพ่ง มาตรา 654 และพระราชบัญญัติดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืมเงินของสถาบันการเงิน พ.ศ. 2523 มาตรา 4 ซึ่งเป็นบทบัญญัติทางแพ่งโดยเฉพาะ ส่วนค่าเสียหายไม่มีกฎหมายกำหนดไว้เป็นอัตราตายตัว บางเรื่องศาลมีอำนาจปรับลดได้ บางเรื่องเป็นข้อตกลงในสัญญาศาลไม่มีอำนาจปรับลด นอกจากนั้นการที่จะระบุว่า ค่าเสียหายที่กำหนดไว้ล่วงหน้าและอัตราดอกเบี้ยผิดนัด จะเป็นเบี้ยปรับ หรือค่าเสียหายที่กำหนดไว้ล่วงหน้าในทุกกรณีหรือไม่ การปรับใช้กฎหมายในแต่ละเรื่องมีข้อแตกต่างกัน และบางเรื่องไม่ใช่ดุลพินิจที่ศาลจะปรับลดลงได้ บางเรื่องเป็นข้อสันนิษฐานของกฎหมาย บางเรื่องผู้เสียหายต้องพิสูจน์ บางเรื่องไม่ต้องพิสูจน์ เช่นการผิดนัดหนี้เงิน การที่จะสรุปได้ว่าเรื่องใด ต้องปรับใช้กับกฎหมายเรื่องใด มาตราใดนั้น จำต้องศึกษากฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งในส่วนกฎหมายของประเทศไทยและกฎหมายต่างประเทศ เพื่อจะนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมและถูกต้องกับพฤติการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละกรณี

3.1 มาตรการทางกฎหมายของต่างประเทศ

ในประเทศต่างๆ ทั้งในระบบ Common Law และระบบ Civil Law มีกฎหมายกำหนดเกี่ยวกับเหตุแห่งการติดดอกเบี้ยผิดนัด และเบี้ยปรับเอาไว้มากมาย โดยส่วนใหญ่มักจะมองว่า เบี้ยปรับเป็นค่าเสียหายที่กำหนดไว้ล่วงหน้าในสัญญา เพื่อกำหนดเป็นบทลงโทษผู้ผิดสัญญา หรือเป็นการเตือนถึงโทษหากคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งจะผิดสัญญา และอาจถือเป็นค่าเสียหายส่วนน้อยที่อาจเรียกได้จากการผิดสัญญาของคู่สัญญาอีกฝ่าย ซึ่งในกฎหมายของต่างประเทศ มีสองระบบใหญ่ที่

อาจใช้อ้างอิงคือ ระบบจารีตประเพณี (Common Law) และระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law) ดังที่จะได้อธิบายต่อไป

3.2 ความหมายของดอกเบี้ย และเบี้ยปรับ ตามความหมายของต่างประเทศ หลักการปรับใช้กฎหมายในการปรับลดเบี้ยปรับที่สูงเกินส่วนในกลุ่มประเทศที่ใช้กฎหมาย จารีตประเพณี (Common Law) ซึ่งได้แก่ประเทศอังกฤษ และประเทศอเมริกา เป็นต้น

3.2.1 ประเทศอังกฤษ

กฎหมายอังกฤษ ระบบจารีตประเพณี (Common Law)

กฎหมายอังกฤษถือว่าเบี้ยปรับเป็นสัญญากำหนดค่าเสียหาย ซึ่งถ้ากำหนดไว้เกินกว่าความเสียหายที่ได้รับโดยแท้จริง จะใช้บังคับกันไม่ได้โดยถือหลักว่า ถ้าเบี้ยปรับกำหนดไว้เกินจำนวนที่เสียหายจริง ก็จะกลายเป็นการปรับใหม่ลงโทษ (Penalty) ซึ่งอำนาจที่จะปรับใหม่ลงโทษนี้บุคคลหาอาจทำกันเองได้ไม่ รัฐและกฎหมายเท่านั้นที่จะปรับใหม่ลงโทษคนได้ แต่ถ้าเป็นการกำหนดค่าสินไหมทดแทนความเสียหายกันไว้ล่วงหน้า (Liquidated damages) ไม่เกินความเสียหายในทางทรัพย์สินที่แท้จริงแล้ว ก็เป็นอันบังคับได้ตามลักษณะการที่ต้องใช้ค่าเสียหายเมื่อผิดสัญญา

การแปลความหมายของเบี้ยปรับ (Penalty) และค่าสินไหมทดแทนความเสียหายที่กำหนดกันไว้ล่วงหน้า (Liquidated damages) ศาลจะไม่ผูกมัดอยู่กับการใช้ถ้อยคำ แต่ดูถึงเจตนา มากกว่า คู่สัญญาอาจเรียกจำนวนนั้น เป็นค่าสินไหมทดแทนความเสียหายที่กำหนดกันไว้ล่วงหน้า (Liquidated damages) แต่ถ้าศาลเห็นว่าสิ่งนั้นเป็นเบี้ยปรับ (Penalty) ก็จะต้องทำคำพิพากษาตามหลักเบี้ยปรับซึ่งอาจพิพากษายกฟ้อง ในทางตรงกันข้ามถ้าคู่สัญญาระบุจำนวนที่กำหนดไว้เป็นเบี้ยปรับ (Penalty) แต่สิ่งที่กำหนดเป็นการกำหนดค่าสินไหมทดแทนความเสียหายกันไว้ล่วงหน้า สิ่งนั้นก็ถือเสมือนเป็นค่าสินไหมทดแทนความเสียหายที่กำหนดไว้ล่วงหน้า (Liquidated damages) ซึ่งมีผลว่าฝ่ายผู้เสียหายจะฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนสำหรับความเสียหายที่แท้จริง

ปัญหาคือว่าจำนวนที่กำหนดกันไว้นั้น จำนวนใดเป็นเบี้ยปรับหรือการกำหนดค่าสินไหมทดแทนความเสียหายกันไว้ล่วงหน้าซึ่งต้องชดใช้เมื่อมีการผิดสัญญาเกิดขึ้น เช่นในข้อตกลงเรื่องเช่าซื้อบางครั้งบริษัทการเงินกำหนดว่า ในเมื่อมีเหตุการณ์ทำให้สัญญาสิ้นสุดลง ผู้ให้เช่าไม่เพียงแต่จะได้ครอบครองสินค้าที่เช่าและรับเงินงวดที่จ่ายแล้ว แต่ผู้เช่าจะต้องจ่ายอีกจำนวนหนึ่งเป็นค่าตอบแทนสำหรับการขาดกำไรทางธุรกิจ ถ้าการเช่าสิ้นสุดลงเป็นผลจากการผิดสัญญาของผู้เช่า ศาลอาจถือว่าจำนวนที่จะต้องจ่ายนี้เป็นเบี้ยปรับ

กฎหมายอังกฤษถือว่าเบี้ยปรับเป็นสัญญากำหนดค่าเสียหาย ซึ่งถ้ากำหนดกันไว้เกินกว่าความเสียหายที่ได้รับ โดยแท้จริง จะใช้บังคับกันไม่ได้ แต่ถ้าเป็นการกำหนดค่าสินไหมทดแทน

ความเสียหายกันไว้ล่วงหน้า (Liquidated damages) ไม่เกินความเสียหายในทางทรัพย์สินที่แท้จริงแล้วก็เป็นอันบังคับกันได้ตามลักษณะการที่ต้องใช้ค่าเสียหายเมื่อผิดสัญญา⁵²

มีคดีเกี่ยวกับเบี้ยปรับ ผูุ้ทธรณ์เป็นผู้ประคิษฐ์ยารรถยนต์และยางใน ได้ขายสินค้าเหล่านี้บางส่วนต่อจำเลยซึ่งมีสัญญาว่าจะไม่เสนอขายไปในราคาที่ต่ำกว่าราคาของผู้ผลิต จำเลยตกลงที่จะจ่าย 5 ปอนด์ เป็นค่าเสียหายที่กำหนดไว้ล่วงหน้าสำหรับการผิดข้อตกลงทุกกรณี จำเลยขายยางต่ำกว่าราคา ผูุ้ทธรณ์จึงฟ้องค่าเสียหายสำหรับการผิดสัญญา The House of Lords ถือว่าจำนวนค่าเสียหายที่คู่สัญญากำหนดขึ้นเป็นการประมาณค่าเสียหายที่แท้จริงและไม่ใช่เบี้ยปรับ และในคำกล่าวของ Lord Dunedin ได้วางหลักเกณฑ์ไว้ว่า

จะถือเป็นเบี้ยปรับถ้าจำนวนที่กำหนดไว้เกินสมควรและไม่มีเหตุผลในเมื่อเปรียบเทียบกับความเสียหายที่มากที่สุดที่สามารถเป็นไปได้อันเกิดจากการผิดสัญญา

มีการอธิบายโดย Earl of Halsbur ไว้ในคดีก่อนๆ ว่าตัวอย่าง เช่น ถ้าท่านตกลงที่จะสร้างบ้านใน 1 ปี ถ้าไม่สร้างบ้านราคา 50 ปอนด์ ท่านจะต้องจ่ายเงิน 1 ล้านเป็นเบี้ยปรับ กรณีนี้เป็นการเกินสมควรอย่างเห็นได้ชัด

ในคดี *Kemble v. Farren* (1829), 6 Bing.141 จำเลยตกลงกับโจทก์ว่าจะแสดงเป็นตัวตลกหลักในภาพยนตร์ Covent Garder เป็นเวลา 4 ฤดู โดยคิดค่าแสดง 3 ปอนด์ ต่อ 1 คืน สัญญากำหนดว่าถ้าคู่สัญญาปฏิเสธข้อตกลงทั้งหมดหรือบางส่วน คู่สัญญานั้นจะจ่ายอีกฝ่ายหนึ่งเป็นจำนวน 1,000 ปอนด์เป็นค่าเสียหายที่กำหนดไว้ล่วงหน้า จำเลยปฏิเสธที่จะแสดงในระหว่างฤดูที่สอง

ข้อตกลงนี้ถูกตัดสินว่าเป็นเบี้ยปรับ หน้าที่ที่จะจ่าย 1,000 ปอนด์ อาจเกิดขึ้นเมื่อมีความผิดพลาดที่จะจ่าย 3 ปอนด์ ดังนั้นจึงสังเกตได้ว่าเป็นเบี้ยปรับ

ในคดี *Ford Motor Co.v. Armstrong* (1915), 31 T.L.R.267

จำเลยเป็นผู้ขายปลีกและ โจทก์เป็นผู้ผลิตรถยนต์ จำเลยตกลงว่าจะไม่ขายรถของโจทก์ต่ำกว่าราคาที่กำหนด การผิดข้อตกลงจะต้องจ่าย 250 ปอนด์ เป็นค่าเสียหายที่ตกลงกันไว้ เสียงส่วนมากของ Court of Appeal ถือว่าเป็นเบี้ยปรับ จำเลยอาจผูกพันที่จะต้องจ่ายจำนวน 250 ปอนด์ สำหรับการผิดข้อสัญญาบางอย่างซึ่งเป็นเหตุของความเสียหายเล็กน้อย และเช่นเดียวกันในคดี *Kemble v. Farren* ที่กล่าวแล้วก็พิจารณาเช่นเดียวกัน โดยศาลถือว่า 1,000 ปอนด์เป็นเบี้ยปรับ

ปัญหาว่าจำนวนที่กำหนดเป็นค่าเสียหายที่กำหนดไว้ล่วงหน้าหรือเบี้ยปรับ เป็นปัญหาตีความและสัญญา พิจารณาในเวลาที่ทำสัญญา ไม่ใช่เวลาที่ผิดสัญญา

⁵² อภิชาติ คงดี. (2545). หลักการตีความสัญญา. หน้า 39 – 49.

ความแตกต่างระหว่างเบี้ยปรับและค่าเสียหายที่กำหนดล่วงหน้าขึ้นอยู่กับความมุ่งหมายของคู่สัญญาถ้ามุ่งหมายที่จะค้ำประกันการชำระหนี้ตามสัญญาโดยกำหนดเบี้ยปรับ จำนวนที่กำหนดคือเป็นเบี้ยปรับ แต่ในทางตรงกันข้าม ถ้ามุ่งหมายเป็นค่าเสียหายสำหรับการผิดสัญญา จะเป็นค่าเสียหายที่กำหนดไว้ล่วงหน้า

การที่คู่สัญญากำหนดค่าสินไหมทดแทนซึ่งเขาประเมินจากการผิดสัญญาของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง และนำข้อกำหนดใส่ไว้ในสัญญา การกระทำเช่นนี้ไม่ลบล้างกฎหมายเรื่องค่าเสียหายสำหรับการผิดสัญญา ซึ่งมีความมุ่งหมายที่จะชดเชย

จากหลักกฎหมายอังกฤษดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการกำหนดค่าสินไหมทดแทนความเสียหายกันไว้ล่วงหน้า จะต้องไม่เกินความเสียหายในทางทรัพย์สินที่แท้จริงถึงจะบังคับกันได้ ถ้าเกินกว่าความเสียหายที่แท้จริง จะเป็นเบี้ยปรับซึ่งใช้บังคับไม่ได้แต่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย ไม่จำกัดว่าจะตกลงกำหนดเบี้ยปรับกันได้เฉพาะที่เป็นการกำหนดล่วงหน้าสำหรับค่าเสียหายจริงจึงในทางทรัพย์สินเท่านั้น ทั้งนี้จะเห็นได้จากมาตรา 383 ซึ่งบัญญัติถึงการที่ศาลจะลดเบี้ยปรับจะต้องพิจารณาถึงทางได้เสียของเจ้าหนี้เป็นอย่างอื่นที่ชอบด้วยกฎหมาย ไม่ใช่แต่เพียงทางด้านเสียในเชิงทรัพย์สินเท่านั้น ซึ่งผลสุดท้ายเจ้าหนี้อาจได้เบี้ยปรับเป็นค่าเสียหายเกินกว่าที่เสียหายจริงในทางทรัพย์สินก็ได้⁵³

การเรียกดอกเบี้ยในประเทศอังกฤษ

ในประเทศอังกฤษ มูลเหตุที่จะเรียกดอกเบี้ย

ใช้หลัก กฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) มีมูลเหตุที่จะเรียกดอกเบี้ยได้สามกรณีคือ

1) จะเรียกดอกเบี้ยได้เมื่อ

ก. มีข้อตกลงโดยแน่ชัดให้เรียกดอกเบี้ยได้

ข. มีแนวทางปฏิบัติ (Course of Dealing) ระหว่างคู่กรณีว่า ให้เรียกดอกเบี้ยกันได้

ค. มีระเบียบหรือประเพณีในทางการค้าหรือธุรกิจระบุไว้โดยเฉพาะ

ง. เมื่อมีความเสียหายเกิดขึ้นเนื่องจากการผิดสัญญา (Breach of Contract)

2) ตามหลักแห่งความยุติธรรม (Equity) จะเรียกดอกเบี้ยได้ เมื่อเจ้าหนี้และลูกหนี้

มีความสัมพันธ์กันเป็นพิเศษ เช่น การให้กู้ยืม การจำนอง จำน่า การค้ำประกัน เป็นต้น

⁵³ วุฑฒิพล วินิตวฒนกุล. (2546). การกำหนดค่าเสียหายเนื่องจากการไม่ชำระหนี้ตามสัญญา.

3) โดยบทบัญญัติของกฎหมาย (Statute) คือสิทธิที่จะได้รับดอกเบี้ยตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ เช่น ดอกเบี้ยตามตัวเงิน การจัดการทรัพย์สินในคดีล้มละลาย การชำระบัญชี ค่าธรรมเนียมระหว่างทนายความและลูกความ เป็นต้น

3.2.2 ประเทศสหรัฐอเมริกา

กฎหมายอเมริกัน ระบบจารีตประเพณี (Common Law)

หลักกฎหมายอเมริกัน ได้อธิบายไว้ว่า ถ้าคู่กรณีได้กำหนดจำนวนค่าเสียหายที่แน่นอนไว้สำหรับกรณีการผิดสัญญา

1) อาจเป็นการกำหนดสำหรับเป็นค่าเสียหายที่กำหนดกันไว้ล่วงหน้าสำหรับการไม่ชำระหนี้ ซึ่งเป็นความเสียหายที่แท้จริงก็บังคับกันได้

2) แต่ถ้าคู่กรณีตั้งใจที่จะกำหนดไว้เป็นเบี้ยปรับ โดยกำหนดไว้เกินกว่าส่วนของความเสียหายที่แท้จริง การเรียกให้ชดใช้คงจำกัดได้เพียงเท่าที่เสียหายกันจริงๆ

การที่จะแบ่งแยกว่า จำนวนค่าเสียหายนั้นเป็นค่าเสียหายที่กำหนดไว้ล่วงหน้าหรือเบี้ยปรับนั้น จะพิจารณาได้ตามหลักดังนี้

1) ศาลไม่ควรที่จะไปคำนึงว่าคู่กรณีจะเรียกค่าเสียหายนั้นเป็นอะไรแต่ควรพิจารณาว่า

2) ถ้ากรณีที่สัญญาที่กำหนดมูลค่าไว้แน่นอนค่าเสียหายที่กำหนดไว้เกินมูลค่านั้น กรณีเช่นนี้ ค่าเสียหายนั้นคือ เบี้ยปรับ (Penalty)

3) ถ้ากรณีที่สัญญามีมูลค่าไม่แน่นอน แต่การกำหนดค่าเสียหายในจำนวนแน่นอนและพอควร ค่าเสียหายนั้นคือค่าเสียหายที่กำหนดไว้ล่วงหน้า

ความเสียหายจากการผิดสัญญาของแต่ละสัญญาอาจจะต่างกัน ตัวอย่างเช่นผู้เช่าอาจสัญญาที่จะจ่ายค่าเช่า ข้อความซึ่งกำหนดว่าในเหตุการณ์ซึ่งผู้เช่าผิดสัญญาเช่าจะต้องจ่ายจำนวนหนึ่งเป็นค่าเสียหายที่กำหนดไว้ล่วงหน้า ถ้าไม่เป็นการคาดหมายความเสียหายที่สมควร ก็จะต้องถือว่าเป็นเบี้ยปรับ ถ้าจำนวนที่กำหนดเป็นการคาดหมายความเสียหายอันเกิดจากการผิดสัญญาที่พอสมควร ข้อความนั้นก็ใช้ได้

Uniform Commercial Code กำหนดว่าค่าเสียหายที่กำหนดล่วงหน้าอาจจะได้ตกลงไว้แต่เพียงจำนวนที่สมควรในการบรรเทาความเสียหายที่แท้จริงเพราะการผิดสัญญา ความยากของการพิสูจน์ความเสียหายและความไม่สะดวกจะได้รับการแก้ไขที่พอเพียง จำนวนที่กำหนดไว้ไม่สมควรจะเป็นโมฆะเหมือนเป็นเบี้ยปรับ

นอกจากนั้น Black's Law Dictionary พจนานุกรมที่มีชื่อเสียงของอเมริกา ได้ให้ความหมายของเบี้ยปรับไว้ดังนี้

Penalty. An elastic term with many different shades of meaning; it involves idea of punishment.

The sum of money which the obligor of a bond undertakes to pay in the event of this omitting to perform or carry out the terms imposed upon him by the conditions of the bond. A penalty is a sum inserted in a contract not as a measure of compensation for its breach, but rather as punishment for default, or by way of security for actual damages which might be sustained by reason of nonperformance. *Stein v. Bruce*, Mo. App., 366 s.w. 2d 732, 735.

The sum a party agrees to pay in the event of a contract breach, but which is fixed, not as a pre-estimate of probable actual damages, but as a punishment, the threat of which is designed to prevent the breach. *Westmount Country Club v Kameny*, 82 N. J Super. 200, 197 A. 2d 379, 382

A penalty provision operates to compel performance of act and usually become effective only in event of default on which a forfeiture is compelled without regard to actual damages sustained by party aggrieved by breach. *Gerrett v. Coast and Southern Federal Sav. and Loan Ass'n*, 9 Cal. 3d 731, 180 Cal. Rptr. 845, 850

A penalty is a sum of money which the law exacts payment of by way of punishment for doing some act which is prohibited or for not doing some act which is required to be done. *Hidden hollow Ranch v. Collins*, 149 Mont. 321, 406 P. 2d 365, 368. A punishment imposed by statute as a consequence of the commission of an offense. Also money recoverable by virtue of a statute imposing a payment by way of punishment.

Penalty clause. Any provision in a contract or a law which calls for the exaction of a penalty instead of actual damages; e. g. in a mortgage, a clause requiring the mortgagor to pay a flat sum or a percentage of the mortgage debt if he exercises his right to pay off the mortgage before the due date or within a short time after the mortgage has been given.⁵⁴

จาก Black's Law Dictionary นี้ อาจจะแปลความหมายของเบี้ยปรับได้คือ เบี้ยปรับ เป็นถ้อยคำที่ไม่ตายตัวมีความหมายต่างๆ เป็นความคิดในการลงโทษ เกี่ยวกับการเงินหรือแพ่งหรือทางอาญา ถึงแม้ว่าความหมายของมัน โดยทั่วไปจำกัดถึงการลงโทษเกี่ยวกับการเงิน

⁵⁴ Henry Campbell Black, M.A., (1990). *Black's Law Dictionary*. pp. 1133-1134.

ดังนั้น เบี้ยปรับ คือ จำนวนเงินที่ลูกหนี้รับรองว่าจะจ่ายในเหตุที่เขาละเลยที่จะกระทำสิ่งที่กำหนดไว้โดยเงื่อนไขของสัญญา เบี้ยปรับเป็นจำนวนซึ่งกำหนดไว้ในสัญญาไม่เหมือนกับค่าสินไหมทดแทนสำหรับการผิดสัญญา แต่ค่อนข้างจะเหมือนกับการลงโทษของการผิดสัญญา หรือเป็นวิธีประกันสำหรับค่าเสียหายที่แท้จริงโดยเหตุที่ไม่ปฏิบัติตามสัญญา จำนวนที่คู่สัญญาจะจ่ายในเหตุที่มีการผิดสัญญา ไม่เหมือนการประมาณค่าเสียหายที่แท้จริงแต่เหมือนโทษ เป็นการขู่ซึ่งมุ่งหมายที่จะป้องกันการผิดสัญญา

ข้อกำหนดเบี้ยปรับทำให้มีผลบังคับให้ปฏิบัติตามสัญญา และจะมีผลเมื่อมีการผิดสัญญา ซึ่งค่าปรับใหม่นี้จะถูกบังคับโดยไม่พิจารณาถึงค่าเสียหายที่แท้จริง

ในอเมริกาจึงมองว่าเบี้ยปรับคือจำนวนเงินซึ่งกฎหมายบังคับให้ชำระโดยวิธีลงโทษสำหรับการกระทำในสิ่งซึ่งต้องห้าม หรือสำหรับการไม่กระทำในสิ่งซึ่งต้องกระทำ การลงโทษถูกกำหนดโดยพระราชบัญญัติเหมือนผลของการกระทำความผิด จำนวนเงินสามารถเอาคืนมาได้โดยพระราชบัญญัติกำหนดการชำระโดยวิธีการลงโทษ

ตามประวัติศาสตร์ กฎเกณฑ์ตามหลัก Equity ถือว่าเบี้ยปรับที่ตกลงโดยคู่สัญญาไม่มีผลบังคับ หลักความยุติธรรมนี้มุ่งหมายที่จะป้องกันการเกินขอบเขต และบรรเทาจากข้อตกลงที่ไม่มีเหตุผล ภายหลังถูกนำมาใช้โดยศาล ดูเหมือนว่าโดยทั่วไปคู่สัญญามีอิสระที่จะใส่ข้อความอะไรก็ตามลงไป ในสัญญาอันเป็นเบื้องต้น แต่มีข้อจำกัดว่าเขาไม่มีอิสระที่จะกำหนดสิทธิในการแก้ไข การแก้ไขถูกกำหนดโดยรัฐมากกว่ากฎหมายเอกชน ดังนั้น ตัวอย่างเช่นตามสัญญากำหนดเหตุการณ์เมื่อมีการผิดสัญญาจะไม่มีผล หลักความยุติธรรมยังคงอยู่เป็นเกณฑ์ในการบังคับเรื่องเบี้ยปรับตามสัญญา

ขณะที่คู่สัญญา ไม่มีอำนาจที่จะกำหนดเบี้ยปรับในเหตุที่มีการผิดสัญญา แต่ภายใต้เงื่อนไขบางอย่าง เขาจะตกลงค่าเสียหายกันไว้ล่วงหน้าในเหตุที่มีการผิดสัญญาได้ เบี้ยปรับมุ่งหมายที่จะยับยั้งคู่สัญญาจากการกระทำผิดสัญญาและลงโทษเขาในเหตุที่ทำให้ไม่ได้ผล ศาลมีหลักเกณฑ์สามประการที่จะแยกค่าเสียหายที่กำหนดล่วงหน้าออกจากเบี้ยปรับ

1) ความเสียหายอันเกิดจากการผิดสัญญาจะต้องยากหรือเป็นไปได้ที่จะประมาณได้แน่นอน

2) คู่สัญญาต้องตั้งใจที่จะกำหนดค่าเสียหายมากกว่าเบี้ยปรับ และ

3) จำนวนที่จะกำหนดไว้จะต้องเป็นการคาดหมายความเสียหายที่สมควร

เมื่อวิเคราะห์ถึงการที่ศาลพิจารณาข้อเท็จจริง แสดงให้เห็นว่าสองหลักเกณฑ์มีความสำคัญจำกัด ในคดีส่วนมากหลักเกณฑ์ที่สามจะถูกตัดสินหลักเกณฑ์แรกมีความสำคัญจำกัด แม้ความเสียหายที่แท้จริงจะได้คำนวณแล้วอย่างไรก็ตาม ค่าเสียหายที่กำหนดล่วงหน้ามีประโยชน์

มากต่อคู่สัญญาและจะยกขึ้นมาสนับสนุนในคดีที่ความเสียหายที่แท้จริงยากแก่การพิสูจน์ เช่น ในคดีที่มีการทำผิดข้อตกลงที่จะไม่แข่งขันการค้าขายทางธุรกิจ เจตนาเป็นโอกาสเล็กน้อยที่จะชี้ถึงการตัดสินใจในสิ่งที่คู่สัญญาทำว่าเป็นเบี่ยงปรับและค่าเสียหายที่กำหนดไว้ล่วงหน้า ยิ่งกว่านั้นแม้ว่าคู่สัญญาเจตนาแท้จริงที่จะกำหนดค่าเสียหายล่วงหน้าสิ่งนี้อาจจะถูกคัดค้านถ้าจำนวนที่กำหนดนั้นไม่เป็นไปตามส่วนของความเสียหายเท่าที่จะเป็นไปได้

โดยทั่วไปเห็นว่าความพอเหมาะพอควรจะต้องพิจารณาในขณะที่ทำสัญญามากกว่าเวลาที่ผิดสัญญาและมีความเสียหายตามมา อย่างไรก็ตาม ข้อตกลงทั่วไปจะสิ้นสุดลงเมื่อกรณีสุดท้ายมาถึงคือเมื่อไม่มีความเสียหายจริงถึงแม้ว่าเวลาที่ทำสัญญาจะได้คาดเห็นถึงความเสียหาย และได้ประมาณไว้อย่างมีเหตุผล

ตัวอย่างคดี Hutchinson v. Tompkins, 259 so 2d 129(Fla. 1972)

โจทก์ตกลงที่จะขายที่ดินแก่ Tompkins ในราคา 125,000 ดอลลาร์ ได้วางเงิน 10,000 ดอลลาร์ ไว้โดยตัวแทน สัญญากำหนดค่าเสียหายไว้ล่วงหน้าซึ่งกำหนดว่าถ้าผู้ซื้อผิดสัญญาสามารถที่จะยึดเงิน 10,000 ดอลลาร์ ตามที่ฟ้อง Tompkins ผิดสัญญาโดยปฏิเสธที่จะชำระราคา แต่ตัวแทนได้นำเงิน 10,000 ดอลลาร์ กลับไปโดยไม่ถูกต้อง โจทก์ฟ้อง Tompkins และตัวแทนเพื่อนำเงิน 10,000 ดอลลาร์คืนมา ศาลยกฟ้องโดยถือว่าค่าเสียหายที่กำหนดไว้ล่วงหน้าเป็น โฆษะเสมือนเป็นเบี่ยงปรับ

การเรียกดอกเบี้ยในประเทศอเมริกา

กำหนดสิทธิในการเรียกดอกเบี้ยไว้คือ

- 1) เมื่อมีสัญญาแสดงออกโดยชัดแจ้งหรือโดยปริยาย
- 2) เรียกได้ในฐานที่เป็นค่าเสียหายในการหน่วงเหนี่ยวเงินนั้นไว้
- 3) เรียกได้ในกรณีละเมิดสัญญาหรือปฏิบัติหน้าที่บางอย่างไปโดยพลการ
- 4) โดยบทบัญญัติแห่งกฎหมาย⁵⁵

กล่าวโดยสรุป ในกฎหมาย ระบบจารีตประเพณี (Common Law) จะไม่ยอมรับค่าเสียหายในเชิงลงโทษ จากการผิดสัญญา (Penalty) ซึ่งเป็นส่วนของค่าเสียหายที่มีการกำหนดไว้เกินกว่าความเสียหายที่แท้จริงนั้น ไม่อาจใช้บังคับได้ แต่หากเป็นการกำหนดค่าเสียหายไว้ตามความเป็นจริง แม้เป็นการประเมินความเสียหายไว้ล่วงหน้า (Liquidate Damages) ก็สามารถใช้บังคับได้

⁵⁵ Guenter Treitel. (1999). *American Jurisprudence*. Vol.30. p. 8.

3.2.3 ประเทศฝรั่งเศส

ในส่วนกฎหมายประเภทระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law) ศึกษาจากประเทศฝรั่งเศส และประเทศสหพันธ์รัฐเยอรมนี ซึ่งเป็นประเทศต้นแบบ ที่ประเทศไทยนำกฎหมายของสองประเทศดังกล่าว มาปรับปรุง ดัดแปลงให้เหมาะสมกับการใช้ในประเทศไทย

กฎหมายฝรั่งเศส ระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law)

เบียปรับเป็นข้อตกลงที่บุคคลทำขึ้นเพื่อเป็นหลักประกัน ในการชำระหนี้ตามสัญญา โดยข้อตกลงกำหนดว่า คู่สัญญาที่ไม่ปฏิบัติตามสัญญา จะต้องจ่ายจำนวนที่แน่นอนเป็นค่าเสียหายให้แก่คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง

ตามประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส ถือว่าสำหรับผู้ทำสัญญานั้น สัญญาคือกฎหมาย ที่คู่สัญญาต้องถูกผูกพันตามนั้น ซึ่งตามความคิดเห็นแต่เดิมของประเทศฝรั่งเศสนั้นถือว่า เบี้ยปรับ เป็นการลงโทษฐานผิดสัญญา ดังศัพท์ของคำว่า “ปรับ” (penalty) อย่างไรก็ตามในระยะหลังต่อมา คือตั้งแต่ศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมาได้ใช้การกำหนดเบี้ยปรับเอาเปรียบคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งมากขึ้น เช่น โดยเฉพาะในสัญญาที่คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งขอเข้าร่วมเป็นภาคีโดยไม่มีการอภิปรายกัน เช่น สัญญาจ้างแรงงานที่นายจ้างผู้เป็นเจ้าของโรงงานได้ร่างขึ้น ผู้ใดสมัครเข้าทำงานก็ต้องยอมตามสัญญาจ้างแรงงานที่ได้ร่างไว้เสร็จนี้ และก็จะกำหนดเบี้ยปรับแก่ลูกจ้างต่างๆ ชนิด กล่าวคือมีการวางระเบียบข้อบังคับของโรงงานหากขัดขึ้นก็มีเบี้ยปรับ ดังนี้ในประมวลกฎหมายแรงงานฝรั่งเศส ออกใน ค.ศ.1901 จึงบัญญัติห้ามกำหนดเบี้ยปรับในสัญญาจ้างแรงงานหากจะมีวินัยลงโทษคนงานก็จะต้องเป็นไปตามความตกลงที่กลุ่มคนงาน และกลุ่มนายจ้างได้ทำไว้เรียกว่า Convention Collective du travail

สำหรับในสัญญาอื่นๆที่กำหนดเบี้ยปรับศาลฝรั่งเศสก็ได้ควบคุมโดยให้ลูกหนี้รับผิดชอบ น้อยกว่าที่กำหนดในเบี้ยปรับได้ เพราะถือว่าเป็นข้อกำหนดที่เข้ามาขัดขวางอำนาจยุติธรรมของรัฐ ข้อตกลงซึ่งมีลักษณะที่ไม่ให้ศาลเปลี่ยนแปลงเบี้ยปรับ จึงเป็น โฆษะ

กรณีที่ได้มีการปฏิบัติตามสัญญาไปบางส่วน ศาลจะต้องลดเบี้ยปรับไปตามสัดส่วน โดยคำนึงถึงในส่วนการปฏิบัติตามสัญญาที่ได้ทำไปแล้ว

3.2.4 ประเทศสหพันธ์รัฐเยอรมนี

กฎหมายเยอรมัน ระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law)

ดอกเบี้ยพื้นฐาน (The basic rate of interest) ในกฎหมายสหพันธ์รัฐเยอรมนี (German Civil Code) ระบุอยู่ในมาตรา 246 โดยบัญญัติว่า

Section 246

Statutory interest rate

If interest is payable on a debt by law or under a legal transaction, the rate of interest is four per cent per year, unless otherwise provided.

บทบัญญัติดังกล่าวคล้ายกับมาตรา 7 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย คือการให้สิทธิเจ้าหนี้คิดดอกเบี้ยในหนี้เงินได้ ถ้ามีสิทธิตามกฎหมาย หรือมีระบุไว้ในสัญญา โดยกำหนดอัตราดอกเบี้ยขั้นต่ำไว้ในอัตราร้อยละ 4 ต่อปี แตกต่างจากกฎหมายของประเทศไทย ระบุไว้ในอัตราร้อยละ 7.5 ต่อปี

ส่วนในกรณีอัตราดอกเบี้ยผิดนัด กำหนดไว้ในมาตรา 288 ซึ่งบัญญัติไว้ว่า

German Civil Code. Section 288

Default interest*)

1) Any money debt must bear interest during the time of default. The default rate of interest per year is five percentage points above the basic rate of interest.

2) In the case of legal transactions to which a consumer is not a party the rate of interest for claims for payment is eight percentage points above the basic rate of interest.

3) The obligee may demand higher interest on a different legal basis.

4) The assertion of further damage is not excluded.

บทบัญญัติดังกล่าว คล้ายกับมาตรา 224 ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทย แต่ลดอัตราดอกเบี้ยจากกฎหมายไทยมาตรา 224 ระบุให้เรียกเก็บดอกเบี้ยได้ในอัตราร้อยละ 7.5 ต่อปี แต่ใน (1) ของกฎหมายดังกล่าวระบุให้เรียกเก็บได้ในอัตราร้อยละ 5 ต่อปี เพิ่มจากอัตราดอกเบี้ยที่เรียกเก็บตามปกติ และใน (2) ระบุให้เรียกเก็บดอกเบี้ยในกรณีผิดนัดสำหรับลูกหนี้ที่ไม่ได้เป็นคู่สัญญาในอัตราเพิ่มขึ้นจากอัตราดอกเบี้ยปกติ เพิ่มขึ้นอีกร้อยละ 8 และกำหนดสิทธิให้เจ้าหนี้มีสิทธิเรียกเก็บดอกเบี้ยได้สูงกว่าอัตราขั้นต่ำที่กฎหมายกำหนด หากมีการตกลงไว้ในสัญญา และไม่ขัดต่อกฎหมาย และได้แยกประเภทของอัตราดอกเบี้ยที่เพิ่มขึ้นจากการผิดนัดไว้ในมาตรา 497 ซึ่งบัญญัติว่า

German Civil Code. Section 497

Treatment of default interest, crediting part performance

1) To the extent that the borrower is in default in making payments owed on the basis of the consumer loan contract he must pay interest under section 288 (1) on the amount owed; this does not apply to real estate loan contracts. With regard to these contracts, the default rate of interest per year amounts to two and a half percentage points above the base rate of interest. In an

individual case, the lender may prove that the damage was greater or the borrower may prove that the damage was less.

2) Interest incurred after default has occurred must be booked to a separate account and may not be paid into a current account together with the amount owed or other claims of the lender. In regard to such interest, section 289 sentence 2 applies, with the proviso that the lender may only demand damages up to the amount of the statutory rate of interest (section 246).

3) Payments by the borrower which are insufficient to repay the entire debt due are credited, notwithstanding section 367 (1),

บทบัญญัติดังกล่าว แยกอัตราดอกเบี้ยผิดนัดที่จะใช้เพิ่มขึ้นจากอัตราดอกเบี้ยปกติเมื่อลูกหนี้ผิดนัด เป็นประเภทตามความเหมาะสมของธุรกิจ เช่นใน (1) ให้เพิ่มอัตราดอกเบี้ยอีกร้อยละ 2.5 ในกรณีการกู้ยืมเพื่อซื้อหรือทำนิติกรรมเกี่ยวกับบอสังหาริมทรัพย์ แต่ไม่ตัดสิทธิเจ้าหนี้ที่จะเรียกค่าเสียหายส่วนอื่นเพิ่ม หากสามารถพิสูจน์ได้ว่าความเสียหายดังกล่าวนั้นมีอยู่จริง

จากข้อกำหนดดังกล่าว ทำให้เห็นได้ว่าบทกฎหมายของสหพันธรัฐเยอรมนี แยกแยะประเภทของดอกเบี้ยปกติและดอกเบี้ยผิดนัดที่จะใช้เพิ่มเติมจากดอกเบี้ยปกติไว้โดยชัดเจน การตีความเรื่องดอกเบี้ยในฐานะเป็นเบี้ยปรับหรือเป็นส่วนหนึ่งของค่าตอบแทนความเสียหายจากการที่ลูกหนี้ผิดนัด ดังนั้นในการปรับบทกฎหมาย จึงไม่ค่อยมีปัญหาเกี่ยวกับการตีความว่าอะไรคือดอกเบี้ยปกติและอะไรคือดอกเบี้ยผิดนัด ซึ่งสามารถแยกดอกเบี้ยผิดนัดตามกฎหมายกับเบี้ยปรับตามสัญญาออกจากกันได้อย่างชัดเจน

เบี้ยปรับเป็นข้อตกลงที่กำหนดว่าลูกหนี้จะต้องจ่ายเงินจำนวนหนึ่งในการไม่ชำระหนี้หรือไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องหรือตามเวลาที่กำหนดกันไว้ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันบัญญัติไว้ในมาตรา 339 ซึ่งมีบทบัญญัติทำนองเดียวกันกับกฎหมายไทย ทั้งนี้เนื่องจากว่ากฎหมายไทยในเรื่องนี้มีที่มาจากกฎหมายเยอรมันนั่นเอง

ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน (B.G.B) มาตรา 339 บัญญัติว่า If the debtor promises the creditor the payment of a sum of money as a penalty in case he dose not perform his obligation or dose not perform it in the proper manner, the penalty is forfeit if he is in default. If the performance owed consists in refraining from an action, forfeiture occurs as soon as any act in contravention of the obligation is committed.

หลักกฎหมายเรื่องเบี้ยปรับตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยได้มีการร่างเป็นภาษาอังกฤษก่อน ซึ่งตัวบทภาษาอังกฤษมาตรา 379 มีดังนี้

Section 379 if the debtor the payment of a sum of money as a penalty in case he dose not perform his obligation or dose not perform it in the proper manner, the penalty is forfeited if he is in default. If the performance d consists in a forbearance, the penalty is forfeited as soon as any act in contravention of the obligation is committed.

เมื่อพิจารณาจาก B.G.B. มาตรา 339 และตัวบทภาษาอังกฤษมาตรา 379 ของไทย จะเห็นได้ว่ามีบทบัญญัติทำนองเดียวกัน จึงอาจสรุปหลักกฎหมายเยอรมัน ได้ว่า ถ้าลูกหนี้สัญญาแก่เจ้าหนี้ว่าจะใช้เงินจำนวนหนึ่งเป็นเบี้ยปรับเมื่อ ตนไม่ชำระหนี้ก็ดี หรือไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควรก็ดี เมื่อลูกหนี้ผิดนัดก็ให้ปรับเบี้ยปรับ ถ้าการชำระหนี้อื่นจะพึงทำนั้น ได้แก่ งวันการอันใดอันหนึ่งหากทำการอันนั้นฝ่าฝืนมูลหนี้เมื่อใด ก็ให้ปรับเบี้ยปรับเมื่อนั้น⁵⁶

ประมวลกฎหมายแพ่ง เยอรมัน พิจาระห์ไปในทางความศักดิ์สิทธิ์ของเจตนา เพราะสัญญาเป็นเรื่องที่คนอาจทำกฎหมายผูกพันกันเอง ถ้ากฎหมายปรับ ไหมลงโทษได้ก็ไม่มีเหตุใดที่กฎหมายจะไปห้ามมิให้คู่สัญญาเขาสมัครใจทำกันเช่นนั้น หลักกฎหมายเยอรมันเกี่ยวกับการผิดสัญญาจึงต่างจากกฎหมายอังกฤษ แต่กฎหมายเยอรมันก็ยังมีข้อจำกัดชัดเจนว่าเบี้ยปรับจะต้องไม่สูงเกินส่วน

ข้อตกลงที่กำหนดว่าลูกหนี้จะต้องจ่ายเบี้ยปรับในการไม่ชำระหนี้หรือไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องหรือตามเวลาที่กำหนดกันไว้ ในกฎหมายเยอรมัน ศาลลดเบี้ยปรับที่สูงเกินส่วนโดยพิจารณาถึงทาง ได้เสียของเจ้าหนี้ทุกอย่างอันชอบด้วยกฎหมาย ไม่เป็นเรื่องสำคัญกว่าเบี้ยปรับนั้นจะเป็นค่าเสียหายที่กำหนดไว้ล่วงหน้าหรือไม่ ดังที่มาตรา 343 ของประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันบัญญัติไว้ว่า “ถ้าเบี้ยปรับที่รับนั้นสูงเกินส่วน ศาลจะลดลงเป็นจำนวนพอสมควรก็ได้โดยพิจารณาจากค่าของของลูกหนี้ ในการวินิจฉัยว่าสมควรเพียงใดนั้น ให้พิจาระห์ถึงทาง ได้เสียของเจ้าหนี้ทุกอย่างอันชอบด้วยกฎหมาย ไม่ใช่ทาง ได้เสียในเชิงทรัพย์สิน เมื่อได้ใช้เงินตามเบี้ยปรับแล้วสิทธิเรียกร้องขอลดก็เป็นอันขาดไป

เมื่อพิจารณาถึงการกำหนดเบี้ยปรับของประเทศต่างๆ ดังกล่าวแล้ว พอจะแบ่งแยกออกได้เป็นสองแนว คือ

แนวที่หนึ่ง ถือว่าถ้ากำหนดเบี้ยปรับไว้สูงเกินส่วนจะใช้บังคับไม่ได้ ซึ่งได้แก่กลุ่มประเทศที่ใช้กฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) เช่นประเทศอังกฤษและอเมริกา เป็นต้น

แนวที่สอง ถือว่าถ้ากำหนดเบี้ยปรับกันไว้สูงเกินส่วน ไม่ให้ถือเป็นโมฆะ แต่ให้อำนาจศาลสามารถลดเบี้ยปรับลงได้ซึ่งได้แก่กลุ่มประเทศที่ใช้กฎหมาย ระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law) ได้แก่ประเทศฝรั่งเศส และประเทศสหพันธรัฐเยอรมนี เป็นต้น

⁵⁶ ชลฎา สีนะเปสนันท์. เล่มเดิม. หน้า 96 - 100.

การกำหนดค่าเสียหายไว้ล่วงหน้าถ้ากำหนดกันไว้สูงเกินส่วนจะบังคับไม่ได้เลยนั้น เป็นการคาดหมายค่าเสียหายโดยประมาณซึ่งเป็นการยากมากที่จะกำหนดให้เท่ากับค่าเสียหายที่แท้จริงที่จะเกิดขึ้น บางครั้งคู่สัญญาจึงอาจกำหนดค่าเสียหายกันไว้ล่วงหน้าสูงเกินส่วนไปบ้างจึงสมควรที่จะใช้วิธีลดเบี้ยปรับลงตามแนวของประเทศฝรั่งเศสและประเทศสหพันธรัฐเยอรมนี ซึ่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยก็ยึดถือตามแนวที่สองนี้โดยให้ศาลพิจารณากำหนดเบี้ยปรับโดยพิเคราะห์ถึง ทางได้เสียทุกอย่างของเจ้าหนี้โดยชอบด้วยกฎหมาย และการที่คู่สัญญาตกลงกันกำหนดเบี้ยปรับ ก็เพื่อหลีกเลี่ยงความยุ่งยากและความไม่สะดวกในการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน⁵⁷

3.3 แนวคิดในการปรับลดเบี้ยปรับที่สูงเกินส่วน

เนื่องจากการกำหนดเบี้ยปรับไว้เพื่อเป็นการกำหนดค่าความเสียหายไว้ล่วงหน้า ซึ่งอาจเกินกว่าค่าความเสียหายที่แท้จริงที่คู่สัญญาได้รับจากการผิดสัญญา และในการทำสัญญาผู้เรียกเบี้ยปรับอยู่ในฐานะที่เหนือกว่าผู้ชำระเบี้ยปรับ จึงเกิดความไม่เป็นธรรม และไม่มีอำนาจในการต่อรองขณะทำสัญญาเกิดความไม่เท่าเทียมกัน เจ้าของผู้ร่างสัญญาอาจเขียนหรือกำหนดเบี้ยปรับหรือค่าเสียหายล่วงหน้าในจำนวนสูง ซึ่งผู้จ่ายเบี้ยปรับอยู่ในฐานะจำยอมที่ต้องลงนามในสัญญา เนื่องจากมีความจำเป็นที่จะต้องทำสัญญากับเจ้าของ เช่น การกู้ยืมเงิน ที่มีกรณีเรียกเบี้ยปรับจำนวนสูง หากไม่สามารถชำระหนี้คืนได้ภายในกำหนด และหากลูกหนี้ชำระเบี้ยปรับให้กับเจ้าหนี้ในครั้งแรกแล้ว แต่ต่อมาผิคนัดในสัญญาฉบับเดิมอีก ก็จะถูกเรียกเบี้ยปรับเช่นนี้เรื่อยไป ซึ่งไม่เป็นธรรมกับลูกหนี้ และกฎหมายไม่ได้มุ่งหมายให้คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด แสวงหาประโยชน์จากการผิคนัดของคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง เพราะวัตถุประสงค์ของเบี้ยปรับ เป็นเพียงค่าเสียหายที่แท้จริงหรือสมควรที่คู่ความฝ่ายที่ต้องได้รับความเสียหายจากการผิคนัดของคู่สัญญาอีกฝ่าย ได้รับชดเชยจากการผิดสัญญา

3.3.1 แนวคิดในการปรับลดเบี้ยปรับที่สูงเกินส่วนของต่างประเทศ

3.3.1.1 ระบบกฎหมาย จารีตประเพณี (Common Law)

ตามหลักกฎหมายจารีตประเพณี ที่ใช้ในประเทศอังกฤษ และประเทศอเมริกา ถือว่าสัญญาที่กำหนดค่าเสียหายนั้นหากมีการกำหนดไว้เกินกว่าความเสียหายที่แท้จริงและไม่มี ความสมเหตุสมผลจะไม่สามารถใช้บังคับได้ ประกอบกับอังกฤษมีการแบ่งแยกคำว่า “เบี้ยปรับ (Penalty)” หรือค่าเสียหายเชิงลงโทษจากการผิดสัญญาและคำว่า “การกำหนดค่าเสียหายไว้ล่วงหน้า

⁵⁷ แหล่งเดิม.

(Liquidate Damages)” ไว้ชัดเจน จึงไม่ทำให้การศึกษาหลักการใช้ดุลพินิจปรับลดเบี้ยปรับที่สูงเกิน ส่วนเกิดขึ้นที่ไม่อาจชี้ชัดลงไปได้เช่นที่ปรากฏในกฎหมายของไทย⁵⁸

กล่าวคือ ในระบบ Equity ของอังกฤษ กรณี ค่าเสียหายที่กำหนดไว้ล่วงหน้า (Liquidated Damage) ศาลจะยอมรับพิพากษาให้เป็นไปตามที่ตกลงกัน แต่ในกรณีที่ปรับเบี้ยปรับ (Penalty) ศาลจะไม่ยอมให้มีการลงโทษกันเลย เพราะศาลถือว่า Penalty เป็นเรื่องของรัฐลงโทษบุคคลทั่วไปไม่อาจลงโทษตนเอง

3.3.1.2 ระบบกฎหมาย ดายลักษณะอักษร (Civil Law)

เดิมประเทศฝรั่งเศส มีการกำหนดสัญญาเอาเปรียบเกิดปัญหาแรงงานและลูกจ้าง แรงงาน โดยระบุเบี้ยปรับในสัญญาว่าจ้างเป็นจำนวนสูงมาก และรุนแรง จนทำให้ประมวลกฎหมาย แรงงานประเทศฝรั่งเศสในปี 1901 มีบทบัญญัติห้ามกำหนดเบี้ยปรับในสัญญาจ้างแรงงาน เพราะ สัญญาดังกล่าวผู้ถูกว่าจ้างไม่มีโอกาสมีส่วนร่วมในการร่างสัญญา ไม่มีโอกาสเจรจาต่อรอง จึงเป็น การเอาเปรียบผู้ใช้แรงงาน เพราะต้องเลือกเอาว่าจะลงนามในสัญญาโดยถูกเอาเปรียบหรือจะไม่มี งานทำเท่านั้น นอกจากนี้ลูกหนี้ยังไม่สิทธินำพยานหลักฐานมาสืบต่อผู้ว่าความเสียหายของเจ้าหนี้ มีไม่ถึงจำนวนเบี้ยปรับ เพราะแต่เดิมเห็นว่าเบี้ยปรับเป็นการลงโทษฐานผิดสัญญา⁵⁹

ต่อมา ค.ศ. 1975 มีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติเรื่องเบี้ยปรับ คือ Art.1152 ให้ อำนาจศาลในการปรับลด เปลี่ยนแปลงจำนวนเบี้ยปรับ ให้ลูกหนี้ชำระเงินน้อยกว่าที่กำหนดเป็น เบี้ยปรับได้ และนอกจากนั้น ข้อกำหนดในสัญญาใดๆที่มีลักษณะไม่ให้ศาลเปลี่ยนแปลงเบี้ยปรับจะ ตกเป็นโมฆะ โดยการกำหนดเบี้ยปรับศาลจะเปรียบเทียบย้อนหลังจากข้อสัญญาอันเป็นความ เสียหายที่แท้จริงจากการผิดสัญญา

ซึ่งจากการวิวัฒนาการของกฎหมายฝรั่งเศสและกฎหมายเยอรมัน ได้นำมาเป็น ดัชนีแบบร่างแนวความคิดที่ในกฎหมายไทย มาตรา 383 ที่ทำให้ผู้พิพากษาเป็นผู้มีอำนาจตัดสิน ปรับ ลดเบี้ยปรับที่มีจำนวนสูงเกินความเสียหายที่แท้จริง

แต่ค่อนข้างแปลกใจที่ศาลไทยไม่แยกแยะระหว่างค่าเสียหายที่กำหนดไว้ ล่วงหน้า และเบี้ยปรับออกจากกัน⁶⁰ โดยมองทุกอย่างที่กำหนดอัตราหรือจำนวนไว้ล่วงหน้า หลังจากการผิดนัด หรืออัตราดอกเบี้ยที่จะใช้ในขณะผิดนัด เป็นเบี้ยปรับทั้งหมด ซึ่งทำให้ศาลไทย ปรับลดจำนวนเงินหรืออัตราดอกเบี้ยที่กำหนดไว้ล่วงหน้า ไม่ว่าจะ เป็นลักษณะค่าเสียหายที่กำหนด ไว้ล่วงหน้าหรือเบี้ยปรับ ศาลจะใช้ดุลพินิจปรับลดลงตามที่ศาลเห็นสมควร

⁵⁸ วาสนา เครือสา. เล่มเดิม. หน้า 73.

⁵⁹ จี๊ด เศรษฐบุตร ค (2551). หลักกฎหมายแห่งลักษณะนิติกรรมและสัญญา. หน้า 236.

⁶⁰ ไชยยศ เหมรัชตะ. (2539). กฎหมายว่าด้วยสัญญา. หน้า 424.

3.3.2 แนวคิดในการปรับลดเบี้ยปรับที่สูงเกินส่วนของไทย

ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว เบี้ยปรับเป็นการกำหนดความเสียหายไว้ล่วงหน้าของคู่สัญญา การกำหนดเงื่อนไขในการชำระเบี้ยปรับดังกล่าวผู้ทำสัญญามักจะเป็นฝ่ายได้เปรียบผู้เข้าทำสัญญาด้วย เนื่องจากตนเป็นผู้ร่างและกำหนดเงื่อนไขดังกล่าวทั้งหมดด้วยตนเอง ผู้เข้าทำสัญญาไม่มีโอกาสเจรจาต่อรอง หรือเข้าร่วมในการร่างสัญญา โดยทั่วไปในสัญญามาตรฐาน หรือสัญญาคุ้มเงิน ผู้ทำสัญญา หรือผู้ให้กู้มักจะมีอำนาจในการต่อรองสูงกว่าผู้กู้ หรือผู้ว่าจ้างแรงงานมักจะมีอำนาจในการต่อรองมากกว่าลูกจ้าง ซึ่งลูกจ้างมีหน้าที่ยอมรับชะตากรรมว่าจะยอมลงนามในสัญญาที่มีข้อกำหนดเอาเปรียบหรือจะตกลงงานต่อไป หรือในกรณีหนี้เงิน จะยอมรับเบี้ยปรับจำนวนหลายเท่าของจำนวนเงินกู้หรือไม่กู้เลย สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นปัญหาของสังคม และเคมิเรียมอบภาระในการชี้ผิดถูกหรือกำหนดจำนวนค่าเสียหายที่เหมาะสมให้กับศาลเป็นผู้พิจารณา เพราะเห็นว่าในกรณีที่เบี้ยปรับมีจำนวนสูงเกินส่วน ศาลมีอำนาจปรับลดได้

ซึ่งในกรณีนี้ ท่านศาสตราจารย์ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ได้อธิบายไว้ว่า “การปรับลดเบี้ยปรับตามมาตรา 383 เป็นสายกลางแห่งความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมายกับความศักดิ์สิทธิ์ของเจตนา ถ้าปล่อยให้ไปตามเจตนาเต็มที่อยู่เกิดการปรับใหม่กันรุนแรงเกินไปจึงให้ลดเบี้ยปรับลงได้ตามสมควร การลดเบี้ยปรับควรจะใช้บังคับเมื่อมีการชำระหนี้ไปบ้างแล้ว แต่ที่ให้ลดได้ไม่ได้หมายความว่าให้ลดลงเหลือน้อยเกินไป จึงให้พิเคราะห์ถึงทางได้เสียอย่างอื่นนอกจากในเชิงทรัพย์สินด้วย”⁶¹

3.4 มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการ กำหนดอัตราดอกเบี้ยผิดนัดในลักษณะเบี้ยปรับ

3.4.1 มาตรการทางกฎหมายของต่างประเทศ

ในต่างประเทศ ทั้งในระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) และระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law) มีกฎหมายกำหนดเกี่ยวกับเบี้ยปรับไว้ โดยเบี้ยปรับเป็นการกำหนดค่าเสียหายไว้ล่วงหน้า ในการทำสัญญา การผิดนัด การผิดสัญญา ฝ่ายผิดสัญญาหรือผิดนัดมีหน้าที่ ชดใช้ค่าเสียหายให้แก่อีกฝ่ายหนึ่งและเบี้ยปรับที่กำหนดไว้เป็นการลงโทษแก่ผู้ผิดสัญญา

มาตรการทางกฎหมายของประเทศอังกฤษ

ได้แบ่งแยกคำว่า “ข้อตกลงเกี่ยวกับค่าเสียหายล่วงหน้า” และคำว่า “เบี้ยปรับ” ออกจากกันเพราะผลของคำทั้งสองมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน โดยเบี้ยปรับเป็นข้อสัญญากำหนดค่าเสียหายไว้ล่วงหน้า ซึ่งหากกำหนดเบี้ยปรับไว้สูงเกินกว่าความเป็นจริงอย่างชัดเจน ข้อตกลงเรื่องเบี้ยปรับนั้นจะนำมาใช้บังคับไม่ได้ ซึ่งแตกต่างจากค่าเสียหายที่กำหนดไว้ล่วงหน้า โดยไม่เกินความ

⁶¹ เสนีย์ ปราโมช. เล่มเดิม. หน้า 543.

จริงมีความสมเหตุสมผลกับความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นค่าเสียหายที่กำหนดไว้ล่วงหน้าดังกล่าวสามารถนำมาใช้บังคับระหว่างคู่สัญญาได้ ซึ่งหากมองในหลักกฎหมายเกี่ยวกับเรื่องนี้ จะเห็นได้ว่ากฎหมายไม่มีความประสงค์ให้คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดได้ประโยชน์เกินกว่าที่ตนสมควรจะได้รับจากการผิดสัญญาของคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง หรืออีกนัยหนึ่ง เบี้ยปรับเป็นเครื่องมือบรรเทาความเสียหายจากการผิดสัญญาของลูกหนี้ให้กับเจ้าหนี้ไม่ใช่เครื่องมือทำการค้าหากำไรของเจ้าหนี้

ในกฎหมายอังกฤษศาลจะต้องพิจารณาจากข้อตกลงในสัญญาว่าเป็นการกำหนดเบี้ยปรับหรือเป็นการกำหนดค่าเสียหายไว้ล่วงหน้าโดยจะต้องพิจารณาจากการกำหนดจำนวนเงินค่าเสียหาย เป็นสัดส่วนกับความเสียหายที่แท้จริงหรือไม่ สำคัญในการกำหนดค่าเสียหาย เพื่อข่มขู่ให้กลัวเพื่อจะได้ไม่กล้าผิดสัญญาหรือมีความประสงค์ต้องการใช้เป็นค่าเสียหายที่เกิดจากการผิดสัญญาจริงๆ นอกจากนั้นต้องพิจารณาเจตนาของคู่สัญญาว่าต้องการให้เกิดผลในลักษณะใดเช่น หากกำหนดไว้เพื่อเป็นประกันหากปฏิบัติตามสัญญา เป็นเบี้ยปรับ แต่หากกำหนดไว้เป็นค่าเสียหาย โดยการประเมินจากความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นหากมีการผิดสัญญา ดังนี้เป็นค่าเสียหายที่กำหนดไว้ล่วงหน้าและการกำหนดเบี้ยปรับนั้น กำหนดจากพฤติการณ์ จากการกระทำหรืองดเว้นการกระทำของลูกหนี้หรือไม่ มีกำหนดระยะเวลา มีวันสิ้นสุด ชำระครั้งเดียวหรือทุกครั้งที่ผิดนัด⁶²

มาตรการทางกฎหมายของประเทศอเมริกา

ประเทศอเมริกาใช้หลักยุติธรรม (Equity) มาใช้บังคับ กล่าวคือถ้าเป็นการกำหนดเบี้ยปรับไว้ในสัญญา ข้อกำหนดดังกล่าวจะไม่มีผลบังคับ หลักยุติธรรมนี้ มุ่งหมายที่จะป้องกันความเสียหายของลูกหนี้จากการถูกเรียกร้องให้ชำระหนี้เกินขอบเขต แก้อใจหรือบรรเทาความไม่เป็นธรรมจากข้อตกลงที่ไม่มีเหตุผล ไม่เป็นธรรม ทั้งนี้ศาลมีหลักเกณฑ์ที่จะแยกเบี้ยปรับออกจากค่าเสียหายที่กำหนดไว้ล่วงหน้าสามประการคือ

1) ความเสียหายจากการผิดสัญญา จะต้องยากหรือเป็นไปไม่ได้ที่จะประมาณการได้อย่างแน่นอน

2) คู่สัญญาต้องตั้งใจที่จะกำหนดค่าเสียหายมากกว่าเป็นเบี้ยปรับ และ

3) จำนวนเงินที่กำหนดไว้จะต้องเป็นการคาดหมายความเสียหายที่สมควร

กล่าวโดยสรุป ภายใต้กฎหมายจารีตประเพณี พิจารณาหลักการในการปรับลดเบี้ยปรับโดยอาศัย

1) หลักความยุติธรรม หรือหลักเอควิตี้ (Equity) ซึ่งการกำหนดเบี้ยปรับ แม้เบี้ยปรับจะสามารถกำหนดค่าสินไหมทดแทนในกรณีการผิดสัญญาไว้ล่วงหน้าได้ช่วยกำจัดความไม่แน่นอน

⁶² ชุตินา คำนวณ. (2550). ปัญหาทางกฎหมายที่ให้อำนาจศาลลดอัตราดอกเบี้ยผิดนัด ศึกษาเฉพาะกรณีอัตราดอกเบี้ยเรียกเก็บจากธนาคารพาณิชย์. หน้า 32.

เกี่ยวกับค่าเสียหายในอนาคต และมีขอบเขตความรับผิดชอบอย่างไรก็ตาม ศาลจารีตประเพณียังมีอำนาจที่จะพิจารณาข้อสัญญาซึ่งหากศาลเห็นว่าข้อตกลงนั้นมีความสมเหตุสมผลในขณะที่ทำสัญญา ข้อสัญญาจะมีผลบังคับโดยศาลไม่มีอำนาจที่จะไปปรับลดอัตราหรือจำนวนเงินเบี้ยปรับนั้นได้

2) หลักสุจริต โดยมองไปที่เจตนาทุจริตของคู่สัญญาที่จงใจไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ของคู่สัญญาที่ต้องมีความซื่อสัตย์ และยึดถือปฏิบัติตามกฎหมายมาตรฐานอันชอบด้วยเหตุผลในการติดต่อทางการค้าด้วยความชอบธรรม เป็นการอาศัยหลักสัญญาโดยปริยายมาปรับใช้ คือการกำหนดราคา การกำหนดเงื่อนไขในการทำนิติกรรมนั้น จะต้องกำหนดโดยสุจริต

3) หลักการตีความในสัญญา เนื่องจากกฎหมายไม่ได้ให้สิทธิผู้พิพากษาที่จะเข้าไปควบคุมการทำสัญญาโดยตรง เนื่องจากคู่สัญญาได้รับความคุ้มครองจากหลักเสรีภาพในการทำสัญญา จึงเพียงแต่ควบคุมโดยทางอ้อมในการตีความในสัญญา ซึ่งมีหลัก การตีความข้อจำกัดหรือข้อยกเว้นความรับผิดไปในทางที่เป็นประโยชน์แก่คู่สัญญาที่อ้างข้อสัญญาดังกล่าวน้อยที่สุด หลักการตีความยกเว้นหรือข้อจำกัดความรับผิดในสัญญา ต้องตีความไปในทางที่เป็นประโยชน์ต่อคู่สัญญาฝ่ายที่จะได้รับประโยชน์จากสัญญาข้อนั้นน้อยที่สุด หลักการตีความดังกล่าวจึงสามารถนำมาใช้เพื่อปกป้องประโยชน์ของคู่สัญญาฝ่ายที่อ่อนแอกว่า แต่หากคู่สัญญาอีกฝ่ายร่างสัญญาอย่างชัดเจน ไม่มีข้อความที่ให้การตีความ ศาลก็อาจช่วยอะไรฝ่ายที่อ่อนแอในการทำสัญญาไม่ได้

4) หลักความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน เดิมหลักการนี้ใช้กับสัญญาที่ไม่เป็นธรรม ต่อมาได้นำมาใช้กับสัญญาต่างๆ ไป แต่หลักการดังกล่าวกว้างและอยู่ในดุลพินิจของผู้พิพากษา และทำให้เกิดความไม่แน่นอนในการใช้ เพราะผู้พิพากษาเป็นมนุษย์ปุถุชนย่อมมีทัศนคติทางด้านบวกและลบ กับการเมือง สังคม ศาสนา เศรษฐกิจ แตกต่างกัน จึงมีผลของคำพิพากษาออกมาไม่ตรงกัน ไม่มีความแน่นอน ต่อมาเมื่อแนวคิดที่ว่า ศาลมีหน้าที่ประสานผลประโยชน์ในสังคมด้วยคำพิพากษาที่สร้างสรรค์ ผู้พิพากษามีหน้าที่ชั่งน้ำหนักว่าผลประโยชน์ชนิดหนึ่งกับผลประโยชน์อีกชนิดหนึ่ง อันไหนมีความสำคัญต่อสังคมมากกว่ากัน กล่าวคือต้องไม่ใช่หลักศักดิ์สิทธิ์แห่งการแสดงเจตนาให้กลับมาเป็นเครื่องมือในการกดขี่ข่มเหงหรือสร้างความไม่เป็นธรรมแก่กันและกันและกดดันมากจนเกิดช่องว่างระหว่างคนสองกลุ่ม⁶³

5) หลักความไม่มีมโนธรรม เป็นการนำหลักความไม่มีมโนธรรมมาแก้ไขสัญญาสำเร็จรูป เพื่อให้สัญญาตัดสินได้ว่า สัญญาทั้งฉบับหรือสัญญาบางข้อ ไม่มีผลบังคับ เป็นการรวมหลักการความยุติธรรมมาไว้ในกฎหมาย และเป็นการป้องกันการเอาเปรียบจากการสร้างเงื่อนไขที่ไม่เป็นธรรม ซึ่งอาจเกิดความไม่มีมโนธรรมในขณะที่ทำสัญญา หรือเกิดขึ้นภายหลังการทำ

⁶³ จริฎุ ภักดิชานกุล. (2548). คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน. หน้า 125.

สัญญา ซึ่งอาจเกิดจากเงื่อนไขที่กำหนดไม่ให้มีทางเลือกที่เป็นประโยชน์ หรือความมีอำนาจในการต่อรองเหนือกว่าทำให้เกิดความจำยอมในการทำสัญญา หรือความประหลาดใจที่ไม่เป็นธรรม เช่น การทำข้อสำคัญของสัญญาด้วยตัวอักษรขนาดเล็ก หรือเป็นสัญญาที่มีวิธีปฏิบัติแบบการโกงหรือ หลอกลวง หรือระบุค่าเสียหายล่วงหน้ามากจนเกินไป เป็นการกำหนดค่าเสียหายตามอำเภอใจ ศาลอาจเห็นเป็นเบี่ยงปรับและมีผลเป็น โมฆะได้ เพราะไม่ปรากฏความสอดคล้องกันอย่างมีสัดส่วน ระหว่างการกำหนดค่าเสียหายกับค่าเสียหายที่แท้จริง

มาตรการทางกฎหมายของประเทศฝรั่งเศส

หลังจากฝรั่งเศสมีปัญหาการเอาเปรียบลูกจ้างจากสัญญาจ้างแรงงานที่ผู้ว่าจ้างร่างให้ผู้รับจ้างลงนาม ฝรั่งเศสได้ปรับเปลี่ยนกฎหมายใหม่ โดยยกเลิกการระบุเรื่องเบี่ยงปรับในสัญญาจ้างแรงงาน ในขณะที่เดียวกันก็มีกฎหมายให้อำนาจศาลในการพิจารณาปรับลดเบี่ยงปรับหรือค่าเสียหายที่กำหนดไว้ในสัญญาได้ และมีข้อกฎหมายห้ามไม่ให้ในสัญญามีข้อความระบุห้ามมิให้ศาลปรับลดค่าเสียหาย ซึ่งขัดตกลงหรือเงื่อนไขดังกล่าว หากมีให้ถือเป็นโมฆะไม่อาจใช้บังคับได้

มาตรการทางกฎหมายประเทศสหพันธ์รัฐเยอรมนี

ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน เน้นไปในเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ของการแสดงเจตนา เพราะสัญญาเป็นเรื่องของกลุ่มสัญญา ทำนิติกรรมผูกพันกันเอง ก็ไม่ควรจะมีเหตุผลอะไรไปห้ามไม่ให้คู่สัญญาจะระบุเงื่อนไขในสัญญาเช่นนั้น

แต่ในส่วนการบังคับใช้ของกฎหมาย มาตรา 343 ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน บัญญัติไว้ว่า “ถ้าเบี่ยงปรับจะริบส่วนสูงเกินส่วน ศาลจะลดเป็นจำนวนพอสมควรก็ได้” โดยพิจารณาจากค่าของของลูกหนี้ ในการวินิจฉัยว่าสมควรเพียงใดนั้น ให้พิเคราะห์ถึงทางได้เสียของเจ้าหนี้ทุกอย่างอันชอบด้วยกฎหมาย ไม่ใช่แต่เพียงทางได้เสียเชิงทรัพย์สิน เมื่อได้ใช้เงินตามเบี่ยงปรับไปแล้ว สิทธิเรียกร้องขอลดก็เป็นอันหมดไป”

ระบบกฎหมาย ซวีล ลอร์ ที่ใช้ในประมวลกฎหมายแพ่งพาณิชย์ของประเทศสหพันธ์รัฐเยอรมนี และประเทศฝรั่งเศส ซึ่งเป็นที่มาและพื้นฐานที่สำคัญในการร่างกฎหมายของไทย ซึ่งรวมถึงข้อความในประมวลกฎหมายแพ่งพาณิชย์ของไทยมาตรา 383 ด้วย

ที่น่าสังเกตคือ กฎหมายเยอรมัน กำหนดการปรับลดเบี่ยงปรับที่สูงเกินส่วน บัญญัติไว้เพื่อเป็นการคุ้มครองลูกหนี้ และมีการควบคุมเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมโดยศาล ซึ่งบทบัญญัตินี้ คู่สัญญาจะตกลงเงื่อนไข หรือกำหนดข้อยกเว้นให้เป็นอย่างอื่นไม่ได้ แต่อย่างไรก็ตาม ในประเทศสหพันธ์รัฐเยอรมนีหลักการนี้จะไม่นำมาใช้บังคับกับผู้ประกอบการตามประมวลกฎหมายพาณิชย์ ข้อกฎหมายเยอรมัน และมีข้อกำหนดเช่นเดียวกับกฎหมายไทยในกรณีที่ชำระเบี่ยงปรับไปแล้วจะ

ร้องขอให้ศาลปรับลดอีกไม่ได้ ส่วนหลักเกณฑ์ในการปรับลดเบี้ยปรับของกฎหมายเยอรมัน มีองค์ประกอบคือ

- 1) คู่สัญญาต้องมีการตกลงกันในข้อสัญญาเบี้ยปรับอย่างสมบูรณ์และถูกต้องตามกฎหมาย
- 2) มีข้อตกลงให้เรียกเบี้ยปรับแต่ยังไม่ได้มีการชำระเบี้ยปรับ
- 3) เบี้ยปรับนั้น กำหนดไว้สูงเกินสมควร
- 4) ลูกหนี้ยื่นคำร้องต่อศาลขอให้มีการลดเบี้ยปรับ
- 5) ศาลมีอำนาจพิจารณาลดเบี้ยปรับลงมาในจำนวนที่เหมาะสมและเป็นธรรมตามกระบวนการของศาล

6) เบี้ยปรับที่เป็นธรรม ศาลจะต้องพิจารณาถึงพฤติการณ์แวดล้อมทั้งหมด และพิจารณาไตร่ตรองซึ่งน้ำหนักส่วนได้ส่วนเสียทุกอย่างแล้วแต่กรณี กล่าวคือจำนวนเบี้ยปรับที่จะกำหนดนั้น มีความจำเป็นเพียงใดและเหมาะสมแค่ไหน เพื่อให้มีการปฏิบัติการชำระหนี้ของเจ้าหนี้ และได้ประกันความเสียหายว่า เจ้าหนี้จะได้รับชำระหนี้หากมีความเสียหายเกิดขึ้น

กล่าวโดยสรุป มาตรการทางกฎหมายต่างประเทศเกี่ยวกับการใช้ดุลพินิจกำหนดเบี้ยปรับ มีสองรูปแบบคือ กำหนดให้เบี้ยปรับเป็น โฆษะ ดังปรากฏในกฎหมายที่ใช้ในประเทศอังกฤษ และประเทศอเมริกา ส่วนในกรณีที่ใช้บังคับได้ แต่ศาลมีอำนาจปรับลด คือกฎหมายของประเทศสหพันธ์รัฐเยอรมนีและประเทศฝรั่งเศส ซึ่งเป็นต้นร่างในการร่างประมวลกฎหมายของประเทศไทย⁶⁴

3.4.2 มาตรการทางกฎหมายของไทย

ประเทศไทยมีกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 222 มาตรา 224 มาตรา 379 และมาตรา 383 เป็นหลักในการพิจารณาเกี่ยวกับการกำหนดค่าเสียหาย และการใช้ดุลพินิจของศาลในการปรับลดเบี้ยปรับ

มาตรา 222 บัญญัติว่า “การเรียกเอาค่าเสียหายนั้น ได้แก่การเรียกค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายเช่นตามปกติย่อมเกิดแต่การไม่ชำระหนี้”

เจ้าหนี้จะเรียกค่าสินไหมทดแทนได้ แม้กระทั่งเพื่อความเสียหายอันเกิดแต่พฤติการณ์พิเศษ หากว่าคู่กรณีที่เกี่ยวข้องได้คาดเห็น หรือควรได้คาดเห็นพฤติการณ์เช่นนั้นล่วงหน้าก่อนแล้ว หลักกฎหมายดังกล่าวเป็นไปตามทฤษฎีมูลเหตุเหมาะสม คือลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบค่าเสียหายที่เกิดขึ้นตามปกติอันเกิดจากการไม่ปฏิบัติตามสัญญาของตน ยกเว้นกรณีที่ลูกหนี้คาดเห็นพฤติการณ์

⁶⁴ ชลฎา สีนะเปสนันท์. เล่มเดิม. หน้า 137.

พิเศษว่าการผัดนวดของตนอาจเกิดความเสียหายให้กับเจ้าหนี้เป็นกรณีพิเศษได้ เช่นนี้ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบในความเสียหายดังกล่าวให้กับเจ้าหนี้ด้วย

ค่าเสียหายอันเกิดจากการไม่ได้รับชำระหนี้ ได้แก่ค่าสินไหมทดแทนให้แก่เจ้าหนี้ในค่าเสียหายอันเกิดแต่การที่เจ้าหนี้ไม่ได้รับชำระหนี้ตามสิทธิของตนโดยกฎหมาย ซึ่งกฎหมายมุ่งหวังให้ค่าสินไหมทดแทนดังกล่าวชดเชยความเสียหายของเจ้าหนี้ในกรณีที่เจ้าหนี้ควรได้รับหากมีการชำระหนี้

มาตรา 224 บัญญัติว่า “หนี้เงินนั้น ท่านให้คิดดอกเบี้ยระหว่างเวลาผัดนัด ร้อยละเจ็ดครึ่งต่อปี ถ้าเจ้าหนี้อาจเรียกดอกเบี้ยได้สูงกว่านั้น โดยอาศัยเหตุอย่างอื่นอันชอบด้วยกฎหมาย ก็ให้คงส่งดอกเบี้ยต่อไปตามนั้น”

มาตราดังกล่าว เป็นบทบัญญัติให้สิทธิเจ้าหนี้ในหนี้เงิน มีสิทธิเรียกดอกเบี้ยในอัตรา ร้อยละเจ็ดครึ่งต่อปีจากลูกหนี้ได้ โดยไม่ต้องนำสืบเกี่ยวกับค่าเสียหายที่แท้จริง เป็นข้อสันนิษฐานเด็ดขาด เกี่ยวกับจำนวนเงินค่าเสียหายที่เจ้าหนี้ควรจะได้รับจากการผัดนัดหนี้เงินของลูกหนี้ แม้ในสัญญาหรือคู่กรณีจะไม่ได้มีการตกลงเกี่ยวกับอัตราดอกเบี้ยผัดนัดกันเอาไว้ก็ตาม โดยผู้ร่างกฎหมายมองเห็นว่า เงินตรานั้นย่อมออกดอกผลอยู่เสมอ⁶⁵

มาตรา 379 ถ้าลูกหนี้สัญญาแก่เจ้าหนี้ว่าจะใช้เงินจำนวนหนึ่งเป็นเบี้ยปรับเมื่อตนไม่ชำระหนี้ก็ดี หรือไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควรก็ดี เมื่อลูกหนี้ผัดนัดก็ให้รับเบี้ยปรับ ถ้าการชำระหนี้ อันจะพึงทำนั้นได้แก่การอันใดอันหนึ่ง หากทำการอันนั้นฝ่าฝืนมูลหนี้เมื่อใดก็ให้รับเบี้ยปรับเมื่อนั้น

มาตรา 383 ถ้าเบี้ยปรับที่รับนั้นสูงเกินส่วน ศาลจะลดลงเป็นจำนวน พอสมควรก็ได้ในการที่จะวินิจฉัยว่าสมควรเพียงใดนั้น ท่านให้พิเคราะห์ถึง ทางได้เสียของเจ้าหนี้ทุกอย่างอันชอบด้วยกฎหมาย ไม่ใช่แต่เพียงทางได้เสีย ในเชิงทรัพย์สิน เมื่อได้ใช้เงินตามเบี้ยปรับแล้วสิทธิเรียกร้องตลอดก็เป็นอันขาดไป

นอกจากกรณีดังกล่าวไว้ในมาตรา 379 และ 382 ท่านให้ใช้วิธีเดียวกันนี้บังคับ ในเมื่อบุคคลสัญญาว่าจะให้เบี้ยปรับเมื่อตนกระทำหรืองดเว้นการกระทำอันหนึ่งอันใดนั้นด้วย

ตามมาตราดังกล่าว จะพอสรุปค่านิยามของเบี้ยปรับได้ว่า เบี้ยปรับคือ ค่าเสียหายที่ลูกหนี้สัญญาแก่เจ้าหนี้ว่าจะใช้เงินจำนวนหนึ่งให้กับเจ้าหนี้เมื่อ

- 1) ไม่ชำระหนี้
- 2) ไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควร หรือ
- 3) กระทำการฝ่าฝืนมูลหนี้เกี่ยวกับการงดเว้นการกระทำใด

⁶⁵ จี๊ด เศรษฐบุตร ข เล่มเดิม. หน้า 22.

4) กระทำหรือควั่นการกระทำ

โดยมีข้อสังเกตเกี่ยวกับการกำหนดเบี้ยปรับว่า ในกรณีที่
เบี้ยปรับเป็นจำนวนเงินคู่สัญญาต้องกำหนดจำนวนหรือวิธีการคำนวณเบี้ยปรับไว้ใน
สัญญาด้วย

คู่สัญญาฝ่ายที่ตกลงจะชำระเบี้ยปรับเมื่อผิดสัญญา ไม่จำเป็นต้องส่งมอบเบี้ยปรับที่
กำหนดให้แก่คู่สัญญาทันทีที่มีการทำสัญญา

เบี้ยปรับไม่จำเป็นต้องทำในขณะทำสัญญาประธาน อาจทำขึ้นในภายหลังเพื่อกำหนดเบี้ย
ปรับระหว่างกันได้

เบี้ยปรับ กฎหมายไม่ได้กำหนดรูปแบบโดยเฉพาะ จึงต้องเลือกรูปแบบตามสัญญา
ประธาน หากสัญญาประธานต้องทำตามแบบ หรือมีหลักฐานเป็นหนังสือ สัญญาเบี้ยปรับก็ต้องทำ
ตามแบบและมีหลักฐานเป็นหนังสือเช่นกัน⁶⁶

3.5 การปรับบทกฎหมายในการกำหนดอัตราดอกเบี้ยคิดนัด ในลักษณะเบี้ยปรับ

ในการกำหนดเบี้ยปรับนั้น ศาลใช้หลักตาม ป.พ.พ. มาตรา 383 ในการใช้ดุลพินิจ คือ
ศาลจะพิเคราะห์ถึงทางได้เสียของเจ้าหนี้ทุกอย่างอันชอบด้วยกฎหมายไม่ใช่เพียงแต่ทางได้เสียใน
เชิงทรัพย์สิน ในการพิจารณาว่าสมควรจะลดเบี้ยปรับเพียงใดหรือไม่ ถ้าศาลพิจารณาแล้วเห็นว่า
เบี้ยปรับที่มีการกำหนดกันไว้นั้นสูงเกินสมควร ศาลก็มีอำนาจที่จะลดเบี้ยปรับนั้นลงเป็นจำนวน
พอสมควรได้แม้จำเลยจะขานค้านคำให้การหรือมิได้ต่อสู้เรื่องนี้ไว้ในคำให้การก็ตาม

แต่ถ้ากรณีมิใช่เป็นเรื่องเบี้ยปรับแล้ว แม้จะมีการกำหนดอัตราดอกเบี้ยกันก่อนข้างสูง
มากแต่ไม่เกินอัตราดอกเบี้ยที่กฎหมายอนุญาตให้สถาบันการเงินเรียกเก็บจากลูกค้าได้แล้ว ศาลก็ไม่
มีอำนาจลดดอกเบี้ยนั้นลงได้

ในกรณีที่ฝ่ายที่ผิดสัญญาได้ชำระค่าปรับให้แก่อีกฝ่ายหนึ่งไปแล้วหรือถูกอีกฝ่ายหนึ่ง
ริบเบี้ยปรับไปแล้วเพราะผิดสัญญาโดยไม่มี การโต้แย้งคัดค้านเบี้ยปรับที่ถูกริบไป ต่อมาภายหลังมี
คดีพิพาทขึ้นมาสู่ศาล ฝ่ายที่ผิดสัญญาจะขอให้ศาลลดเบี้ยปรับที่มีการชำระกันไปแล้วครบถ้วนหรือ
มีการริบทรัพย์สินกันไปแล้วยอมไม่มีอำนาจทำได้โดยเด็ดขาด ซึ่งเบี้ยปรับที่ศาลมีอำนาจลดได้นั้น
ต้องเป็นเบี้ยปรับที่สูงเกินส่วนและยังมีได้มีการชำระเบี้ยปรับหรือริบเบี้ยปรับหรือชำระเบี้ยปรับยัง
ไม่ครบถ้วนเท่านั้น

⁶⁶ ธนະชัย ผดุงธิตี. เล่มเดิม. หน้า 166.

แต่ถ้าเป็นกรณีที่ฝ่ายเจ้าหนี้ได้หักเบี่ยปรับไว้ตามสัญญาแล้ว ลูกหนี้ก็ยังมีสิทธิขอลดค่าปรับได้ หากศาลพิจารณาแล้วเห็นว่าเบี่ยปรับที่เจ้าหนี้หักไว้นั้นสูงเกินส่วนศาลก็มีอำนาจลดเบี่ยปรับลงได้เป็นจำนวนพอสมควร โดยให้เจ้าหนี้นั้นคืนเบี่ยปรับบางส่วนแก่ลูกหนี้ แต่ทั้งนี้ลูกหนี้ไม่อาจขอลดดอกเบี้ยจากจำนวนเบี่ยปรับที่จะได้รับคืนจากเจ้าหนี้ได้เพราะถือว่าฝ่ายเจ้าหนี้หักเบี่ยปรับไว้โดยอาศัยสิทธิตามสัญญาที่เจ้าหนี้กับลูกหนี้ทำกันไว้

ประมวลกฎหมายแพ่งพาณิชย์มีได้บัญญัติเรื่องอายุความของเบี่ยปรับไว้โดยเฉพาะ ดังนั้น จึงต้องใช้อายุความทั่วไปคืออายุความสิบปี เจ้าหนี้จึงมีสิทธิเรียกเบี่ยปรับจากลูกหนี้ได้ภายในกำหนดระยะเวลาสิบปีนับแต่สิทธิของเจ้าหนี้เกิดขึ้น ซึ่งแม้ว่าจะมีการกำหนดเบี่ยปรับกันไว้เป็นอัตราดอกเบี้ย อัตราดอกเบี้ยที่เป็นเบี่ยปรับนี้มีใช่เป็นดอกเบี้ยค้างชำระตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 193/33 อันมีอายุความ 5 ปี

จะเห็นได้ว่าการกำหนดเบี่ยปรับศาลจะพิเคราะห์ถึงทางได้เสีย ของเจ้าหนี้ทุกอย่าง โดยชอบด้วยกฎหมายและในบางกรณีศาลยังได้นำเรื่องความสุจริตใจของลูกหนี้ ประโยชน์สาธารณะหรือการบำบัดป้องกันหรือบรรเทาความเสียหายของเจ้าหนี้ มาใช้พิจารณาประกอบในการใช้ดุลพินิจของศาลด้วย โดยพิจารณาจากข้อเท็จจริงที่ปรากฏในแต่ละคดีไป

กล่าวโดยสรุปเกี่ยวกับดุลพินิจของศาลในการปรับลดเบี่ยปรับมีอยู่สามประการคือ ในกรณีที่ศาลเห็นว่าเบี่ยปรับนั้นสูงเกินส่วน ศาลมีอำนาจลดเบี่ยปรับลงเป็นจำนวนพอสมควรได้ ในการลดเบี่ยปรับ ศาลต้องคำนึงถึงทางได้เสียของเจ้าหนี้ทุกอย่างอันชอบด้วยกฎหมาย ไม่ใช่แต่เพียงทางได้เสียในเชิงทรัพย์สิน และลูกหนี้มีสิทธิขอให้ศาลลดเบี่ยปรับลงได้ (ในกรณีที่ลูกหนี้ยังไม่ได้ใช้เงินตามเบี่ยปรับให้กับเจ้าหนี้)⁶⁷

3.6 การริบเบี่ยปรับ

การริบเบี่ยปรับ อาศัยหลักกฎหมาย ป.พ.พ. มาตรา 379 ซึ่งบัญญัติว่า

“ถ้าลูกหนี้สัญญาแก่เจ้าหนี้ว่าจะใช้เงินจำนวนหนึ่งเป็นเบี่ยปรับเมื่อตนไม่ชำระหนี้ก็ดี หรือ ไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควรก็ดี เมื่อลูกหนี้ผิดนัดก็ให้ริบเบี่ยปรับ ถ้าการชำระหนี้อันจะพึงทำนั้น ได้แก่คเว้นการอันใดอันหนึ่ง หากทำการอันนั้นฝ่าฝืนมูลหนี้เมื่อใด ก็ให้ริบเบี่ยปรับเมื่อนั้น”

ถึงแม้กฎหมายจะใช้คำว่าเบี่ย ซึ่งตามความเข้าใจปกติคือ เงิน แต่เบี่ยปรับตามกฎหมายนั้น อาจหมายถึงเงินจำนวนหนึ่ง (มาตรา 379) หรือการชำระหนี้เป็นอย่างอื่น (มาตรา 382) ซึ่งหากเป็น

⁶⁷ แหล่งเดิม.

ในกรณีเบี้ยปรับเป็นการชำระหนี้เป็นอย่างอื่น กฎหมายให้นำเอามาตรา 379 ถึงมาตรา 381 มาใช้บังคับ ส่วนในกรณีที่เบี้ยปรับเป็นเงินให้ใช้มาตรา 379⁶⁸

การทำสัญญาที่ระบุเงื่อนไขการชำระเบี้ยปรับ มุ่งเพื่อชำระค่าความเสียหายที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้เลย (ตามมาตรา 380 และ 382) อีกประการหนึ่งคือเพื่อเป็นค่าเสียหายในกรณีที่ลูกหนี้ชำระหนี้ไม่ถูกต้องสมควร (ตามมาตรา 381 และมาตรา 382) เมื่อลูกหนี้ผิดนัดก็ให้รับเบี้ยปรับ ถ้าการชำระหนี้อันพึงทำได้นั้นได้แก่การงดเว้นการอันใดอันหนึ่ง เมื่อกระทำการฝ่าฝืนก็ยึดเบี้ยปรับได้เมื่อนั้น ซึ่งสิทธิในการยึดจะคล้ายกับกรณียึดมัดจำ ตามมาตรา 378 (2) ที่มีเงื่อนไขในการริบมัดจำอยู่สามประการคือ

- 1) ฝ่ายที่วางมัดจำละเลย ไม่ชำระหนี้
- 2) การชำระหนี้ตกเป็นพ้นวิสัยเพราะพฤติการณ์อันใดอันหนึ่งซึ่งฝ่ายที่วางมัดจำต้องรับผิดชอบ
- 3) มีการเลิกสัญญาเพราะความผิดของฝ่ายที่วางมัดจำ

กฎหมายเกี่ยวกับการริบมัดจำใช้ข้อความว่า ละเลยไม่ชำระหนี้ แตกต่างจากเบี้ยปรับที่ใช้คำว่าลูกหนี้ผิดนัด เช่น ในกรณีผู้รับเงินมัดจำผิดนัดไปไม่ตรงเวลา แต่ไม่ถึงขนาดที่ละเลยไม่ชำระหนี้ ผู้รับมัดจำยังไม่ต้องคืนเงินมัดจำ แต่ถ้าเป็นกรณีเบี้ยปรับการผิดนัดถือเป็นสาระสำคัญที่เจ้าหนี้จะยึดเบี้ยปรับได้แล้ว

ในส่วนของการริบเบี้ยปรับนั้น แบ่งออกเป็นสองกรณีคือ กรณีที่

หนึ่งเป็นการกระทำ เช่น การส่งมอบกรรมสิทธิ์ ซึ่งมีทั้งประเภทที่มีกำหนดระยะเวลาชำระหนี้ไม่ได้มีกำหนดไว้ และกำหนดระยะเวลาชำระหนี้โดยปริยาย ซึ่งต้องอนุมานเอาจากพฤติการณ์ทั้งปวง ว่าหนี้จะถึงกำหนดชำระเมื่อใด และหนี้ที่ถึงกำหนดชำระตามวันแห่งปฏิทิน ซึ่งกำหนดระยะเวลาการชำระหนี้กรณีที่หนึ่งและที่สองต้องมีการทวงถามก่อนลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ ลูกหนี้จึงจะตกเป็นผู้ผิดนัด ส่วนกรณีที่สาม เมื่อถึงกำหนดตามวันเวลา ลูกหนี้ไม่ชำระก็จะถือว่าลูกหนี้ผิดนัดได้ ส่วนกรณีที่สองคือ กรณีวัตถุแห่งหนี้เป็นการงดเว้นกระทำการอันใดอันหนึ่ง ซึ่งในกรณีนี้ถ้าลูกหนี้กระทำการฝ่าฝืนมูลหนี้เมื่อใด เจ้าหนี้ก็ริบเบี้ยปรับได้เมื่อนั้น กรณีที่สองนี้เป็นการงดเว้น ซึ่งหมายถึงการที่ลูกหนี้สัญญารับรองกับเจ้าหนี้ว่า ถ้ามีเหตุการณ์หรือการกระทำใดขึ้นโดยตนเองก็ดี หรือบุคคลของตนก็ดี ลูกหนี้ยินยอมให้ริบเบี้ยปรับ

มีปัญหว่าในกรณีลูกหนี้วางเงินมัดจำไว้มูลค่าเท่ากับครึ่งหนึ่งของราคาทรัพย์สินที่ทำสัญญาซื้อขาย เช่น ทรัพย์สินมีราคา 40 ล้านบาท ลูกหนี้วางเงินมัดจำไว้ 20 ล้านบาท และตกลงว่าให้เจ้าหนี้ริบเงินมัดจำนั้นได้หากลูกหนี้ผิดนัด เมื่อลูกหนี้ผิดนัดเจ้าหนี้ใช้สิทธิริบเงินมัดจำ ลูกหนี้ฟ้อง

⁶⁸ อนุวัติ ใจสมุทร. เล่มเดิม. หน้า 230.

คดี หากศาลเห็นว่าเบี้ยปรับจำนวน 20 ล้านบาท เป็นเบี้ยปรับที่สูงเกินส่วน จะพิพากษาให้เจ้าหน้าที่คืนเงินมัดจำที่ริบไว้ได้หรือไม่

ในความเห็นของผู้ทำวิทยานิพนธ์เห็นว่า หากการริบมัดจำเจ้าหน้าที่ได้กระทำโดยลูกหนี้ไม่ได้โต้แย้งคัดค้าน ย่อมถือว่าลูกหนี้ได้ให้ความยินยอมให้เจ้าหน้าที่ใช้สิทธิริบเงินมัดจำจำนวนดังกล่าวไปแล้ว ดังนั้นลูกหนี้ไม่มีสิทธิขอให้ศาลสั่งให้เจ้าหน้าที่คืนเงินมัดจำ แต่หากลูกหนี้โต้แย้งตั้งแต่เจ้าหน้าที่จะใช้สิทธิริบมัดจำ น่าจะถือได้ว่าลูกหนี้ยังไม่ตกลงให้เจ้าหน้าที่หักชำระหนี้ จึงยังไม่ถือว่าเป็นเงินที่ลูกหนี้ชำระเบี้ยปรับให้กับเจ้าหน้าที่แล้ว ในกรณีนี้ลูกหนี้น่าจะจะมีสิทธิฟ้องขอคืนมัดจำบางส่วน ในส่วนที่เป็นเบี้ยปรับที่สูงเกินส่วน และศาลอาจใช้ดุลพินิจสั่งให้เจ้าหน้าที่คืนเงินมัดจำบางส่วนให้กับลูกหนี้ได้

3.7 คำพิพากษาฎีกาที่เกี่ยวข้องกับการริบเบี้ยปรับ

โจทก์บอกละเมิดสัญญาหนานถึง 2 ปี จึงฟ้องคดี ค่าเสียหายที่กำหนดไว้ล่วงหน้าคิดเป็นรายวัน เป็นจำนวนสูงเกินส่วน ศาลมีอำนาจปรับลดได้

ฎีกาที่ 3210/2528 กรณีจำเลยไม่ส่งมอบสิ่งของที่ตกลงซื้อขายให้แก่โจทก์เลย โจทก์มีสิทธิบอกละเมิดสัญญา เมื่อเห็นว่าจำเลยไม่อาจปฏิบัติตามสัญญาต่อไปได้ และจำเลยยอมให้โจทก์ใช้สิทธิปรับจำเลยได้จนถึงวันบอกละเมิดสัญญา ข้อตกลงดังกล่าวเป็นข้อตกลงที่คู่กรณีสมัครใจทำกันขึ้น ทั้งไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชนย่อมมีผลผูกพันคู่กรณี โจทก์ยอมมีสิทธิเรียกค่าปรับได้ด้วย หลักประกันตามสัญญาซื้อขายของธนาคารที่จำเลยนำมามอบแก่โจทก์เป็นการประกันเพื่อให้ปฏิบัติตามสัญญา หากผิดสัญญา โจทก์มีสิทธิริบ เมื่อถือว่าเป็นค่าเสียหายส่วนหนึ่ง ย่อมนำมาคิดหักกันได้จากค่าเสียหายที่โจทก์ได้รับเพราะต้องซื้อสินค้าจากบุคคลอื่นแพงขึ้น สินค้าที่ซื้อขายกันเป็นเงิน 37,400 บาท โจทก์ต้องซื้อสินค้าแพงขึ้น 25,125 บาท ซึ่งศาลพิพากษาให้ชดใช้ส่วนนี้แล้ว จำเลยผิดสัญญา โจทก์บอกละเมิดสัญญาภายหลังนาน 2 ปี ค่าปรับกรณีผิดสัญญาคิดเป็นรายวันเป็นเงินถึง 50,000 บาทเศษ ซึ่งสูงเกินส่วน ศาลลดลงเป็นจำนวนพอสมควรตาม ป.พ.พ. มาตรา 383 วรรคแรก คงกำหนดค่าปรับให้โจทก์ 15,000 บาท

สิทธิในการเรียกเบี้ยปรับเป็นของผู้ซื้อ ในกรณีที่ผู้ซื้อต้องการให้โอนที่ดิน ผู้ขายไม่มีสิทธิขอให้ผู้ซื้อเลือกปรับค่าเสียหายแทนการโอนที่ดิน

ฎีกาที่ 3354/2531 สัญญาจะซื้อขายระบุว่า ถ้าผู้จะขายผิดสัญญาไม่ไปทำสัญญาและจดทะเบียนขายตามกำหนด ผู้จะขายจะยอมให้ผู้ซื้อปรับ 20,000 บาท อีกส่วนหนึ่งด้วย โดยไม่มีข้อความตอนใดระบุให้สิทธิผู้จะขายเลือกปฏิบัติไม่ยอมขายที่ดินให้ผู้จะซื้อ ผู้จะซื้อเท่านั้นจึงเลือกเรียกเอาเบี้ยปรับหรือเรียกร้องให้ผู้จะขายชำระหนี้แต่อย่างหนึ่งอย่างใดก็ได้ตามประมวลกฎหมาย

แพ่งและพาณิชย์ มาตรา 380 เมื่อโจทก์ผู้ซื้อเรียกร้องให้จำเลยซึ่งเป็นผู้จะขายให้ขายที่ดินตามสัญญาและสภาพแห่งนี้ก็เปิดช่องให้ศาลบังคับได้จำเลยจึงไม่มีสิทธิที่จะเลือกปฏิบัติด้วยการขอคืนเงินมัดจำและยอมชำระค่าปรับให้โจทก์

สิทธิในการเรียกเบี้ยปรับ เมื่อโจทก์ตกลงใช้สิทธิเรียกเบี้ยปรับจากการส่งมอบสิ่งของไม่ถูกต้องแล้ว จะมาเรียกเบี้ยปรับในกรณีใช้สิทธิบอกเลิกสัญญาอีกไม่ได้

ฎีกาที่ 4170/2532 แม้สัญญาซื้อขายจะได้กำหนดค่าเสียหายที่จำเลยต้องรับผิดชอบใช้ให้แก่โจทก์ แต่การที่โจทก์ได้รับความเสียหายเนื่องจากจำเลยผิดสัญญา โจทก์ย่อมมีสิทธิเรียกร้องให้จำเลยชดเชยค่าเสียหายที่โจทก์ได้รับ อันเกิดแต่พฤติการณ์พิเศษได้ ตาม ป.พ.พ. มาตรา 222 วรรคสอง โจทก์แจ้งความต้องการซื้อเครื่องกลั่นน้ำมันเบนซิน เพื่อใช้ในราชการในการจัดซื้อจะต้องตั้งงบประมาณ และต้องได้รับอนุมัติจางบประมาณที่จะจัดซื้อจากรัฐบาลซึ่งพอค่าเช่นจำเลยย่อมจะต้องทราบ เมื่อจางบประมาณที่โจทก์ได้รับจากเงินงบประมาณที่รัฐบาลจัดสรรให้ สามารถซื้อเครื่องกลั่นน้ำมันเบนซินจากจำเลยได้ 10 เครื่อง ตามความต้องการของโจทก์จำเลยย่อมคาดเห็นล่วงหน้าแล้วว่าถ้าจำเลยผิดสัญญาไม่อาจส่งมอบเครื่องกลั่นน้ำมันเบนซินให้แก่โจทก์ได้ โจทก์จะต้องได้รับความเสียหาย เมื่อโจทก์ไม่สามารถจะซื้อเครื่องกลั่นน้ำมันเบนซินที่จะใช้ทำงานได้ตามความต้องการของโจทก์ จำเลยก็ต้องรับผิดชอบใช้ค่าเสียหายแก่โจทก์ สัญญาข้อ 8 กำหนดเบี้ยปรับในกรณีที่ผู้ขายผิดสัญญาโดยไม่ส่งมอบสิ่งของที่ตกลงขายให้แก่ผู้ซื้อ หรือส่งมอบสิ่งของทั้งหมดไม่ถูกต้องหรือส่งมอบสิ่งของไม่ครบจำนวนและผู้ซื้อได้บอกเลิกสัญญา ส่วนข้อ 9 กำหนดเบี้ยปรับในกรณีที่ผู้ซื้อไม่ใช่สิทธิบอกเลิกสัญญา ยังคงยอมให้ผู้ขายนำสิ่งของที่ซื้อขายตามสัญญาส่งมอบแก่ผู้ซื้อ ผู้ซื้อจึงจะมีสิทธิเรียกเอาเบี้ยปรับจากผู้ขายเป็นรายวันได้ เมื่อโจทก์ผู้ซื้อใช้สิทธิบอกเลิกสัญญา โจทก์จึงมีสิทธิเรียกเอาเบี้ยปรับตามสัญญาข้อ 8 ไม่มีสิทธิเรียกเอาเบี้ยปรับตามข้อ 9

เมื่อโจทก์ฟ้องเรียกค่าเสียหายจากการผิดนัดของจำเลยจนครบถ้วนแล้ว จะมาใช้สิทธิเรียกเบี้ยปรับจากจำเลยอีกไม่ได้

ฎีกาที่ 5277/2540 ตามสัญญาเช่าข้อ 2 ระบุว่า “...ผู้เช่าจะชำระค่าเช่าของเดือนถัดไปภายในวันที่ 5 ของทุกเดือน หากพ้นกำหนดระยะเวลาดังกล่าว ผู้เช่ายินยอมให้ปรับเป็นรายวันในอัตราวันละ 5% ของค่าเช่ารายเดือนเป็นเงิน 15 บาท จนกว่าจะชำระค่าเช่าครบถ้วน” เมื่อปรากฏว่าจำเลยค้างชำระค่าเช่าตั้งแต่เดือนตุลาคม 2533 จนถึงวันที่ 19 สิงหาคม 2534 อันเป็นวันเลิกสัญญา แต่โจทก์กลับฟ้องเรียกค่าปรับนับแต่วันที่ 20 สิงหาคม 2534 ภายหลังจากสัญญาเช่าสิ้นสุดลงแล้ว ทำให้ข้อตกลงนี้ระงับสิ้นไปจะนำมาใช้บังคับแก่กันต่อไปอีกไม่ได้ สัญญาเช่าข้อ 9 กำหนดไว้ว่า “การต่ออายุสัญญาเช่าในครั้งต่อไป ผู้เช่าจะต้องยื่นคำร้องขอต่ออายุสัญญาต่อผู้อำนวยการบริหารบาล ก่อนสิ้นสุดสัญญานี้ไม่น้อยกว่า 90 วัน หากพ้นกำหนดผู้เช่าจะต้องเสียค่าบำรุงโรงพยาบาล

จำนวน 1,000 บาท ผู้ให้เช่าสงวนสิทธิที่จะให้ผู้เช่าต่ออายุสัญญาเช่าหรือไม่ก็ได้" แม้ตาม ป.พ.พ. มาตรา 570 จะกำหนดถึงกรณีเมื่อสิ้นกำหนดเวลาเช่าที่ได้ตกลงกันไว้ถ้าผู้เช่ายังคงครอบครองทรัพย์สินอยู่และผู้ให้เช่ารู้แล้วไม่ทักท้วง ให้ถือว่าคู่สัญญาได้ทำสัญญาเช่ากันใหม่ต่อไปโดยไม่มีกำหนดเวลานั้นเป็นเพียงทำให้เกิดผลตามที่กฎหมายบัญญัติเท่านั้น แต่ตามข้อตกลงข้างต้นถือว่าเป็นความตกลงกันเป็นพิเศษและมีข้อความว่า"ในครั้งต่อไป" กำกับอยู่ด้วย แสดงให้เห็นเจตนาของคู่สัญญาว่าจะต้องมีการทำสัญญาเช่ากันจริงๆ มิใช่โดยผลของกฎหมาย ทั้งยังต้องตีความให้เป็นคุณแก่จำเลยซึ่งจะเป็นผู้เสียหายในมูลหนี้ ตาม ป.พ.พ. มาตรา 11 อีกด้วยจำเลยจึงไม่ต้องรับผิดชอบในค่าบำรุงโรงพยาบาลแต่อย่างใดสัญญาเช่าข้อ 11 มีความหมายว่า "หากผู้ให้เช่ามีความประสงค์จะใช้เพื่อดำเนินกิจการของรัฐหรือกิจการใดๆ ของผู้ให้เช่า ผู้เช่ายินยอมขนย้ายสิ่งของสัมภาระและบริวารออกจากอาคารที่เช่าภายใน 30 วัน..หากครบกำหนดแล้วผู้เช่าไม่ยอมออก ผู้เช่ายินยอมชำระค่าปรับแก่ผู้ให้เช่าจนกว่าจะออกจากอาคารที่เช่า" ข้อตกลงดังกล่าวมีลักษณะเป็นเบี้ยปรับและถือเป็นส่วนหนึ่งของค่าเสียหาย ป.พ.พ. มาตรา 380 วรรคสอง บัญญัติให้เจ้าหนี้เรียกค่าเสียหายได้เต็มจำนวนที่เสียไป โดยให้คิดเบี้ยปรับรวมอยู่ในนั้นด้วยและให้ถือว่าเบี้ยปรับเป็นจำนวนน้อยที่สุดของค่าเสียหาย เมื่อโจทก์ฟ้องเรียกค่าเสียหายเท่ากับอัตราความเสียหายแล้ว โจทก์จะเรียกร้องให้จำเลยเสียเบี้ยปรับดังกล่าวให้โจทก์อีกไม่ได้ เพราะเป็นการเรียกร้องที่นอกเหนือไปจากความเสียหายที่โจทก์ได้รับ จัดต่อ ป.พ.พ. มาตรา 380 วรรคสอง

เบี้ยปรับเป็นส่วนหนึ่งของค่าเสียหาย เมื่อได้รับเบี้ยปรับแล้ว ต้องนำไปหักจากค่าเสียหาย ก่อน

ฎีกาที่ 2983/2541 โจทก์ทำสัญญาจ้างจำเลยที่ 1 ก่อสร้างอาคารเป็นเงิน 53,200,000 บาท จำเลยที่ 1 ส่งมอบงาน 5 งวด รับเงินไปแล้ว 14,151,200 บาท เมื่อสิ้นสุดระยะเวลาสร้างจำเลยที่ 1 ไม่สามารถก่อสร้างให้แล้วเสร็จตามสัญญา โจทก์บอกเลิกสัญญาและริบหลักประกันที่ธนาคารได้ส่งเงินตามสัญญาค้ำประกันจำนวน 2,660,000 บาท แต่หนังสือค้ำประกันมิใช่สิ่งซึ่งจะพึงริบเมื่อมีการเลิกสัญญาตาม ป.พ.พ. มาตรา 378 (2) เงินจำนวน 2,660,000 บาท ที่ธนาคารส่งมอบให้แก่โจทก์จึงมิใช่มัดจำแต่เป็นเงินประกันมีลักษณะเป็นเบี้ยปรับ ซึ่งตาม ป.พ.พ. มาตรา 380 วรรคสอง กำหนดว่าเจ้าหนี้จะเรียกเอาเบี้ยปรับอันจะพึงริบนั้นในฐานะเป็นจำนวนน้อยที่สุดแห่งค่าเสียหายก็ได้ ฉะนั้นเมื่อโจทก์ริบเบี้ยปรับแล้วต้องนำเบี้ยปรับที่ริบจำนวน 2,660,000 บาทไปหักออกจากค่าจ้างที่เพิ่มขึ้นจากการที่โจทก์ต้องไปจ้างบุคคลภายนอก ให้ทำการก่อสร้างจนแล้วเสร็จในราคา 62,900,000 บาท ดังนั้น จำเลยที่ 1 จึงต้องรับผิดชอบเพียง 21,191,200 บาท การที่สัญญาจ้างระงับ เมื่อผู้ว่าจ้างบอกเลิกสัญญาแล้วบรรดางานที่ผู้รับจ้างได้ทำขึ้นผู้รับจ้างยอมให้ตกเป็นกรรมสิทธิ์ของผู้ว่าจ้างโดยผู้รับจ้างจะเรียกค่าตอบแทนและค่าเสียหายใดๆ ไม่ได้ นั้น เป็นการที่ผู้รับจ้างให้สัญญาว่าจะทำการชำระหนี้

อย่างอื่นซึ่งมิใช่จำนวนเงินให้เป็นเบี้ยปรับตาม ป.พ.พ. มาตรา 382 โจทก์ย่อมมีสิทธิปรับเบี้ยปรับนี้ได้ ตามมาตรา 381 วรรคแรก เมื่อพิจารณาถึงทางได้เสียของโจทก์ผู้ว่าจ้างกับผลงานและพฤติการณ์ ของจำเลยที่ 1 ผู้รับจ้างที่ปฏิบัติตามตามสัญญา เห็นได้ว่าเบี้ยปรับดังกล่าวเป็นจำนวนพอสมควรแล้ว โจทก์ย่อมรับผลงานที่จำเลยที่ 1 ทำเป็นกรรมสิทธิ์ของโจทก์ได้จำเลยที่ 1 จึงไม่มีสิทธิเรียก ค่าตอบแทนหรือค่าเสียหายใดๆเกี่ยวกับค่าผลงานที่ทำไปแล้วอีก

ฎีกาที่ 66/2542 เงินค่าปรับในกรณีที่จำเลยส่งมอบงานล่าช้าเป็นเบี้ยปรับอย่างหนึ่ง เพราะถือเป็นค่าเสียหายที่กำหนดไว้ล่วงหน้าเมื่อไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควร ศาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจกำหนดให้เหมาะสมได้ตาม ป.พ.พ. มาตรา 383 วรรคหนึ่ง สัญญาจ้างก่อสร้างระบุว่า เงินตามสัญญาคู่ประกันของธนาคารที่โจทก์รับชำระไว้ฝากธนาคารนั้นเป็นหลักประกันในการปฏิบัติงานรับจ้างของจำเลย จึงไม่ใช่เงินมัดจำที่โจทก์จะมีได้เมื่อจำเลยทั้งสองผิดสัญญา แต่ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของค่าเสียหายฐานผิดสัญญาจำเลยจึงมีสิทธินำเงินจำนวนนี้ไปหักกับยอดเงินค่าเสียหายซึ่งเป็นค่าปรับที่ศาลได้กำหนดให้โจทก์ตาม ป.พ.พ. มาตรา 380 วรรคสอง โจทก์ ประกวดราคาค่าก่อสร้างในงานส่วนที่ต้องสร้างต่อจากจำเลย โจทก์ย่อมมีสิทธิเรียกร้องให้จำเลยรับ ผิดชดใช้ค่าจ้างก่อสร้างเพิ่มขึ้นเพราะการจ้างบุคคลอื่นก่อสร้างอาคารต่อจากจำเลยได้ตามสัญญา ไม่ถือเป็นการเอาเปรียบจำเลย โจทก์ฟ้องเรียกค่าเสียหายในกรณีผิดสัญญาจ้างทำของ ขอเรียก ค่าปรับรายวันและค่าจ้างที่เพิ่มขึ้นจากการที่โจทก์จ้างบุคคลอื่นทำการก่อสร้างต่อจากจำเลย สิทธิเรียกร้องนี้ไม่มีกฎหมายกำหนดอายุความไว้โดยเฉพาะ จึงมีอายุความสิบปีตาม ป.พ.พ. มาตรา 193/30

ดุลพินิจเรื่องเบี้ยปรับของศาล เป็นปัญหาข้อเท็จจริง

ฎีกาที่ 2964/2545 เบี้ยปรับคือค่าเสียหายที่คู่สัญญาตกลงกันไว้ล่วงหน้า เบี้ยปรับจึงเป็นส่วนหนึ่งของค่าเสียหายซึ่งถ้าสูงเกินส่วนศาลลดลงได้ตาม ป.พ.พ. มาตรา 383 ทั้งมาตรา 380 วรรคสอง ก็ให้เจ้าหนี้มีสิทธิเรียกค่าเสียหายได้เต็มจำนวนที่เสียไปโดยให้คิดเบี้ยปรับรวมอยู่ในนั้น ด้วยในฐานะที่เป็นจำนวนน้อยที่สุดของค่าเสียหาย เมื่อศาลอุทธรณ์กำหนดให้จำเลยที่ 1 ใช้จ่ายค่าที่ โจทก์ต้องเสียเงินเพิ่มขึ้นพร้อมเบี้ยปรับ แสดงให้เห็นถึงดุลพินิจของศาลอุทธรณ์ว่าโจทก์ได้รับความเสียหายตามจำนวนเงินที่กำหนดให้จริง ฉะนั้น การที่จำเลยที่ 1 ฎีกาในทำนองว่า คำพิพากษาของศาลอุทธรณ์ที่ให้ตนชำระค่าเสียหายเป็นค่าซื้อทรัพย์สินที่เพิ่มขึ้น ชำระเงินประกันสัญญา และชำระค่าปรับขัดต่อ ป.พ.พ. มาตรา 380 วรรคสอง นั้น เป็นการโต้เถียงดุลพินิจในการกำหนด ค่าเสียหายของศาลซึ่งเป็นฎีกาข้อเท็จจริง เมื่อจำนวนทุนทรัพย์ที่พิพาทกันในชั้นฎีกาไม่เกินสอง แสนบาท จึงต้องห้ามมิให้ฎีกาในข้อเท็จจริงตาม ป.วิ.พ. มาตรา 248 วรรคหนึ่ง

เบี้ยปรับมิใช่ความเสียหายที่กำหนดไว้โดยเด็ดขาด หากเจ้าหนี้เห็นว่าน้อยเกินไปก็มีสิทธิเรียกร้องเอาค่าสินไหมทดแทนเพื่อการไม่ชำระหนี้ได้

ฎีกาที่ 1514/2546 แม้เบี้ยปรับจะเป็นค่าเสียหายที่กำหนดไว้ล่วงหน้าแต่ก็มีใช้ถือเป็นการกำหนดค่าเสียหายที่เด็ดขาด เพราะหากเจ้าหนี้เห็นว่าเบี้ยปรับที่กำหนดไว้น้อยเกินไปก็ยังมีสิทธิเรียกร้องเป็นค่าสินไหมทดแทนเพื่อการไม่ชำระหนี้ได้ตาม ป.พ.พ.มาตรา 380 ขณะเดียวกันถ้าเป็นกรณีเรียกค่าเสียหายเป็นเบี้ยปรับ ป.พ.พ. มาตรา 383 ก็ให้อำนาจศาลที่จะลดลงเป็นจำนวนพอสมควรได้โดยพิเคราะห์ถึงทางได้เสียของเจ้าหนี้ทุกอย่างอันชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งข้อเท็จจริงทางหนึ่งย่อมได้จากการนำสืบของคู่ความ เมื่อโจทก์นำสืบเพียงว่าการผิดสัญญาของจำเลยที่ไม่ส่งมอบลิฟท์ทำให้ระยะเวลาและแผนงานของโจทก์ที่กำหนดไว้เสียหาย โดยไม่มีรายละเอียดอื่นใดจึงหาความชัดเจนพอกับความเสียหายที่แท้จริงที่จะทำให้โจทก์มีสิทธิได้รับเบี้ยปรับเต็มตามจำนวนที่ตกลงไว้ในสัญญาไม่ แม้จำเลยจะมีได้ให้การและนำสืบหักล้าง แต่ศาลก็มีอำนาจใช้ดุลพินิจกำหนดให้เป็นจำนวนพอสมควรได้

3.8 กฎหมายเกี่ยวกับการเรียกให้ชำระหนี้และเรียกเบี้ยปรับตามสัญญา

ผลของเบี้ยปรับที่กำหนดเป็นเงิน

มาตรา 380 บัญญัติไว้ว่า “ถ้าลูกหนี้ได้สัญญาไว้ว่าจะให้เบี้ยปรับเมื่อตนไม่ชำระหนี้ เจ้าหนี้จะเรียกเอาเบี้ยปรับอันจะพึงรับนั้นแทนการชำระหนี้ก็ได้ แต่ถ้าเจ้าหนี้แสดงต่อลูกหนี้ว่าจะเรียกเอาเบี้ยปรับจะนั้นแล้วก็เป็นอันขาดสิทธิเรียกร้องชำระหนี้อีกต่อไป

ถ้าเจ้าหนี้มีสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนเพื่อการไม่ชำระหนี้ จะเรียกเอาเบี้ยปรับอันจะพึงรับนั้นในฐานะเป็นจำนวนน้อยที่สุดแห่งค่าเสียหายก็ได้ การพิสูจน์ค่าเสียหายยิ่งกว่านั้นท่านก็อนุญาตให้พิสูจน์ได้”

มาตรา 381 บัญญัติไว้ว่า “ถ้าลูกหนี้ได้สัญญาไว้ว่าจะให้เบี้ยปรับเมื่อตนไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควร เช่นว่าไม่ชำระหนี้ตรงตามเวลาที่กำหนดไว้เป็นต้น นอกจากเรียกให้ชำระหนี้ เจ้าหนี้จะเรียกเอาเบี้ยปรับอันจะพึงรับนั้นอีกด้วยก็ได้ ถ้าเจ้าหนี้มีสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนในมูลชำระหนี้ไม่ถูกต้องสมควรท่านให้บังคับตามบทบัญญัติแห่งมาตรา 380วรรค 2”

เมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ก็ดี หรือไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควรก็ดี เจ้าหนี้อาจมีสิทธิเรียกเบี้ยปรับหรือเรียกเอาเบี้ยปรับจากลูกหนี้ได้ตามสัญญาที่กำหนดเบี้ยปรับ การไม่ชำระหนี้ นั้นจะต้องเป็นความผิดของลูกหนี้ เจ้าหนี้จึงจะเรียกหรือเรียกเอาเบี้ยปรับได้ ถ้าการไม่ชำระหนี้เป็นเพราะพฤติการณ์ซึ่งลูกหนี้ไม่ต้องรับผิดชอบ ปัญหาที่ว่าเจ้าหนี้จะเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้และเรียกเอาเบี้ยปรับได้เพียงใดหรือไม่ อาจแยกพิจารณาได้ดังนี้

สิทธิของเจ้าหนี้เมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้(มาตรา380)

เมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ เพราะความผิดของลูกหนี้อันหมายความว่าลูกหนี้ไม่ชำระหนี้เสียเลย เจ้าหนี้มีสิทธิที่จะเรียกเอาเบี้ยปรับอันจะพึงรับนั้นแทนการชำระหนี้ แต่เมื่อเจ้าหนี้แสดงต่อลูกหนี้ว่าจะเรียกเอาเบี้ยปรับนั้นแล้ว ก็ขาดสิทธิที่จะเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้อีกต่อไป แต่ถ้าเจ้าหนี้ไม่ประสงค์จะเรียกเอาเบี้ยปรับ ก็มีสิทธิเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ตามมาตรา 213 ดังนั้น จึงเป็นสิทธิของเจ้าหนี้ที่จะเลือกว่า จะเรียกเอาเบี้ยปรับหรือจะเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้อย่างใดอย่างหนึ่ง สิทธิที่เลือกนี้เป็นการเลือกกระหว่างเบี้ยปรับกับการชำระหนี้ มิใช่การเลือกชำระหนี้ ซึ่งมีอยู่หลายอย่างอันเป็นสิทธิของลูกหนี้ตามมาตรา 198

1) เมื่อเจ้าหนี้เลือกในทางเรียกเอาเบี้ยปรับ สิทธิเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้โดยเจาะจงตามมาตรา 213 ย่อมหมดไป (มาตรา 380 วรรคหนึ่ง) แต่การเรียกเอาเบี้ยปรับนั้น ไม่ตัดสิทธิเจ้าหนี้ที่จะเรียกเอาค่าเสียหายตามมาตรา 222 ซึ่งเป็นการเรียกค่าเสียหายตามความจริง ดังนั้น เจ้าหนี้ได้รับความเสียหายมากกว่าเบี้ยปรับ ก็มีสิทธิพิสูจน์เอาได้โดยเรียกเอาเบี้ยปรับอันจะพึงรับนั้นในฐานะเป็นจำนวนน้อยที่สุดแห่งค่าเสียหาย (มาตรา 380 วรรคสอง)

2) เมื่อเจ้าหนี้เลือกในทางเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้อันเป็นการใช้สิทธิตามมาตรา 213 สิทธิเรียกเอาเบี้ยปรับย่อมหมดไปแต่ตามมาตรา 213 วรรคสี่ เจ้าหนี้ยังมีสิทธิเรียกค่าเสียหายได้ด้วย ดังนั้น จึงถือได้ว่าเจ้าหนี้มีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนเพื่อการไม่ชำระหนี้ตามมาตรา 380 วรรคสองได้

สิทธิของเจ้าหนี้เมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควร (มาตรา 381)

1) เจ้าหนี้มีสิทธิเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้และเรียกเอาเบี้ยปรับอันจะพึงรับนั้นได้อีกด้วย (มาตรา 381 วรรคหนึ่ง)

2) ถ้าเจ้าหนี้ได้รับความเสียหายมากกว่าเบี้ยปรับ ย่อมถือได้ว่าเจ้าหนี้มีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนมูลชำระหนี้ไม่ถูกต้องสมควร (มาตรา 381 วรรคสอง) ให้บังคับตามบทบัญญัติมาตรา 380 วรรคสอง คือ เจ้าหนี้มีสิทธิพิสูจน์ค่าเสียหายได้โดยเรียกเอาเบี้ยปรับอันจะพึงรับนั้นในฐานะเป็นจำนวนน้อยที่สุดแห่งค่าเสียหาย

3) ถ้าเจ้าหนี้ยอมรับชำระหนี้ โดยยังไม่รับเบี้ยปรับเจ้าหนี้จะเรียกเอาเบี้ยปรับได้ก็ต่อเมื่อได้บอกสงวนสิทธิต่อลูกหนี้ไว้ในเวลาชำระหนี้ (มาตรา 381 วรรคสาม)

4) ถ้าเจ้าหนี้ยอมรับเบี้ยปรับโดยมิได้รับชำระหนี้ แม้เจ้าหนี้มิได้บอกสงวนสิทธิไว้ ก็มีสิทธิเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้ตามสัญญาเพราะ มาตรา 381 มิได้บัญญัติไว้ว่าให้เจ้าหนี้ต้องสงวนสิทธิแต่อย่างใด

5) ถ้าเจ้าหนี้ประสงค์จะเรียกเอาเบี้ยปรับเพียงอย่างเดียว โดยไม่ประสงค์จะเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ ลูกหนี้จะบังคับให้เจ้าหนี้ต้องรับชำระหนี้ด้วยได้หรือไม่ยอมแล้วแต่เจ้าหนี้มีสิทธิบอกเลิกสัญญา หรือมีสิทธิบอกปิดไม่ชำระหนี้หรือไม่ ถ้าไม่มีสิทธิ ลูกหนี้ออมจะบังคับให้เจ้าหนี้ต้องรับชำระหนี้ได้

เบี้ยปรับที่สูงเกินส่วน

มาตรา 383 บัญญัติไว้ว่า “ถ้าเบี้ยปรับที่รับนั้นสูงเกินส่วน ศาลจะลดลงเป็นจำนวนพอสมควรก็ได้ ในการที่จะวินิจฉัยว่าสมควรเพียงใดนั้น ท่านให้พิเคราะห์ถึงทางได้เสียของเจ้าหนี้ทุกอย่างอันชอบด้วยกฎหมาย ไม่ใช่แต่เพียงทางได้เสียในเชิงทรัพย์สิน เมื่อได้ใช้เงินตามเบี้ยปรับแล้วสิทธิเรียกร้องขอลดก็เป็นอันขาดไป”

นอกจากกรณีดังกล่าวไว้ในมาตรา 379 และ 382 ท่านให้ใช้วิธีเดียวกันนี้บังคับ ในเมื่อบุคคลสัญญาว่าจะให้เบี้ยปรับเมื่อตนกระทำความผิดหรือการกระทำอันหนึ่งอันใดนั้นด้วย" เบี้ยปรับนั้นเป็นค่าเสียหายซึ่งกำหนดไว้ล่วงหน้าอาจน้อยกว่าหรือสูงกว่าค่าเสียหายที่แท้จริงก็ได้ แต่ถ้าเบี้ยปรับนั้นกำหนดไว้สูงเกินกว่าค่าเสียหายที่แท้จริงอย่างมากมาย อันเป็นเบี้ยปรับสูงเกินส่วนหรือเกินสมควรหากยอมรับบังคับให้ตามความตกลง ก็อาจจะไม่เป็นธรรมและจะเป็นช่องทางให้บุคคลอาศัยสัญญา เป็นเครื่องมือหากำไรเกินควรกฎหมายจึงบัญญัติทางแก้ไขไว้ตามมาตรา 383 โดยให้อำนาจศาลที่จะลดเบี้ยปรับที่สูงเกินส่วนนั้นลงเป็นจำนวนที่พอสมควรได้ ซึ่งมีหลักเกณฑ์พอสรุปได้ดังนี้

1) การลดเบี้ยปรับลงเป็นจำนวนที่พอสมควรนั้น จะต้องพิเคราะห์ถึงทางได้เสียของเจ้าหนี้ทุกอย่างอันชอบด้วยกฎหมายไม่ใช่แต่เพียงทางได้เสียในเชิงทรัพย์สิน ซึ่งหมายความว่าในการพิจารณาว่าสมควรจะลดเบี้ยปรับเพียงใดหรือไม่ ศาลจะต้องมีพิจารณาเฉพาะแต่ความเสียหายเป็นเงินเป็นทองเท่านั้น แต่จะต้องพิจารณาถึงส่วนได้เสียของเจ้าหนี้ในทางอื่นนอกจากจำนวนเงิน เช่น ในทางจิตใจหรือทางชื่อเสียงอีกด้วย

2) อำนาจศาลในการลดเบี้ยปรับที่สูงเกินลงเป็นจำนวนที่พอสมควรตามมาตรา 383 เป็นบทบัญญัติอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน ดังนั้นถ้าคู่สัญญาทำสัญญาดกกลงกันไว้ล่วงหน้าว่า ห้ามมิให้ศาลลดเบี้ยปรับแม้จะสูงเกินส่วน ข้อตกลงนั้นย่อมตกเป็นโมฆะตามมาตรา 150 และมาตรา 151

3) คู่สัญญาอาจทำสัญญากันไว้ล่วงหน้าว่า เบี้ยปรับที่กำหนดไว้นั้นห้ามมิให้เจ้าหนี้เรียกค่าสินไหมทดแทนเพิ่มขึ้นอีกอันเป็นการจำกัดความรับผิดชอบของลูกหนี้ แต่ศาลก็มีอำนาจพิจารณาได้เช่นเดียวกันว่าเบี้ยปรับที่กำหนดไว้นั้นสูงเกินส่วนหรือไม่ ถ้าไม่สูงเกินส่วนก็ไม่ลดให้ ถ้าสูงเกินส่วนก็มีอำนาจลดลงเป็นจำนวนที่พอสมควรได้ตามมาตรา 383

4) เบี้ยปรับที่กำหนดไว้นั้นแม้จะสูงเกินส่วน ถ้าลูกหนี้ได้ใช้เงินตามเบี้ยปรับแล้ว สิทธิเรียกร้องขอลดก็หมดไป ดังบัญญัติไว้ในมาตรา 383 วรรคหนึ่ง เพราะการที่ลูกหนี้ยอมใช้เงินไป ตามเบี้ยปรับเท่ากับรับอยู่ในตัวแล้วว่าเบี้ยปรับไม่สูงเกินไป แต่ในกรณีต่อไปนี้ ไม่ถือว่าลูกหนี้ยอม ใช้เงินตามเบี้ยปรับคือ

(1) เบี้ยปรับที่ลูกหนี้ส่งมอบให้ไว้ล่วงหน้าตามสัญญากำหนดเบี้ยปรับ ขณะที่มีการ ส่งมอบเจ้าหนี้ยังไม่มีสิทธิรับจึงถือไม่ได้ว่าลูกหนี้ยอมใช้เงินตามเบี้ยปรับนั้นแล้ว

(2) การวางเงินค่าปรับหรือเบี้ยปรับต่อศาลตามคำสั่งหรือคำพิพากษา เพื่อทุเลาการ บังคับในระหว่างอุทธรณ์ฎีกาไม่ถือว่าลูกหนี้ยอมใช้เงินตามเบี้ยปรับแล้ว⁶⁹

3.9 คำพิพากษาฎีกาเกี่ยวกับการเรียกให้ชำระหนี้และเรียกเบี้ยปรับตามสัญญา

เบี้ยปรับที่สูงเกินส่วน ศาลมีอำนาจลดลงได้ตามที่เห็นสมควร

ฎีกาที่ 540/2532 โจทก์มีสิทธิปรับจำเลยที่ 1 เป็นรายวันจนกว่าการก่อสร้างจะแล้วเสร็จ โดยการกระทำของผู้รับจ้างคนใหม่ ถือได้ว่าเป็นเบี้ยปรับที่คู่สัญญากำหนดกันไว้ล่วงหน้า การที่ งานก่อสร้างล่าช้าเป็นเพราะการดำเนินการของโจทก์ด้วย โจทก์จ้างผู้รับจ้างคนใหม่ทำงานงวดที่ เหลือในวงเงินเท่ากับที่จะต้องชำระให้จำเลยที่ 1 ดังนี้ เมื่อพิจารณาประกอบกับเหตุแห่งความล่าช้า ค่าจ้างก่อสร้างและระยะเวลาที่ผู้รับจ้างคนใหม่ใช้ในการก่อสร้างแล้ว เบี้ยปรับดังกล่าวสูงเกินส่วน ศาลมีอำนาจลดลงได้ตาม ป.พ.พ. มาตรา 383 ตามสัญญาจ้างไม่มีการวางเงินมัดจำ มีแต่หนังสือคำ ประกันความรับผิดชอบของธนาคาร ดังนี้ เงินที่ธนาคารผู้ค้ำประกันชำระให้แก่ผู้ว่าจ้างเป็นส่วนหนึ่ง ของค่าเสียหายฐานผิดสัญญา

เมื่อเจ้าหนี้ยอมรับชำระหนี้แล้ว และไม่สงวนสิทธิจะเรียกเบี้ยปรับ เจ้าหนี้จะเรียกเบี้ย ปรับอีกไม่ได้

ฎีกาที่ 548/2535 สัญญาระหว่างโจทก์จำเลยมีข้อความว่า อ.ม.ท. (ชื่อย่อของจำเลย) มีสิทธิบอกเลิกสัญญานี้ได้ทันที ฯลฯ เว้นแต่ อ.ม.ท. เห็นว่าตัวแทนรวบรวม (รับซื้อ) แร่ได้กระทำ หรือคว่นการกระทำโดยไม่จงใจ ตัวแทนรวบรวม (รับซื้อ) แร่ยินยอมให้ อ.ม.ท.ปรับ ตามจำนวน ที่ อ.ม.ท. กำหนด แต่ต้องไม่เกินครั้งละ 100,000 บาท ต่อการปฏิบัติผิดสัญญาข้อหนึ่งๆ โดย อ.ม.ท. มีสิทธิหักเงินค่าปรับจากหลักประกัน ได้ทันที โดยไม่ต้องเรียกร้องให้ตัวแทนรวบรวม (รับซื้อ) แร่ชำระก่อนตามข้อสัญญาดังกล่าวไม่มีข้อความตอนใดบ่งบอกว่ายักเว้นไม่ต้องปฏิบัติตาม ป.พ.พ.

⁶⁹ ศักดิ์ สนองชาติ. (2536). คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วย นิติกรรมและสัญญา.

มาตรา 381 วรรคท้ายที่ว่า ถ้าเจ้าหน้าที่ยอมรับชำระหนี้แล้วจะเรียกเอาเบี้ยปรับได้ต่อเมื่อได้บอกสงวนสิทธิไว้เช่นนั้นในเวลารับชำระหนี้ข้อความในสัญญาระหว่างโจทก์จำเลยมีเพียงว่าจำเลยมีสิทธิหักเงินค่าปรับได้ทันทีเท่านั้น ดังนั้นเรื่องอื่นๆ จำเลยจะต้องปฏิบัติตามกฎหมาย คือสงวนสิทธิที่จะเรียกเบี้ยปรับไว้ เมื่อจำเลยไม่ได้สงวนสิทธิไว้ จำเลยก็ปรับไม่ได้

การเอาทรัพย์สินที่เข้าชื่อออกขายได้เงินไม่พอใช้หนี้ ต้องรับผิดชอบในส่วนขาด เป็นวิธีการคำนวณค่าเสียหายที่กำหนดไว้ล่วงหน้า

ฎีกาที่ 525/2535 ข้อกำหนดในสัญญาเช่าซื้อว่าในกรณีที่เอาทรัพย์สินที่เช่าซื้อขายได้ราคาไม่พอชำระหนี้ค่าเช่าซื้อ ผู้เช่าซื้อยอมชำระเงินจำนวนที่ยังขาดอยู่จนครบนั้นเป็นเพียงวิธีการคำนวณหาจำนวนค่าเสียหายที่กำหนดไว้ล่วงหน้า เมื่อมีการผิดสัญญาเช่าซื้อซึ่งมีลักษณะเป็นเบี้ยปรับตามกฎหมาย หาใช่เป็นการเรียกร้องเอาราคาทรัพย์สินที่เช่าซื้อที่ยังขาดอยู่ไม่

ฎีกาที่ 5194/2539 ตามสัญญาลาไปศึกษาต่อมีข้อตกลงว่า...เมื่อเสร็จการศึกษา...แล้วจะกลับมารับราชการต่อไป...หากลาออกก่อนกำหนด...ยอมใช้เงินเป็นจำนวน 3 เท่า... หมายความว่าไม่ว่าจะสำเร็จการศึกษาหรือไม่ ก็มีหน้าที่ต้องกลับมารับราชการต่อไป เมื่อจำเลยลาออกไปก่อนที่จะกลับมารับราชการจึงเป็นการผิดสัญญา แม้โจทก์จะอนุมัติให้จำเลยลาออก จำเลยก็ต้องชำระเบี้ยปรับ การที่โจทก์เรียกให้จำเลยที่ 1 ชำระเงินจำนวนที่ได้รับไปจากโจทก์ในระหว่างลาไปศึกษาต่อถือไม่ได้ว่าเป็นการยอมรับให้ชำระเบี้ยปรับจำนวน 1 เท่า จำเลยที่ 1 จะต้องชำระหนี้ให้แก่โจทก์คือกลับมาปฏิบัติงานให้ตามระยะเวลาที่ระบุไว้ในสัญญา เมื่อจำเลยที่ 1 ยังไม่ได้ชำระหนี้ข้อนี้เลยจะถือว่าโจทก์ยอมรับชำระหนี้โดยสงวนสิทธิในเรื่องเบี้ยปรับตาม ป.พ.พ.มาตรา 381 วรรคท้ายไม่ได้ การกำหนดเบี้ยปรับเป็นการกำหนดค่าเสียหายไว้ล่วงหน้าเมื่อลูกหนี้มิได้ชำระหนี้หรือชำระหนี้ไม่ถูกต้องสมควร ป.พ.พ. มาตรา 383 วรรคแรกบัญญัติให้ศาลมีอำนาจลดลงได้เป็นจำนวนพอสมควร หากเห็นว่าเกินส่วน โดยพิเคราะห์ถึงทางได้เสียของเจ้าหนี้ทุกอย่างอันชอบด้วยกฎหมาย มิใช่แต่ทางทรัพย์สินเท่านั้น และเมื่อ โจทก์มิได้นำสืบให้ปรากฏชัดแจ้งว่าได้รับความเสียหายตามจำนวนค่าปรับที่กำหนดไว้ในสัญญาศาลยอมใช้ดุลพินิจลดค่าปรับหรือเบี้ยปรับตามสัญญาลงได้

เบี้ยปรับตาม มาตรา 381 เป็นเบี้ยปรับกรณีการชำระหนี้ไม่ถูกต้องสมควร เจ้าหนี้นอกจากจะเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้แล้ว ยังเรียกเบี้ยปรับได้ด้วย

ฎีกาที่ 5597/2541 ที่ดินที่ตกลงจะซื้อขายกันเป็นที่ดินมือเปล่า ตามสัญญาจะซื้อขายมีข้อตกลงว่า โจทก์จะชำระราคาที่ดินส่วนที่เหลือเมื่อได้รับโฉนดแล้ว แสดงว่าคู่สัญญาจะบังคับตามสิทธิของแต่ละฝ่ายได้ต่อเมื่อมีการออกโฉนดที่ดินแล้วปรากฏว่าที่ดินพิพาทได้ออกเป็นโฉนดที่ดินเมื่อปี 2531 และ 2533 อายุความจึงต้องเริ่มนับตั้งแต่ปีดังกล่าว มิใช่ นับแต่วันทำสัญญาจะซื้อขายขณะทำสัญญาจะซื้อขายที่ดินพิพาทยังเป็นที่ดินมือเปล่า เมื่อสัญญาจะซื้อขายได้ระบุที่ตั้งของ

ที่ดิน และระบุด้วยว่าเป็นที่ดินตามหลักฐานใบนำสำรวจซึ่งได้ระบุจำนวนเนื้อที่ดินที่จะซื้อขายกัน โดยให้ผู้ซื้อที่มีสิทธิเลือกเอาที่ดินที่ใดก็ได้ตามใบนำสำรวจและยังระบุด้วยว่าจะชำระเงินค่าที่ดินส่วนที่เหลือเมื่อได้รับโฉนดที่ดินแล้วถือว่าเป็นสัญญาจะซื้อขายที่มีสาระสำคัญครบถ้วนแล้ว จึงสมบูรณ์ใช้บังคับได้ตามกฎหมาย ตามสัญญาจะซื้อขายระบุว่า ถ้าผู้จะขายผิดสัญญาไม่ไปจดทะเบียนขายตามกำหนด ผู้จะขายยอมให้ผู้ซื้อฟ้องศาลบังคับให้เป็นไปตามสัญญา และยอมใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้ซื้อ 200,000 บาท และ 100,000 บาท ตามลำดับ ค่าเสียหายเช่นนี้ถือได้ว่าเป็นเบี้ยปรับซึ่งกำหนดไว้ในสัญญา และเป็นเบี้ยปรับซึ่งผู้จะขายผู้เป็นลูกหนี้สัญญาจะให้เมื่อตนไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควรตาม ป.พ.พ.มาตรา 381 ซึ่งนอกจากจะเรียกให้โอนที่ดินเป็นการชำระหนี้แล้วผู้จะซื้อซึ่งเป็นเจ้าหนี้ยังมีสิทธิเรียกเอาเบี้ยปรับตามสัญญาจากผู้จะขายได้อีกด้วย มิใช่เบี้ยปรับตามมาตรา 380 ซึ่งเจ้าหนี้มีสิทธิเรียกให้ชำระหนี้หรือเรียกเอาเบี้ยปรับแทนการชำระหนี้ได้

3.10 กฎหมายเกี่ยวกับเบี้ยปรับที่มีไซ้จำนวนเงิน

มาตรา 382 บัญญัติไว้ว่า “ถ้าสัญญาว่าจะทำการชำระหนี้เป็นอย่างอื่นให้เป็นเบี้ยปรับ มิใช่ไซ้เป็นจำนวนเงินไซ้ ท่านให้นำบทบัญญัติแห่งมาตรา 379 ถึง 381 มาใช้บังคับ แต่ถ้าเจ้าหนี้เรียกเอาเบี้ยปรับแล้ว สิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนก็เป็นอันขาดไป”

เบี้ยปรับอาจกำหนดเป็นเงินตามมาตรา 389 หรือกำหนดเป็นการชำระหนี้เป็นอย่างอื่นตามมาตรา 382 การชำระหนี้เป็นอย่างอื่นซึ่งกำหนดเป็นเบี้ยปรับยอมได้แก่การกระทำ กดเว้นการกระทำอันใดอันหนึ่ง หรือส่งมอบทรัพย์สินอย่างอื่นนอกจากเงิน ในกรณีเช่นนี้ มาตรา 382 ให้นำบทบัญญัติมาตรา 379 ถึง 381 มาใช้บังคับ นั่นคือสิทธิและหน้าที่ของคู่สัญญาในเรื่องการริบหรือเรียกเอาเบี้ยปรับ ย่อมจะเป็นเช่นเดียวกับเบี้ยปรับที่กำหนดเป็นเงิน แต่มาตรา 382 บัญญัติยกเว้นไว้ว่า ถ้าเจ้าหนี้เรียกเอาเบี้ยปรับแล้ว สิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนก็เป็นอันขาดไป เจ้าหนี้ไม่มีสิทธิพิสูจน์ความเสียหายยิ่งกว่าเบี้ยปรับตามมาตรา 380 วรรคสอง ซึ่งแยกพิจารณาได้ดังนี้

สิทธิของเจ้าหนี้เมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้

1) เมื่อเจ้าหนี้เลือกในทางเรียกเบี้ยปรับ สิทธิเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้โดยเจาะจงตามมาตรา 213 ย่อมหมดไป (มาตรา 380 วรรคหนึ่ง) และมีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนโดยพิสูจน์ค่าเสียหายยิ่งกว่าเบี้ยปรับ (มาตรา 382)

2) เมื่อเจ้าหนี้เลือกในทางเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ อันเป็นการใช้สิทธิตามมาตรา 213 ย่อมไม่มีสิทธิเรียกเอาเบี้ยปรับคงมีแต่จะสิทธิเรียกค่าเสียหายตามมาตรา 213 วรรคสี่ ประกอบมาตรา 215 แต่จะถือเอาเบี้ยปรับเป็นจำนวนน้อยที่สุดแห่งค่าเสียหายไม่ได้ เพราะวัตถุแห่งหนี้ต่างกัน

สิทธิของเจ้าหนี้เมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควร

เมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควร เจ้าหนี้มีสิทธิทั้งเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้และเรียกเอาเบี้ยปรับอันจะพึงรับนั้นได้ด้วย (มาตรา 381 วรรคหนึ่ง) แต่เจ้าหนี้ไม่สิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทน โดยพิสูจนค่าเสียหายยิ่งกว่าเบี้ยปรับ (มาตรา 382) ถ้าเจ้าหนี้อยอมรับชำระหนี้จะเรียกเอาเบี้ยปรับได้ก็ต่อเมื่อบอกสงวนสิทธิไว้ในเวลารับชำระหนี้ (มาตรา 381 วรรคสาม) แต่ถ้าเจ้าหนี้ไม่เรียกเอาเบี้ยปรับ เจ้าหนี้ก็มีสิทธิเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ และเรียกค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายตามมาตรา 213, 215 ได้

3.11 คำพิพากษาฎีกาเกี่ยวกับเบี้ยปรับที่มีใช้จำนวนเงิน

‘ข้อตกลงมอบทรัพย์สินที่คงค้างในสถานที่ก่อสร้างให้กับผู้ว่าจ้างโดยไม่มีค่าตอบแทน ในกรณีที่ผู้รับจ้างผิดนัด เป็นเบี้ยปรับ

ฎีกาที่ 2794/2537 สัตถุญามีใจความว่า ผู้รับจ้างได้นำหลักประกันเป็นหนังสือสัญญาค้ำประกันธนาคารกรุงเทพ จำกัด เป็นจำนวนร้อยละ 8 ของราคาที่ยัง 1,984,000 บาท มามอบไว้แก่ผู้ว่าจ้างเพื่อเป็นประกันการปฏิบัติตามสัญญาและหลักประกันนี้ผู้ว่าจ้างจะคืนให้เมื่อผู้รับจ้างพ้นจากข้อผูกพันตามสัญญาแล้ว ถ้าผู้ว่าจ้างบอกเลิกสัญญาแล้ว ผู้รับจ้างยอมให้ผู้ว่าจ้างริบหลักประกันดังกล่าว ถือได้ว่าหลักประกันดังกล่าวเป็นการวางไว้ล่วงหน้าเพื่อความเสียหาย ในกรณีที่มีการผิดสัญญาเข้าลักษณะเบี้ยปรับ ซึ่ง ป.พ.พ. มาตรา 380 วรรคสอง บัญญัติว่า ถ้าเจ้าหนี้มีสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนเพื่อการไม่ชำระหนี้ จะเรียกเอาเบี้ยปรับอันจะพึงรับนั้นในฐานะเป็นจำนวนน้อยที่สุดแห่งค่าเสียหายก็ได้ ฉะนั้นเมื่อค่าเสียหายของโจทก์มี 3,047,200 บาท จึงชอบที่จะนำเงินตามสัญญาค้ำประกัน ซึ่งโจทก์ริบไปแล้วมาหักออกจากค่าเสียหายดังกล่าวได้คงเหลือค่าเสียหายที่จำเลยต้องชำระแก่โจทก์ 1,063,200 บาท ค่าผลงานที่จำเลยทำไปแล้ว ตามปกติจำเลยมีสิทธิได้รับชดใช้คืนจากโจทก์ตาม ป.พ.พ. มาตรา 391 วรรคสาม แต่ตามสัญญามีข้อกำหนดว่า เมื่อผู้ว่าจ้างบอกเลิกสัญญาแล้ว บรรดางานที่ผู้รับจ้างทำและสิ่งของต่างๆ ที่ได้นำมาไว้ ณ สถานที่ทำงานนั้นโดยเฉพาะเพื่องานจ้างดังกล่าว ผู้รับจ้างยอมให้ตกเป็นกรรมสิทธิ์ของผู้ว่าจ้าง โดยผู้รับจ้างจะเรียกร้องค่าตอบแทนและค่าเสียหายใดๆ ไม่ได้เลย ข้อตกลงนี้มีลักษณะเป็นการที่ผู้รับจ้างให้สัญญาว่าจะทำการชำระหนี้เป็นอย่างอื่นที่มีใช้จำนวนเงินให้เป็นเบี้ยปรับตาม ป.พ.พ. มาตรา 382 แก่โจทก์ผู้ว่าจ้างและหากเป็นจำนวนพอสมควร โจทก์มีสิทธิรับผลงานนี้ได้โดยไม่ต้องใช้ราคาแก่จำเลยผู้รับจ้าง

เมื่อริบงานที่ทำแล้ว เรียกค่าเสียหายจากการส่งงานล่าช้าอีก เป็นค่าปรับที่สูงเกินส่วน ศาลมีอำนาจในการปรับลดได้

ฎีกาที่ 5268/2539 โจทก์ว่าจ้างจำเลยที่ 1 วางท่อประปาขยายเขตจำหน่ายน้ำ โดยสัญญาข้อ 21 มีใจความสรุปได้ว่า หากโจทก์ใช้สิทธิบอกเลิกสัญญา บรรดางานที่จำเลยที่ 1 ได้ทำขึ้นก่อนแล้ว ให้ตกเป็นกรรมสิทธิ์ของโจทก์โดยโจทก์ไม่ต้องชำระค่าตอบแทนและจำเลยที่ 1 ยอมให้โจทก์ระงับการจ่ายเงินค่าจ้างที่ค้างเพื่อเป็นประกันการชำระหนี้ ทั้งโจทก์มีสิทธิว่าจ้างบุคคลภายนอกทำงานที่ค้างต่อไปได้ หากค่าจ้างผู้รับจ้างรายใหม่สูงกว่าค่าจ้างเดิมจำเลยที่ 1 ยอมให้นำค่าจ้างเดิมที่ยังค้างจ่ายซึ่งเป็นหลักประกันการชำระหนี้ไปหักออกจากค่าจ้างรายใหม่ ถ้ายังไม่พอชำระค่าจ้างรายใหม่ที่สูงกว่า จำเลยที่ 1 ต้องรับผิดชอบใช้ส่วนที่ยังขาดจนครบถ้วน ข้อตกลงนี้จึงมีลักษณะให้ถือเอาบรรดาผลงานที่จำเลยที่ 1 ได้ทำขึ้นก่อนนั้น อันเป็นการชำระหนี้เป็นอย่างอื่นที่ไม่ใช่เป็นจำนวนเงินเป็นเบี้ยปรับตาม ป.พ.พ.มาตรา 382 หากจำเลยที่ 1 ผิดสัญญาไม่วางท่อให้ถูกต้องสมควร โจทก์ย่อมมีสิทธิริบเบี้ยปรับนี้ได้ตามมาตรา 381 วรรคแรก ถ้าเบี้ยปรับที่ริบนั้นสูงเกินส่วนศาลจะลดลงเป็นจำนวนพอสมควรก็ได้ตามมาตรา 383 วรรคแรก ดังนั้นถ้าให้โจทก์ริบเอาบรรดางานที่จำเลยที่ 1 ได้ทำขึ้นทั้งหมด โดยโจทก์ไม่ต้องชำระค่าตอบแทนและไม่ยอมลดจากค่าเสียหายที่โจทก์เรียกได้ก็จะเป็นการเรียกเบี้ยปรับสูงเกินส่วน ย่อมสมควรให้ลดเบี้ยปรับลงเท่ากับค่างานที่จำเลยที่ 1 ทำงานให้แก่โจทก์ไปแล้วก่อนบอกเลิกสัญญา

3.12 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับดอกเบี้ย และคำพิพากษาของศาลฎีกาในส่วนที่ให้คำจำกัดความของดอกเบี้ย

3.12.1 ถ้ามิได้กำหนดอัตราดอกเบี้ยไว้ให้ใช้อัตราร้อยละเจ็ดครึ่งต่อปี

มาตรา 7 ถ้าจะต้องเสียดอกเบี้ยให้แก่กันและมีได้กำหนดอัตราดอกเบี้ยไว้โดยนิติกรรมหรือโดยบทบัญญัติอันชัดแจ้ง ให้ใช้อัตราร้อยละเจ็ดครึ่งต่อปี

เป็นกรณีที่คู่สัญญาไม่ได้กำหนดอัตราดอกเบี้ยเอาไว้ในสัญญาเลย ไม่ว่าจะในรูปแบบของบันทึกหรือเอกสารแนบท้ายสัญญา แต่หากมีระเอาไว้แต่ไม่ชัดเจน ก็ต้องตีความให้มีผลใช้บังคับได้ คือต้องถือว่ามีการกำหนดอัตราดอกเบี้ยเอาไว้แล้ว และในกรณีที่กำหนดอัตราดอกเบี้ยไว้สูงเกินกว่าที่กฎหมายกำหนด ก็ต้องถือว่าไม่มีมีการกำหนดดอกเบี้ยเอาไว้เลย เพราะถือว่าดอกเบี้ยที่เรียกเกินทั้งหมดเป็น โฆษะ อัตราดอกเบี้ยเกินกว่ากฎหมายกำหนดหรือไม่เป็นปัญหาเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนศาลสามารถขืนวินิจฉัยได้ โดยไม่ต้องมีคู่ความฝ่ายใดร้องขอ ดังเช่นตัวอย่าง คำพิพากษาของศาลฎีกาที่เกี่ยวข้อง

ระบุอัตราดอกเบี้ยเพียง 14 ย่อมหมายถึงอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 14 ต่อปี

ฎีกาที่ 3428/2531 ตั๋วสัญญาใช้เงินระบุไว้แต่เพียงว่า ดอกเบี้ยร้อยละ 14 จ่ายดอกเบี้ยทุกเดือน ย่อมเป็นที่เข้าใจได้ว่า ตามประเพณีการคิดดอกเบี้ยก็ต้องคิดเป็นอัตราร้อยละต่อปี โจทก์นำสืบว่าเป็นอัตราที่กำหนดไว้ต่อปีโดยจำเลยมิได้นำสืบให้เห็นเป็นอย่างอื่นทั้งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 654 ยังบัญญัติห้ามคิดดอกเบี้ยเกินร้อยละ 15 ต่อปี ฉะนั้นที่ตั๋วสัญญาใช้เงินระบุดอกเบี้ยไว้ร้อยละ 14 จึงมีความหมายที่เข้าใจได้ว่าร้อยละ 14 ต่อปีไม่ใช่เป็นการไม่กำหนดอัตราที่จะต้องเสียดอกเบี้ยไว้ให้ชัดแจ้งอันจะต้องใช้อัตราร้อยละเจ็ดครึ่งต่อปีบริษัทจำเลยที่ 1 ออกตั๋วสัญญาใช้เงินให้โจทก์โดยจำเลยที่ 2 ที่ 3 ร่วมกันลงชื่อเป็นผู้ออกตัวแล้วประทับตราของจำเลยที่ 1 จำเลยที่ 2 ที่ 3 ยังลงชื่อไว้ในฐานะส่วนตัวภายใต้ข้อความว่าใช้ได้เป็นอาวัลด้วย เมื่อโจทก์ทวงถามจำเลยที่ 1 โดย ท. และ ส. ผู้มีอำนาจลงลายมือชื่อแทนได้ส่งจ่ายเช็คและประทับตราของจำเลยที่ 1 ชำระหนี้ตามตั๋วสัญญาใช้เงินต่อมาธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็ค และ ท. กับ ส. ชำระเงินให้โจทก์เพียงบางส่วน หนี้ที่ยังค้างอยู่ตามตั๋วสัญญาใช้เงินจึงยังไม่ระงับไปเพราะหนี้ที่ชำระด้วยเช็คจะระงับสิ้นไปก็ต่อเมื่อเช็คนั้นได้มีการใช้เงินครบถ้วนแล้ว ดังที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 321 วรรคสาม กรณีนี้ไม่ใช่เป็นการแปลงหนี้ใหม่ เมื่อหนี้ตามตั๋วสัญญาใช้เงินยังไม่ระงับ จำเลยที่ 3 ผู้ค้ำประกันด้วยอาวัลจึงต้องรับผิดชอบร่วมกับจำเลยที่ 1 ด้วย

แม้ในช่องกรอกจำนวนดอกเบี้ย ไม่ได้พิมพ์ข้อความ แต่ข้อความก่อนหน้านั้นระบุว่าเป็นอัตราดอกเบี้ยสูงสุดที่ธนาคารฯ มีสิทธิเรียกเก็บ ธนาคารฯ มีสิทธิเรียกเก็บดอกเบี้ยได้ แต่ไม่เกินอัตราสูงสุดดังกล่าว

ฎีกาที่ 1896/2541 โจทก์ฟ้องเรียกหนี้อันเกิดจากการที่จำเลยที่ 1 เปิดเลตเตอร์ออฟเครดิตและสัญญาทรัสต์รีซีทต่อโจทก์เป็นหลักแห่งข้อหา ส่วนที่มีข้อความ ในข้อหาว่าเรียกเงินคืนด้วยนั้นเป็นเพียงส่วนประกอบในหนี้อันเกิดจากการเปิดเลตเตอร์ออฟเครดิตและสัญญาทรัสต์รีซีท หนี้ดังกล่าวจึงไม่ใช่หนี้อันเกิดจากการเรียกเอาค่าที่ได้จ่ายเงินทરองไปซึ่งมีอายุความเพียง 2 ปี เมื่อหนี้ที่โจทก์ฟ้องไม่มีกฎหมายบัญญัติกำหนดอายุความไว้เป็นอย่างอื่น จึงต้องใช้อายุความทั่วไปซึ่งมีกำหนด 10 ปี ตาม ป.พ.พ. มาตรา 193/30 ตามสัญญาทรัสต์รีซีทมีข้อความชัดเจนว่า จำเลยที่ 1 ยอมให้ธนาคารคิดดอกเบี้ยในอัตราสูงสุดที่ธนาคารพาณิชย์เรียกเก็บได้ตามที่มีประกาศธนาคารแห่งประเทศไทยเกี่ยวกับการกำหนดให้ธนาคารพาณิชย์ปฏิบัติในเรื่องดอกเบี้ยและส่วนลด (ปัจจุบันเท่ากับร้อยละ...ต่อปี) นับแต่วันที่ธนาคารได้ชำระเงินค่าสินค้าแทนจำเลยที่ 1 ดังนี้ แม้ข้อความตรงช่องดอกเบี้ยไม่มีการพิมพ์ตัวเลขลง ไปเหมือนกับส่วนอื่นที่โจทก์พิมพ์ และ ไม่มีลายมือชื่อ โจทก์ และจำเลยที่ 1 ลงชื่อกำกับไว้ในบรรทัดนี้ก็ตาม จำเลยที่ 1 ก็ยอมให้โจทก์คิดดอกเบี้ยในอัตราสูงสุดที่ธนาคารพาณิชย์พึงเรียกเก็บได้ตามที่มีประกาศธนาคารแห่งประเทศไทยกำหนดให้ธนาคารพาณิชย์ปฏิบัติเรื่องดอกเบี้ยและส่วนลด ฉะนั้น การที่โจทก์คิดดอกเบี้ยจากจำเลยทั้งสองในอัตรา

ร้อยละ 19,18.5 และ 18 ต่อปี ตามใบแจ้งยอดหนี้ นั้น จึงไม่เกินกว่าอัตราดอกเบี้ยตามที่ระบุไว้ในประกาศธนาคารแห่งประเทศไทย ถือได้ว่าจำเลยทั้งสองยินยอมให้โจทก์คิดดอกเบี้ยได้ดังฟ้อง

ข้อความที่ระบุให้สิทธิธนาคารฯ เปลี่ยนแปลงอัตราดอกเบี้ยได้ ตามประกาศที่ธนาคารประกาศกำหนดอัตราดอกเบี้ย โดยลูกหนี้ยังไม่ได้ผัดนัด ไม่เป็นเบี้ยปรับ

ฎีกาที่ 3331/2542 ตามหนังสือสัญญากู้เงิน ระบุว่าผู้กู้หรือจำเลยยอมเสียดอกเบี้ยให้แก่ผู้ให้กู้หรือโจทก์เป็นรายเดือนสำหรับเงินกู้ตามสัญญาในอัตราร้อยละ 19 ต่อปี หรือตามอัตราดอกเบี้ยใหม่ ซึ่งผู้ให้กู้อาจเปลี่ยนแปลงสูงขึ้นหรือต่ำกว่าอัตราดอกเบี้ยที่กำหนดไว้ข้างต้นและผู้กู้ยินยอมเสียดอกเบี้ยให้แก่ผู้ให้กู้ในอัตราดอกเบี้ยใหม่ตามประกาศธนาคารฯ หรือตามหนังสือสัญญาจำนองก็ได้กำหนดอัตราดอกเบี้ยไว้ในอัตราร้อยละ 19 ต่อปี เช่นเดียวกันดังนั้น นับแต่วันแรกที่จำเลยรับเงินกู้ยืมไปจากโจทก์ โจทก์ก็สามารถคิดดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 19 ต่อปี จากจำเลยได้ทันทีโดยไม่ต้องรอให้จำเลยผัดนัดภายใต้การควบคุมหรือตามประกาศกระทรวงการคลัง จึงไม่ต้องด้วยข้อกำหนดหรือเงื่อนไขของเบี้ยปรับตาม ป.พ.พ. มาตรา 379 ที่กำหนดให้ผู้ให้กู้หรือจำเลยใช้เงินจำนวนหนึ่งเป็นเบี้ยปรับเมื่อตนไม่ชำระหนี้ หรือไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควร การที่โจทก์คิดดอกเบี้ยในอัตราขั้นต่ำแก่จำเลยในระยะเริ่มแรกแล้วค่อยๆ ปรับให้สูงขึ้นถือเป็นการให้ความอนุเคราะห์แก่ลูกค้า ซึ่งไม่อาจแปลข้อกำหนดในเรื่องอัตราดอกเบี้ยธรรมดาต่างๆ ไปให้กลายเป็นเบี้ยปรับอันอาจก่อให้เกิดเป็นโทษแก่โจทก์ได้จึงไม่ควรถือว่าลดดอกเบี้ยของโจทก์ลงเหลืออัตราร้อยละ 17 ต่อปี ตาม ป.พ.พ. มาตรา 383 วรรคหนึ่ง

ฎีกาที่ 170/2546 โจทก์ประกอบกิจการธนาคารพาณิชย์อันเป็นสถาบันการเงิน ย่อมอยู่ภายในบังคับแห่ง พ.ร.บ. ดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืมของสถาบันการเงินฯ มาตรา 6 ซึ่งมีสิทธิคิดดอกเบี้ยจากผู้กู้ได้ ในอัตราสูงสุดที่สถาบันการเงินอาจคิดได้ตามที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังโดยคำแนะนำของธนาคารแห่งประเทศไทยกำหนดดังนั้น แม้สัญญากู้เงินระหว่างโจทก์กับจำเลยในข้อกำหนดอัตราดอกเบี้ยต่อไปจะเว้นว่างไว้โดยไม่มีกรพิมพ์ตัวเลข แต่สัญญาดังกล่าวมีข้อความระบุว่าผู้กู้ยอมเสียดอกเบี้ยให้แก่ผู้ให้กู้ในอัตราสูงสุดเท่าที่ธนาคารแห่งประเทศไทยกำหนดให้ธนาคารพาณิชย์เรียกเก็บจากผู้กู้ได้ และยิ่งระบุอีกว่าผู้กู้ยอมเสียดอกเบี้ยให้แก่ผู้ให้กู้ในอัตราสูงสุดของดอกเบี้ยสี่เชื่อทั่วไปที่ผู้ให้กู้ประกาศกำหนดให้เรียกจากผู้กู้ได้ ซึ่งหมายความว่า หลังจากทำสัญญาแล้ว ธนาคารแห่งประเทศไทยหรือผู้ให้กู้ประกาศเปลี่ยนแปลงอัตราดอกเบี้ย ผู้กู้ยอมให้ผู้ให้กู้คิดดอกเบี้ยตามสัญญาได้ในอัตราที่ธนาคารแห่งประเทศไทยหรือผู้ให้กู้ประกาศใช้บังคับใหม่ทันที โดยไม่จำเป็นต้องแจ้งการเปลี่ยนแปลงแก่ผู้กู้และให้ถือปฏิบัติเช่นนี้ตลอดไปจนกว่าผู้กู้จะชำระหนี้ครบถ้วน อันเป็นข้อตกลงที่กำหนดอัตราดอกเบี้ยไว้โดยนิติกรรมชัดแจ้งแล้ว และไม่ว่าประกาศธนาคารแห่งประเทศไทยที่กำหนดให้ธนาคารพาณิชย์ปฏิบัติในเรื่องดอกเบี้ยและส่วนลดจะเป็น

ส่วนหนึ่งของสัญญากู้เงินหรือไม่ก็ตาม เมื่อดอกเบี้ยที่โจทก์คิดจากจำเลยในอัตราต่างๆ ไม่เกินกว่า อัตราดอกเบี้ยตามประกาศธนาคารแห่งประเทศไทยซึ่งโจทก์พึงมีสิทธิคิดได้ตามกฎหมาย โจทก์จึงชอบที่จะคิดดอกเบี้ยในอัตราดังกล่าวได้

3.12.2 คิดดอกเบี้ยในระหว่างที่เจ้าหนี้ผิดนัดไม่ได้

มาตรา 221 หนี้เงินอันต้องเสียดอกเบี้ยนั้น ท่านว่าจะคิดดอกเบี้ยในระหว่างที่เจ้าหนี้ผิดนัดหาได้ไม่

กรณีการเรียกเก็บดอกเบี้ย หากการชำระหนี้ไม่สามารถเกิดขึ้น ได้จากการที่เจ้าหนี้เองเป็นฝ่ายผิดนัด หรือปฏิเสธการชำระหนี้ ในกรณีเช่นนี้ เจ้าหนี้ไม่มีสิทธิเรียกเก็บดอกเบี้ยจากลูกหนี้ ดังมีตัวอย่างตามคำพิพากษาของศาลฎีกาต่อไปนี้

ฎีกาที่ 2491/2522 ผู้ค้าประกันขอชำระหนี้ตามจำนวนที่ต้องรับผิดชอบแต่เจ้าหนี้ไม่รับชำระ เจ้าหนี้ผิดนัด ผู้ค้าประกันไม่ต้องรับผิดชอบในดอกเบี้ยหลังจากที่เจ้าหนี้ผิดนัดค้าประกันหนีเบิกเงินเกินบัญชีตามสัญญา 30,000 บาท ผู้ค้าประกันรับผิดชอบเพียง 30,000 บาท กับดอกเบี้ยในจำนวนนั้น แต่ไม่ต้องรับผิดชอบในจำนวนต้นเงินที่เกิน 30,000 บาท

ฎีกาที่ 2092/2522 หนังสือเลิกจ้างระบุเหตุเลิกจ้าง โจทก์ว่า จำเลยไม่มีความจำเป็นที่จะจ้างโจทก์ต่อไป การที่ศาลแรงงานกลางฟังว่าจำเลยมีความจำเป็นต้องยุบเลิกตำแหน่งของโจทก์เพื่อปรับภาวะทางเศรษฐกิจของจำเลย จึงเป็นสาเหตุเดียวกัน แม้ศาลแรงงานกลางจะวินิจฉัยสาเหตุอื่นมาด้วย ก็ไม่เป็นการนอกเหนือเหตุในหนังสือเลิกจ้าง และการที่จำเลยเลิกจ้างโจทก์เพราะเหตุดังกล่าวถือได้ว่าเป็นการเลิกจ้างโดยมีเหตุผลอันสมควร ไม่เป็นการเลิกจ้างโดยไม่เป็นธรรมจำเลยเสนอที่จะจ่ายเงินจำนวน 78,000 บาท ให้แก่โจทก์เมื่อเลิกจ้าง โดยไม่มีความผูกพันจะต้องจ่าย แต่โจทก์ไม่สนองรับ โดยมีหนังสือถึงธนาคารที่รับฝากเงินเดือนของโจทก์ ห้ามมิให้รับเงินที่จำเลยจะจ่ายเข้าบัญชีของโจทก์คำเสนอของจำเลยจึงสิ้นความผูกพันนับแต่วันที่โจทก์ปฏิเสธ จำเลยไม่ต้องจ่ายเงินดังกล่าวให้แก่โจทก์อีก จำเลยเสนอจ่ายค่าชดเชยให้แก่โจทก์เท่ากับจำนวนตามฟ้องโดยจะนำเข้าบัญชีเงินฝากของโจทก์ แต่โจทก์กลับมีหนังสือถึงธนาคารมิให้ยอมรับเงินดังกล่าวเข้าบัญชีของโจทก์ ดังนี้ เป็นกรณีที่จำเลยได้ขอปฏิบัติชำระหนี้โดยชอบแล้ว เมื่อโจทก์ปฏิเสธไม่รับชำระโดยปราศจากมูลเหตุอันจะอ้างกฎหมายได้ โจทก์จึงตกเป็นฝ่ายผิดนัด ไม่มีสิทธิได้รับดอกเบี้ยในเงินค่าชดเชยนับแต่วันที่จำเลยขอปฏิบัติ การชำระหนี้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 221

การที่เจ้าของที่ดินไม่ยอมรับเงินค่าเวนคืน โดยถือว่าเป็นจำนวนเงินที่ไม่สมควรนั้น เป็นมูลเหตุอันอ้างได้ตามกฎหมาย ไม่ถือว่าเจ้าของที่ดินผิดนัด

ฎีกาที่ 3308/2532 ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 295 ข้อ 67 กำหนดเกี่ยวกับการชำระค่าทดแทนการเวนคืนที่ดินกรณีเจ้าของที่ดินไม่ยอมรับราคาที่เขาหน้าที่ดินของจำเลยเสนอไว้ว่าให้นำเงินไปวางต่อศาล เมื่อปรากฏว่าเขาหน้าที่ดินของจำเลยมิได้นำเงินดังกล่าวไปวางต่อศาล และการที่เจ้าของที่ดินไม่ยอมรับราคาที่เขาเสนอ ก็เพราะเห็นว่าเป็นราคาที่ไม่เป็นธรรมอันเป็นมูลเหตุอันจะอ้างกฎหมายได้ ซึ่งถือไม่ได้ว่าเจ้าของที่ดินตกเป็นผู้ผิดนัด ตาม ป.พ.พ. มาตรา 207 ดังนั้น จำเลยจึงต้องเสียดอกเบี้ยในต้นเงินค่าทดแทนแก่โจทก์ นับแต่วันที่เข้าครอบครองที่ดินของโจทก์ ตามมาตรา 224

3.12.3 คิดดอกเบี้ยในระหว่างเวลาผิดนัดร้อยละเจ็ดครึ่งต่อปี และห้ามคิดดอกเบี้ยซ้อนดอกเบี้ย

มาตรา 224 หนี้เงินนั้น ท่านให้คิดดอกเบี้ยในระหว่างเวลาผิดนัดร้อยละเจ็ดครึ่งต่อปี ถ้าเจ้าหนี้อาจจะเรียกดอกเบี้ยได้สูงกว่านั้นโดยอาศัยเหตุอย่างอื่นอันชอบด้วยกฎหมาย ก็ให้คงส่งดอกเบี้ยต่อไปตามนั้นท่านห้ามมิให้คิดดอกเบี้ยซ้อนดอกเบี้ยในระหว่างผิดนัด การพิสูจน์ค่าเสียหายอย่างอื่นนอกกว่านั้น ท่านอนุญาตให้พิสูจน์ได้

กรณีที่เกิดดอกเบี้ยในการกู้เบิกเงินเกินบัญชี ต้องครบกำหนดหนึ่งเดือนก่อน จึงจะนำมาคิดดอกเบี้ยทบต้นได้ คำพิพากษาของศาลที่กำหนดให้อัตราดอกเบี้ยตามคำพิพากษาไม่เกินกว่าอัตราที่ธนาคารประกาศกำหนด หมายความว่าถึงในกรณีที่ในอนาคตธนาคารประกาศกำหนดอัตราดอกเบี้ยเปลี่ยนแปลงอย่างไร คำพิพากษาก็จะเปลี่ยนแปลงไปตามประกาศของธนาคารนั้นๆ ดอกเบี้ยที่กำหนดไว้ล่วงหน้าที่สามารถปรับเปลี่ยนได้ในกรณีปกติ แม้เกินร้อยละ 15 ก็ไม่ถือเป็นเบี้ยปรับ เพราะมิใช่การกำหนดค่าเสียหายไว้ล่วงหน้า และดอกเบี้ยที่ทบเข้ากับเงินต้นจะกลายเป็นเงินต้นใหม่ เพื่อเรียกเก็บดอกเบี้ยได้อีก

ฎีกาที่ 5291/2540 โจทก์เป็นสถาบันการเงิน มีสิทธิเรียกดอกเบี้ยในอัตราสูงสุดได้ไม่เกินร้อยละ 21 ต่อปี ตามประกาศกระทรวงการคลัง เมื่อสัญญากู้เงินได้มีการตกลงกำหนดอัตราดอกเบี้ยไว้เกินกว่าอัตราร้อยละ 15 และยินยอมให้โจทก์นำดอกเบี้ยที่ค้างชำระเกินกว่า 1 ปี ทบเข้ากับต้นเงิน และให้โจทก์คิดดอกเบี้ยในอัตราที่ตกลงในสัญญากู้เงินต่อไปด้วย โจทก์ยอมมีสิทธิที่จะคิดดอกเบี้ยในอัตราตามที่ตกลงในสัญญาและคิดดอกเบี้ยค้างชำระเกินกว่า 1 ปี ทบต้นได้ต่อไปจนกว่าจะชำระต้นเงินและดอกเบี้ยคืนให้แก่โจทก์จนเสร็จสิ้น การที่โจทก์นำดอกเบี้ยที่ค้างชำระเกิน 1 ปี มาทบรวมกับยอดเงินต้นดอกเบี้ยที่ทบนั้นจึงกลายเป็นเงินต้นไม่เป็นดอกเบี้ยที่ค้างอีกต่อไป ข้อตกลงตามสัญญากู้เงินดังกล่าวมีผลใช้บังคับได้ตาม ป.พ.พ. มาตรา 655 วรรคหนึ่ง

ซึ่งไม่อยู่ในบังคับข้อห้ามไม่ให้คิดดอกเบี้ยซ้อนดอกเบี้ยในระหว่างผิคนัดตาม ป.พ.พ. มาตรา 224 วรรคสอง

ฎีกาที่ 1304/2541 ตามสัญญาประกันตัวผู้ต้องหา จำเลยทั้งสองตกลงกับโจทก์ว่าจะส่งตัวผู้ต้องหาให้แก่โจทก์ตามกำหนดถ้าผิคนัดสัญญายอมใช้เงิน 250,000 บาท เมื่อจำเลยทั้งสองผิคนัดสัญญาจึงมีหน้าที่ต้องใช้เงินตามสัญญา อันเป็นการให้เบี้ยปรับตาม ป.พ.พ. มาตรา 380, 381 เมื่อจำเลยทั้งสองไม่ชำระจึงเป็นการ ผิคนัด ต้องเรียกดอกเบี้ยระหว่างผิคนัดอัตราร้อยละเจ็ดครึ่งต่อปี ตาม ป.พ.พ. มาตรา 224 โจทก์ก็มีสิทธิคิดดอกเบี้ยจากเงินค่าปรับ 250,000 บาท นับแต่วันที่จำเลยทั้งสองผิคนัดไม่ส่งตัวผู้ต้องหาแก่โจทก์ได้ จำเลยทั้งสองผิคนัดตั้งแต่วันที่ 9 ธันวาคม 2528 จนถึงวันที่ 22 มิถุนายน 2535 จำเลยทั้งสองจึงนำเงินค่าปรับมาชำระให้โจทก์ เมื่อหนี้ดังกล่าวเป็นหนี้เงินซึ่งตาม ป.พ.พ. มาตรา 224 ให้คิดดอกเบี้ยในระหว่างผิคนัดร้อยละเจ็ดครึ่งต่อปี จึงเป็นผลของกฎหมาย โจทก์ย่อมมีสิทธิคิดดอกเบี้ยได้ในระหว่างเวลาที่จำเลยทั้งสองผิคนัด โดยไม่จำเป็นต้องสงวนสิทธิไว้ เช่นนั้นในเวลาชำระหนี้ ในคดีก่อนโจทก์คดีนี้ถูกจำเลยที่ 1 ฟ้องเรียกพันชั้ตรคืน คดีจึงมีประเด็นว่าโจทก์คดีนี้จะต้องคืนพันชั้ตรโทรศัพท์ซึ่งเป็นหลักประกันให้แก่จำเลยที่ 1 หรือไม่ ส่วนประเด็นคดีนี้มีว่าโจทก์มีสิทธิเรียกดอกเบี้ยจากเงินค่าปรับจากจำเลยทั้งสองหรือไม่ จึงเป็นคนละประเด็นกัน ไม่เป็นฟ้องซ้ำตาม ป.วิ.พ. มาตรา 148 ศาลชั้นต้นพิพากษาให้จำเลยทั้งสองร่วมกันชำระต้นเงินจำนวน 121,875 บาท พร้อมดอกเบี้ยนับแต่วันฟ้องจนกว่าจะชำระเสร็จจากต้นเงินดังกล่าว เมื่อ ต้นเงินคือดอกเบี้ยที่จำเลยทั้งสองค้างชำระนับแต่วันผิคนัดจนถึงวันชำระค่าปรับ การที่ศาลชั้นต้นพิพากษาให้จำเลยทั้งสองชำระดอกเบี้ย จากต้นเงินดังกล่าวอีกจึงเป็นการคิดดอกเบี้ยซ้อนดอกเบี้ยในระหว่างผิคนัด ต้องห้ามตาม ป.พ.พ. มาตรา 224 วรรคสอง

อัตราดอกเบี้ยลอยตัว ที่ธนาคารเจ้าหนี้ปรับเปลี่ยนตามประกาศของธนาคารแห่งประเทศไทย แม้ลูกหนี้ไม่ผิคนัด ไม่เป็นเบี้ยปรับ

ฎีกาที่ 6887/2541 ตามสัญญากู้เงินข้อ 2 ระบุว่า จำเลยทั้งสองยอมเสียดอกเบี้ยในอัตราขั้นต่ำที่โจทก์คิดจากลูกค้าชั้นเดียวกับอัตราดอกเบี้ยอัตราร้อยละ 0.5 ต่อปี ซึ่งขณะทำสัญญาอัตราดอกเบี้ยขั้นต่ำที่โจทก์คิดจากลูกค้าชั้นด็ร้อยละ 13.75 ต่อปี อัตราดอกเบี้ยที่จำเลยทั้งสองต้องชำระแก่โจทก์ในขณะทำสัญญาจึงเท่ากับร้อยละ 14.25 ต่อปี และสัญญาข้อ 4 ระบุว่า ในกรณีที่จำเลยทั้งสองผิคนัดผิคนัดสัญญายอมให้โจทก์คิดดอกเบี้ยตามอัตราดอกเบี้ยที่โจทก์ประกาศใช้เรียกเก็บจากลูกค้าผู้กู้เงินทั่วไปในกรณีผิคนัดผิคนัดสัญญา ซึ่งขณะทำสัญญาดอกเบี้ยในกรณีผิคนัดอัตราร้อยละ 18 ต่อปี จึงเห็นได้ว่า ดอกเบี้ยที่เพิ่มขึ้นจากดอกเบี้ยเดิมมีลักษณะเป็นค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทน ความเสียหายซึ่งคู่สัญญากำหนดกัน ไว้ล่วงหน้าจึงเป็นเบี้ยปรับตามนัยแห่ง ป.พ.พ. มาตรา 379 เมื่อโจทก์ใช้สิทธิบอกเลิกสัญญากู้เงินแก่จำเลยทั้งสองแล้ว จำเลยทั้งสองต้องชำระหนี้เงินกู้ทั้งหมด

คืน โจทก์ตาม ป.พ.พ. มาตรา 391 วรรคหนึ่ง การที่จำเลยทั้งสองไม่ชำระเป็นการผิดนัด หนี้ดังกล่าว เป็นหนี้เงินตาม ป.พ.พ. มาตรา 224 วรรคหนึ่ง ซึ่งให้คิดดอกเบี้ยในระหว่างผิดนัดร้อยละ 7.5 ต่อปี แต่กรณีนี้จำเลยทั้งสองต้องรับผิดชำระดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 14.25 ต่อปี ตามที่โจทก์มีสิทธิเรียก ได้ตามที่ระบุไว้ในข้อ 2 ของสัญญากู้เงิน เนื่องจากข้อตกลงเรื่องดอกเบี้ยดังกล่าวถือได้ว่าเป็นเหตุ อย่างอื่นอันชอบด้วยกฎหมายที่โจทก์จะเรียกดอกเบี้ยได้สูงกว่าอัตราร้อยละ 7.5 ต่อปี และไม่ถือว่าเป็น เบี้ยปรับที่ศาลจะมีอำนาจลดลงได้ ส่วนที่สัญญากู้เงินข้อ 4 ได้ระบุข้อตกลงเรื่องดอกเบี้ยใน กรณีจำเลยทั้งสองผิดนัดผิดสัญญาไว้นั้นก็ถือได้ว่าเป็นเหตุอย่างอื่นอันชอบด้วยกฎหมายอีกข้อหนึ่ง ที่โจทก์จะเรียกดอกเบี้ยได้สูงกว่าอัตราร้อยละ 7.5 ต่อปี เช่นกัน แต่เมื่อมีลักษณะเป็นเบี้ยปรับ หากศาล เห็นว่าสูงเกินส่วนศาลมีอำนาจลดลงเป็นจำนวนพอสมควรได้ ตาม ป.พ.พ.มาตรา 383 วรรคหนึ่ง

การที่จะวินิจฉัยว่าเบี้ยปรับนั้นสูงเกินส่วนหรือไม่ และจะลดลงเป็นจำนวนพอสมควร เพียงใดนั้น ป.พ.พ.มาตรา 383 วรรคหนึ่ง ให้พิเคราะห์ถึงทางได้เสียของเจ้าหนี้ทุกอย่างอันชอบด้วย กฎหมาย ซึ่งเป็นปัญหาข้อเท็จจริง การที่โจทก์อุทธรณ์เฉพาะปัญหาข้อกฎหมายโดยตรงต่อศาลฎีกา ศาลฎีกาจึงไม่อาจวินิจฉัยในปัญหาดังกล่าวให้ได้ ปราบกฏว่าศาลชั้นต้นยังไม่ได้วินิจฉัยปัญหาในข้อ นี้ จึงต้องส่งสำนวนคืนไปยังศาลชั้นต้นเพื่อให้พิจารณาพิพากษาในข้อนี้ใหม่ตาม ป.วิ.พ. มาตรา 243 (1) (2) ประกอบมาตรา 247

อัตราดอกเบี้ยที่กำหนดไว้เกินกว่าที่กฎหมายกำหนดเป็นโมฆะทั้งหมด แต่เมื่อเป็นหนี้ เงิน ลูกหนี้ผิดนัด โจทก์ยังมีสิทธิได้รับดอกเบี้ยในอัตราร้อยละเจ็ดครึ่ง

ฎีกาที่ 7378/2542 โจทก์ก็คิดดอกเบี้ยเงินกู้จากจำเลยอัตราร้อยละ 18 ต่อปี เกินอัตราที่ กฎหมายกำหนดข้อตกลงเรื่องดอกเบี้ยจึงตกเป็น โมฆะมีผลให้โจทก์หมดสิทธิที่จะเรียกดอกเบี้ยตาม สัญญากู้แต่เมื่อเป็นหนี้จำเลยจึงต้องรับผิดชำระดอกเบี้ยอัตราร้อยละเจ็ดครึ่งต่อปี นับแต่วันผิดนัด ตาม ป.พ.พ. มาตรา 224

อัตราดอกเบี้ยลอยตัว ที่ธนาคารเจ้าหนี้ปรับเปลี่ยนตามประกาศของธนาคารเจ้าหนี้ ใช้ในกรณีลูกหนี้ผิดนัด เป็นเบี้ยปรับ

ฎีกาที่ 302/2545 สัญญาค้ำประกันซึ่งระบุว่า เป็นการค้ำประกันหนี้สินในวงเงินที่ กำหนดไว้ในสัญญาค้ำประกันและอุปกรณ์แห่งหนี้อันมีดอกเบี้ยค่าสินไหมทดแทนในการไม่ชำระ หนี้ แม้สัญญาค้ำประกันอันเป็นสัญญาหรือหนี้อุปกรณ์จะมีได้กำหนดอัตราดอกเบี้ยไว้ ก็ต้องถือ อัตราดอกเบี้ยตามที่ระบุไว้ในสัญญาหรือหนี้ประธาน

สัญญาทรัสต์รีซีทีระบุว่า หจก. ส. ยอมเสียดอกเบี้ยแก่โจทก์ในอัตราร้อยละ 12 ต่อปี เริ่มจากวันทำสัญญานี้เป็นต้น ไปจนกว่าจะครบกำหนดวันชำระหนี้ตามตัวเงินจากต่างประเทศ หาก ครบกำหนดชำระหนี้ตามตัวเงินจากต่างประเทศแล้ว หจก. ส. ยังไม่สามารถชำระหนี้ได้ก็ยินยอม

เสียดอกเบี้ยแก่โจทก์ในอัตราร้อยละ 18 ต่อปี ถ้าต่อไปอัตราดอกเบี้ยเพิ่มสูงขึ้นหรือต่ำลง หจก.ส. ยินยอมให้ปรับอัตราดอกเบี้ยให้เป็นไปตามที่ธนาคารจะได้กำหนดขึ้นใหม่ข้อความที่ระบุไว้แสดงให้เห็นว่า โจทก์ผู้เป็นเจ้าของนี้มีสิทธิเรียกดอกเบี้ยจากลูกหนี้ในอัตราที่สูงขึ้นได้ต่อเมื่อลูกหนี้ผิดนัดไม่ชำระหนี้หรือชำระหนี้ไม่ถูกต้องสมควรจึงมีผลเป็นการกำหนดค่าสินไหมทดแทนไว้ล่วงหน้าเมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้แก่โจทก์ตามสัญญาเงินค่าดอกเบี้ยส่วนที่สูงกว่าอัตราที่กำหนดไว้เดิม จึงถือได้ว่าเป็นเบี้ยปรับตาม ป.พ.พ. มาตรา 379 หากสูงเกินส่วนแม้คู่ความจะมีได้อุทธรณ์ ศาลฎีกาแผนกคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศมีอำนาจลดลงเป็นจำนวนพอสมควรได้ โดยคำนึงทางได้เสียของเจ้าหนี้ทุกอย่างอันชอบด้วยกฎหมายตาม ป.พ.พ. มาตรา 383

คำพิพากษาที่กำหนดอัตราดอกเบี้ยลอยตัว ต้องปรับเปลี่ยนอัตราดอกเบี้ยไปตามประกาศที่จะเกิดขึ้นในภายหลังด้วย

ฎีกาที่ 492/2545 การที่ศาลชั้นต้นระบุไว้ในคำพิพากษาว่าให้คิดดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 20.25 ต่อปี นับแต่วันที่ 20 ธันวาคม 2542 แต่ดอกเบี้ยต้องไม่เกินประกาศกำหนดของธนาคารแห่งประเทศไทยนั้น หมายความว่า หากมีการเปลี่ยนแปลงอัตราดอกเบี้ยใหม่ต่ำกว่าอัตราร้อยละ 20.25 ต่อปี โดยประกาศกำหนดของธนาคารแห่งประเทศไทยก็ให้โจทก์คิดดอกเบี้ยในอัตราดังกล่าว ปรากฏว่าธนาคารแห่งประเทศไทยมีประกาศกำหนดให้ธนาคารพาณิชย์ปฏิบัติเรื่องดอกเบี้ยและส่วนลดโดยให้ธนาคารพาณิชย์ออกประกาศกำหนดอัตราดอกเบี้ยที่เรียกเก็บแต่ละประเภทของตนเองได้ ซึ่งในวันที่ 3 พฤศจิกายน 2542 ธนาคารโจทก์ได้ประกาศลดอัตราดอกเบี้ยกรณีผิดนัดลงเหลือเพียงอัตราร้อยละ 14.50 ต่อปี ดังนั้น การที่ศาลชั้นต้นมีคำสั่งตามคำแถลงของจำเลยที่ 1 ที่ขอทราบจำนวนหนี้ตามคำพิพากษาเพื่อจะได้ชำระหนี้ให้ถูกต้องเมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2544 ว่าให้คิดอัตราดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 20.25 ต่อปีไปก่อน จนกว่าคำพิพากษาจะมีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขนั้น จึงเป็นคำสั่งที่มีได้คำนึงถึงข้อความในคำพิพากษาที่ให้คิดอัตราดอกเบี้ยไม่เกินประกาศกำหนดของธนาคารแห่งประเทศไทย อันเป็นคำสั่งที่ไม่ชอบเพราะขัดแย้งกับคำพิพากษาของศาลชั้นต้นเอง ดังนั้น นับแต่วันที่ 3 พฤศจิกายน 2542 โจทก์มีสิทธิคิดดอกเบี้ยเพียงอัตราร้อยละ 14.50 ต่อปี จนถึงวันชำระเงิน ตามคำพิพากษารบถ้วน แต่หากในช่วงเวลาดังกล่าว โจทก์มีการประกาศอัตราดอกเบี้ยใหม่ โจทก์ก็ต้องคิดดอกเบี้ยตามอัตราใหม่นั้น แต่ทั้งนี้ต้องไม่เกินอัตราร้อยละ 20.25 ต่อปี

การที่ธนาคาร กำหนดอัตราดอกเบี้ยไว้ในสัญญาอัตราสูง แล้วยินยอมเรียกเก็บในอัตราต่ำกว่าอัตราที่กำหนด ถือเป็น การที่ธนาคารไม่อาศัยประโยชน์ของข้อสัญญา มาแต่ต้น จะปรับกลับไปอัตราดอกเบี้ยตามสัญญาอีกไม่ได้

ฎีกาที่ 510/2545 ตามสัญญากู้เงินระบุว่า จำเลยผู้กู้ยอมเสียดอกเบี้ยให้แก่โจทก์ผู้ให้กู้ ในอัตราสูงสุดเท่าที่ธนาคารแห่งประเทศไทยได้มีประกาศกำหนดให้ธนาคารพาณิชย์พึงเรียกเก็บจากผู้กู้ยืมได้ ดังนั้น เมื่อขณะทำสัญญาธนาคารแห่งประเทศไทยกำหนดอัตราดอกเบี้ยสูงสุดไว้ร้อยละ 19 ต่อปี การที่สัญญาผู้เงินกำหนดดอกเบี้ยในอัตราดังกล่าวจึงเป็นไปตามประกาศของธนาคารแห่งประเทศไทยและตามข้อตกลงของคู่สัญญาแล้วไม่ทำให้สัญญาในส่วนนี้เป็นโมฆะ ทั้งการคิดดอกเบี้ยโจทก์ก็คิดตามประกาศของโจทก์ซึ่งมีอัตราขึ้นลง มิได้คิดตามที่สัญญาผู้เงินกำหนดไว้ในอัตราร้อยละ 19 ต่อปี จึงนับว่าเป็นคุณแก่จำเลย แต่การที่โจทก์มีหนังสือบอกเลิกสัญญาและบอกกล่าวบังคับจำนองไปยังจำเลยให้ไถ่ถอนจำนองให้เสร็จภายใน 30 วัน ซึ่งในช่วงระยะเวลาดังกล่าว โจทก์ก็คิดดอกเบี้ยจากจำเลยในอัตราร้อยละ 15.5 ต่อปี ดังนั้น ภายหลังจากเลิกสัญญาโจทก์จึงมีสิทธิคิดดอกเบี้ยในอัตราเดิมคือร้อยละ 15.5 ต่อปี ต่อไปจนกว่าจำเลยจะชำระหนี้เสร็จสิ้นเท่านั้น เพราะเป็นกรณีที่ได้ถือว่าจำเลยตกลงให้โจทก์คิดดอกเบี้ยในอัตราดังกล่าวมาแต่ต้น โจทก์ไม่อาจอาศัยข้อสัญญาซึ่งสิ้นสุดไปแล้วมาทำการปรับอัตราดอกเบี้ยที่เรียกเก็บจากจำเลยให้สูงขึ้นตามประกาศของโจทก์ได้อีกต่อไป

การกำหนดอัตราดอกเบี้ยล่วงหน้าไว้ เพื่อใช้ในอีกระยะเวลาใดเวลาหนึ่งล่วงหน้า โดยไม่เกี่ยวกับเงื่อนไขการผิคนัด ไม่ถือเป็นเบี้ยปรับ

ฎีกาที่ 2034/2545 สัญญาผู้เงินระหว่างธนาคารโจทก์และจำเลยระบุว่า ในระยะ 3 ปีแรกโจทก์มีสิทธิคิดดอกเบี้ยจากจำเลยได้เพียงร้อยละ 7.86 ต่อปีเท่านั้น ต่อจาก 3 ปีนั้นแล้ว จึงมีสิทธิปรับอัตราดอกเบี้ยให้สูงขึ้นได้แต่ต้องไม่เกินอัตราขึ้นสูงตามกฎหมายแต่ถ้าจำเลยผิคนัดชำระหนี้เมื่อใด โจทก์มีสิทธิปรับอัตราดอกเบี้ยให้สูงขึ้นได้ทันทีโดยไม่ต้องรอให้ล่วงพ้น 3 ปี นับแต่วันทำสัญญาผู้เงินและไม่ต้องได้รับความยินยอมจากจำเลยก่อน ปรากฏว่าหลังจากที่จำเลยผู้เงินโจทก์ได้เพียง 3 เดือนเศษ ก็ผิคนัดไม่ชำระหนี้ ต่อมาอีก 5 เดือน โจทก์ปรับอัตราดอกเบี้ยให้สูงขึ้นเป็นร้อยละ 19 ต่อปี ย่อมเป็นที่เห็นได้ว่าโจทก์ใช้สิทธิปรับอัตราดอกเบี้ยตามสัญญาผู้เงินให้จำเลยชำระดอกเบี้ยเพิ่มขึ้นเพราะเหตุที่จำเลยผิคนัดไม่ชำระหนี้ หาใช่เป็นการปรับอัตราดอกเบี้ยให้สูงขึ้นตามปกติโดยอาศัยข้อตกลงในสัญญาผู้เงิน ไม่จึงเป็นการเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนที่กำหนดไว้ล่วงหน้าเพื่อความเสียหายอันเกิดแต่การที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ อันเป็นเบี้ยปรับตาม ป.พ.พ. มาตรา 379 ซึ่งเมื่อ ศาลได้ดำเนินถึงทางได้เสียของโจทก์แล้วสามารถลดลงเป็นร้อยละ 15 ต่อปีได้ กรณีมิใช่เป็นการเรียกเอาดอกเบี้ยตามสัญญาผู้เงินอันเป็นดอกผลแต่อย่างใด

ฎีกาที่ 3127/2545 หนังสือสัญญากู้เงินมีใจความว่า ผู้กู้ยอมเสียดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 19 ต่อปีและในกรณีมีเหตุจำเป็นยินยอมให้ผู้ให้กู้เพิ่มอัตราดอกเบี้ยสูงกว่าที่กำหนดเมื่อใดก็ได้ แต่ไม่เกินอัตราร้อยละสูงสุดที่กฎหมายกำหนดไว้ แสดงว่าตามหนังสือสัญญากู้เงินดังกล่าวโจทก์มีสิทธิคิดดอกเบี้ยจากจำเลยทั้งสองในอัตราร้อยละ 19 ต่อปี แม้จำเลยทั้งสองไม่ได้ผิดนัดชำระหนี้ การคิดดอกเบี้ยดังกล่าวเข้าลักษณะดอกเบี้ยนิติบัญญัติที่โจทก์พึงได้รับตาม ป.พ.พ. มาตรา 148 วรรคสาม แม้ในช่วงแรกโจทก์จะคิดดอกเบี้ยจากจำเลยทั้งสองไม่ถึงร้อยละ 19 ต่อปี ก็เป็นเรื่องที่โจทก์ให้ประโยชน์แก่จำเลยทั้งสองนอกเหนือจากข้อตกลงในสัญญา ซึ่ง โจทก์มีสิทธิที่จะไม่ยอมให้ประโยชน์แก่จำเลยทั้งสองอีกต่อไปโดยกลับไปคิดดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 19 ต่อปี ตามข้อตกลงในสัญญาได้ หากใช่เป็นเรื่องลูกหนี้สัญญาว่าจะใช้เงินจำนวนหนึ่งให้เป็นเบี้ยปรับเมื่อคนไม่ชำระหนี้หรือชำระหนี้ไม่ถูกต้อง อันจะถือว่าเป็นเบี้ยปรับตามป.พ.พ. มาตรา 379 ไม่ โจทก์ชอบที่จะคิดดอกเบี้ยจากจำเลยทั้งสองในอัตราร้อยละ 19 ต่อปี ตามสัญญากู้เงินได้

ข้อตกลงเรื่องอัตราดอกเบี้ยระหว่างโจทก์และจำเลยทั้งสองตามหนังสือสัญญากู้เงิน ไม่ใช่การแสดงเจตนาเพื่อลวงบุคคลอื่น และไม่ปรากฏว่าโจทก์และจำเลยทั้งสองมีเจตนาทำสัญญาฉบับนี้อำพรางสัญญาฉบับอื่นแต่อย่างใด จึงไม่เข้าลักษณะนิติกรรมอำพรางที่ศาลชั้นต้นจะพิพากษาให้โจทก์คิดดอกเบี้ยจากจำเลยทั้งสองลดลงเหลืออัตราร้อยละ 16 ต่อปีได้

3.12.4 มิให้คิดอัตราดอกเบี้ยเกินร้อยละสิบห้าต่อปี

มาตรา 654 ท่านห้ามมิให้คิดอัตราดอกเบี้ยเกินร้อยละสิบห้าต่อปี ถ้าในสัญญากำหนดดอกเบี้ยเกินกว่านั้นก็ให้ลดลงมาเป็นร้อยละ 15 ต่อปี

เป็นกรณีการคิดคำนวณดอกเบี้ยกับบุคคลโดยทั่วไปที่ปล่อยเงินกู้ ไม่ใช่บังคับกับธนาคารหรือสถาบันการเงินที่มีกฎหมายเฉพาะให้เรียกดอกเบี้ยได้ตามประกาศอัตราดอกเบี้ยของธนาคารหรือสถาบันการเงินที่ได้ประกาศใช้ ประกาศดังกล่าวเป็นข้อเท็จจริงที่ต้องนำสืบ ไม่ถือเป็นข้อเท็จจริงที่ศาลรู้ได้เอง แต่จำนวนดอกเบี้ยที่เกินกว่ากฎหมายกำหนดแล้ว ลูกหนี้ชำระให้กับเจ้าหนี้ ลูกหนี้เรียกคืนไม่ได้ เป็นการชำระตามอำเภอใจ และนำไปหักกลบบกับหนี้เงินต้นไม่ได้ การคิดดอกเบี้ยจากบัตรเครดิต เป็นการออกเงินทરรองให้ล่วงหน้า ไม่ขึ้นกับ พ.ร.บ. ห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา ดอกเบี้ยในขณะเลิกสัญญามีอัตราเท่าใด เมื่อเลิกสัญญาแล้วก็คิดได้เพียงนั้น เพราะหลังจากเลิกสัญญาแล้ว ธนาคารฯ จะปรับอัตราดอกเบี้ยโดยอาศัยเงื่อนไขในสัญญาอีกไม่ได้ สัญญาจำนองเมื่อนำเอาหนี้ดอกเบี้ยที่เกินกว่าที่กฎหมายอนุญาตมารวมเข้าด้วย ส่วนที่เกินไม่มีผลบังคับรายละเอียดปรากฏตามคำพิพากษาของศาลฎีกาต่อไปนี้

เงินดอกเบี้ยที่ชำระไปจากอัตราดอกเบี้ยที่เป็นโมฆะ ผู้กู้นำไปหักเงินต้นไม่ได้

ฎีกาที่ 999/25331 โจทก์คิดอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 60 ต่อปีซึ่งเกินอัตราดอกเบี้ยตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 654 และเป็นความผิดต่อพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. 2475 ข้อตกลงเรื่องดอกเบี้ยเป็นโมฆะ จำเลยไม่มีสิทธินำเงินดอกเบี้ยที่ชำระแล้วไปหักเงินต้นให้ลดน้อยลงได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 407 การจำนองมิได้กำหนดระยะเวลาไว้ เมื่อโจทก์บอกกล่าวบังคับจำนองแล้วโจทก์ยอมมีอำนาจฟ้อง และมีสิทธิคิดดอกเบี้ยได้ตั้งแต่วันที่จำเลยผิดนัดในอัตราร้อยละเจ็ดครึ่งต่อปี ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 224

ฎีกาที่ 2167/2545 แม้การที่โจทก์คิดดอกเบี้ยเกินอัตราที่กฎหมายกำหนดจะเป็นการฝ่าฝืน พ.ร.บ. ห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราฯ มาตรา 3 ประกอบด้วย ป.พ.พ. มาตรา 654 อันมีผลให้ดอกเบี้ยตกเป็นโมฆะ แต่เมื่อจำเลยชำระดอกเบี้ยดังกล่าวด้วยความสมัครใจตามที่ตกลงไว้กับโจทก์จึงเป็นการชำระหนี้ตามอำเภอใจและเป็นการชำระหนี้ที่ฝ่าฝืนข้อห้ามตามกฎหมายตาม ป.พ.พ. มาตรา 407 และมาตรา 411 จำเลยจะเรียกเงินดอกเบี้ยดังกล่าวคืนหรือนำมาหักชำระหนี้ต้นเงินหาได้ไม่

เช็คที่ออกชำระหนี้เงินกู้ที่มีดอกเบี้ยที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายรวมอยู่ด้วย ไม่เป็นความผิดทางอาญา

ฎีกาที่ 496/2537 จำนวนเงินต้นในสัญญากู้ยืมเงิน ได้รวมดอกเบี้ยเกินอัตราที่กฎหมายกำหนดไว้ด้วย การที่จำเลยส่งจ่ายเช็คเพื่อชำระหนี้ดังกล่าว จึงเป็นเช็คที่มีมูลหนี้ผิดกฎหมายไม่อาจบังคับชำระไว้รวมอยู่ด้วย แม้ธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็คนั้น จำเลยก็ไม่มี ความผิดตาม พ.ร.บ. ว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2497 มาตรา 3 จำนวนเงินในสัญญากู้ รวมดอกเบี้ยที่ผิดกฎหมายไว้ด้วยหรือไม่ เป็นปัญหาความสงบเรียบร้อยของประชาชน

ฎีกาที่ 1913/2537 จำนวนต้นเงินในสัญญากู้ได้รวมดอกเบี้ยที่คิดล่วงหน้าและเป็นดอกเบี้ยที่คิดเกินอัตราที่กฎหมายกำหนด ฝ่าฝืน พ.ร.บ. ห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. 2475 มาตรา 3 ประกอบ ป.พ.พ. มาตรา 654 ดอกเบี้ยตกเป็นโมฆะแต่หนี้เงินต้นและข้อตกลงให้เรียกดอกเบี้ยอัตราร้อยละ 1.25 ต่อเดือนยังคงสมบูรณ์ ปัญหาว่าสัญญากู้ซึ่งมีดอกเบี้ยเกินอัตราที่กฎหมายกำหนดรวมเป็นเงินต้นด้วยเป็นโมฆะหรือไม่ เป็นข้อกฎหมายอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน

ดอกเบี้ยในการเล่นแชร์ ไม่เป็นดอกเบี้ยตามสัญญากู้ยืมเงิน

ฎีกาที่ 2017/2537 โจทก์คิดดอกเบี้ยจากลูกหนี้การเล่นแชร์อัตราร้อยละ 18 ต่อปีได้ ไม่ต้องห้ามตาม พ.ร.บ. ห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. 2475 เพราะไม่ใช่มูลหนี้การกู้ยืมเงินตาม ความหมายของกฎหมายดังกล่าว

อายุความฟ้องเรียกเงินค่าแชร์ไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้โดยเฉพาะ จึงมีกำหนด 10 ปี ตาม ป.พ.พ. มาตรา 164 เดิม (มาตรา 193/30 ใหม่)

ดอกเบี้ยการใช้จ่ายบัตรเครดิต กำหนดอัตราดอกเบี้ยสูงสุด ไม่เป็นเบี้ยปรับ

ฎีกาที่ 1550/2539 คำขอสินเชื่อบัตรเครดิตมีข้อสัญญาว่าโจทก์ยอมผ่อนผันจ่ายเงินไป ก่อนทั้งที่เงินฝากในบัญชีมีไม่พอจ่าย โดยไม่มีกำหนดเวลาชำระคืน เป็นแต่เพียงจำเลยตกลงชำระ คืนพร้อมดอกเบี้ยในอัตราสูงสุดที่ธนาคารแห่งประเทศไทยกำหนดเป็นการกำหนดดอกเบี้ยไว้ ล่วงหน้า ถือได้ว่าจำเลยตกลงให้โจทก์คิดดอกเบี้ยในอัตราดังกล่าวแต่ต้น จึงไม่อยู่ในบังคับ ป.พ.พ. มาตรา 654 ซึ่งห้ามคิดดอกเบี้ยเกินร้อยละสิบห้าต่อปี เพราะมิใช่การกู้ยืมและโจทก์เป็นธนาคาร พาณิชย์ข้อตกลงดังกล่าวชอบด้วยกฎหมายไม่มีลักษณะเป็นเบี้ยปรับ

การปรับลดเบี้ยปรับ ต้องไม่ต่ำกว่าอัตราดอกเบี้ยปกติ

ฎีกาที่ 3348/2542 จำเลยเสียดอกเบี้ยสำหรับเงินกู้ในอัตราร้อยละ 16.25 ต่อปี หากจำเลยประพฤติดีใจในสัญญาหรือผิดนัดไม่ชำระหนี้ จำเลยยอมให้โจทก์คิดดอกเบี้ย เพิ่มขึ้นเป็นอัตราร้อยละ 18.5 ต่อปี จึงเป็นเรื่องที่ตกลงกันไว้ล่วงหน้าว่าหากจำเลยไม่ชำระหนี้ให้ ต้องตามความประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้ จำเลยยอมให้โจทก์คิดดอกเบี้ยเพิ่มขึ้นได้จึงเป็นเบี้ย ปรับตาม ป.พ.พ. มาตรา 379 เมื่อศาลเห็นว่าอัตราดอกเบี้ยอันเป็นเบี้ยปรับนั้นสูงเกินส่วนก็ปรับลด เป็นจำนวนพอสมควรได้ตาม ป.พ.พ. มาตรา 383 วรรคหนึ่งกรณีที่โจทก์ซึ่งเป็นสถาบันการเงินมี สิทธิคิดดอกเบี้ยจากลูกหนี้ในอัตราสูงสุดตามประกาศของธนาคารแห่งประเทศไทยและ พ.ร.บ. ดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืมของสถาบันการเงิน พ.ศ. 2523 โดยไม่อยู่ภายใต้บังคับ ป.พ.พ. มาตรา 654 ไม่ทำ ให้ข้อตกลงระหว่างโจทก์กับจำเลยที่กำหนดค่าเสียหายไว้ล่วงหน้าไม่เป็นเบี้ยปรับ แต่ก็ไม่มี บทบัญญัติใดให้อำนาจศาลที่จะลดเบี้ยปรับเสียทั้งหมด ดังนั้น ที่ศาลอุทธรณ์พิพากษาให้จำเลยชำระ ดอกเบี้ยแก่โจทก์ในอัตราร้อยละ 16.25 ต่อปี จากต้นเงิน 2,230,000 บาท เท่ากับอัตราดอกเบี้ยสูงสุด สำหรับลูกค้าทั่วไปอันเป็นอัตราปกติที่จำเลยต้องชำระแก่โจทก์ก่อนผิดนัด จึงมีผลเท่ากับเป็นการ งดเบี้ยปรับที่จำเลยต้องรับผิดชอบชำระให้โจทก์ทั้งสิ้น ไม่ต้องด้วยเจตนารมณ์ของกฎหมาย ศาลฎีกา เห็นสมควรแก้ไขให้ถูกต้อง

ดอกเบี้ยที่เป็นโมฆะ แม้วรวมอยู่ในเงินต้นตามสัญญา ก็สามารถแยกส่วนที่โมฆะ ออกจากส่วนเงินต้นที่สมบูรณ์ได้

ฎีกาที่ 4372/2545 โจทก์นำเงินดอกเบี้ยจำนวน 60,000 บาท ที่จำเลยค้างชำระซึ่งเป็นดอกเบี้ยที่คิดในอัตราร้อยละ 2 ต่อเดือน อันเป็นการฝ่าฝืน พ.ร.บ. ห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราฯ มาตรา 3 ประกอบด้วย ป.พ.พ. มาตรา 654 ไปรวมเข้ากับต้นเงิน 300,000 บาท ที่กู้ยืม แสดงว่าโจทก์และจำเลยมีเจตนาที่จะแบ่งแยกการกู้เงินออกเป็นสองส่วน ส่วนที่หนึ่งคือกู้เงินจำนวน 300,000 บาท อีกส่วนหนึ่งคือ 60,000 บาท เฉพาะนิติกรรมการกู้ยืมส่วนที่เป็นดอกเบี้ยจำนวน 60,000 บาท เท่านั้นที่ตกเป็นโมฆะ ส่วนนิติกรรมการกู้ยืมเงินระหว่างโจทก์กับจำเลยในส่วนจำนวน 300,000 บาท ยังคงสมบูรณ์อยู่ตาม ป.พ.พ. มาตรา 173 หนี้กู้ยืมระหว่างโจทก์กับจำเลยในเงินส่วนนี้จึงเป็นหนี้ที่สมบูรณ์ เมื่อจำเลยจดทะเบียนจำนองที่ดินเป็นประกันหนี้เงินกู้ในวงเงิน 360,000 บาท สัญญาจำนองประกันหนี้จึงมีผลใช้บังคับได้ตามจำนวนหนี้ประธานที่สมบูรณ์ คือ จำนวน 300,000 บาท เมื่อโจทก์บอกกล่าวบังคับจำนองแล้ว โจทก์ย่อมมีสิทธิบังคับจำนองในหนี้ส่วนนี้ได้

3.12.5 ดอกเบี้ยทบต้น

มาตรา 655 ท่านห้ามมิให้คิดดอกเบี้ยในดอกเบี้ยที่ค้างชำระ แต่ทว่าเมื่อดอกเบี้ยค้างชำระไม่น้อยกว่าปีหนึ่ง คู่สัญญาผู้ยืมจะตกลงกันให้เอาดอกเบี้ยนั้นทบเข้ากับต้นแล้วให้คิดดอกเบี้ยในจำนวนเงินที่ทบเข้ากันนั้นก็ได้ แต่การตกลงเช่นนั้นต้องทำเป็นหนังสือ

ส่วนประเพณีการค้าขายที่คำนวณดอกเบี้ยทบต้นในบัญชีเดินสะพัดก็ดี ในการค้าขายอย่างอื่นทำนองเช่นว่านี้ก็ดี หาอยู่ในบังคับแห่งบทบัญญัติซึ่งกล่าวมาในวรรคก่อนนั้นไม่

การเปิดบัญชีกระแสรายวัน ที่ไม่มีข้อความว่าเดินสะพัดทางบัญชี ธนาคารฯ ไม่มีสิทธิคิดดอกเบี้ยทบต้น

ฎีกาที่ 4963/2536 จำเลยเพียงแต่ทำสัญญาเปิดบัญชีเงินฝากกระแสรายวันกับธนาคาร โจทก์จึงไม่ใช่เรื่องทำสัญญาบัญชีเดินสะพัดต่อกันตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 856 และถือไม่ได้ว่าเป็นการค้าอย่างอื่นในทำนองเช่นว่านั้นตามข้อตกลงในคำขอเปิดบัญชีเงินฝากกระแสรายวันที่ว่าถ้าธนาคารจ่ายเงินตามเช็คให้เกินจำนวนเงินที่มีอยู่ในบัญชีของผู้ฝากไป ผู้ฝากยอมใช้เงินส่วนนั้นให้ธนาคารพร้อมทั้งดอกเบี้ยในอัตราสูงสุดเท่าที่กฎหมายอนุญาตนับแต่วันที่เบิกเกินจนถึงวันที่ชำระหนี้เงินเบิกเกินคืน ก็มีได้มีข้อตกลงให้เรียกดอกเบี้ยทบต้นได้กับทั้งไม่ใช่เรื่องกู้ยืมเงินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 654 แต่เป็นเรื่องที่โจทก์ได้จ่ายเงินตามคำสั่งของจำเลยผู้ออกเช็คเกินกว่าจำนวนเงินที่มีอยู่ในบัญชีซึ่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 991 มิได้บังคับโดยเด็ดขาดให้ธนาคารจ่ายเงินเกินบัญชีของผู้เคยค้าและตามเงื่อนไขคำขอ

เปิดบัญชีเงินฝากกระแสรายวันดังกล่าว ก็ให้โจทก์มีอำนาจจ่ายเงินตามเช็คให้จำเลยเกินจำนวนเงินที่มีอยู่ในบัญชีได้ โจทก์จึงไม่มีสิทธิคัดดอกเบียทับต้นจากจำเลย

ดอกเบียทับต้น ทำเป็นหนังสือตกลงฝ่ายเดียวจากทางผู้กู้ ก็ใช้บังคับได้

ฎีกาที่ 342/2540 การตกลงระหว่างผู้กู้และผู้ให้กู้ที่ผู้กู้ยินยอมให้ผู้ให้กู้นำดอกเบียที่ผู้กู้ค้างชำระไม่น้อยกว่า 1 ปีทบเข้ากับต้นเงินแล้วให้คิดดอกเบี้ยในจำนวนเงินที่ทบเข้ากันได้ตาม ป.พ.พ. มาตรา 655 วรรคหนึ่ง บัญญัติให้ทำเป็นหนังสือ หากได้บัญญัติว่าข้อตกลงให้คิดดอกเบี้ยทับต้นดังกล่าวจะต้องทำเป็นหนังสือและลงลายมือชื่อของผู้กู้กับผู้ให้กู้ไม่ ดังนั้น หากข้อตกลงได้ทำหนังสือลงลายมือชื่อผู้กู้ฝ่ายเดียวย่อมมีผลใช้บังคับได้ ไม่จำเป็นต้องให้ผู้ให้กูลงลายมือชื่อด้วย

ตามหนังสือสัญญาจำนองและข้อตกลงต่อท้ายสัญญาจำนองมีข้อตกลงว่าผู้จำนองยินยอมจะเอาประกันอสังหาริมทรัพย์ที่จำนองไว้ ให้ผู้รับจำนองเป็นผู้รับประโยชน์ในกรรมธรรม์ประกันภัย โดยผู้จำนองยินยอมเสียเงินค่าเบี้ยประกันภัยเอง ถ้าผู้จำนองไม่จัดการเอาประกันภัยอสังหาริมทรัพย์ดังกล่าวและผู้รับจำนองได้จัดการเอาประกันภัยเองผู้จำนองยินยอมนำเงินค่าเบี้ยประกันภัยที่ผู้รับจำนองได้จ่ายไปมาชำระจนครบถ้วนภายใน 1 เดือน นับแต่วันที่ผู้รับจำนองได้แจ้งให้ทราบ จากข้อสัญญาดังกล่าวจำเลยจะรับผิดชอบต่อเมื่อโจทก์ได้ชำระเบี้ยประกันแทนจำเลยไป หากโจทก์ยังไม่ได้ชำระก็ยังไม่เห็นหน้าที่จำเลยจะต้องชำระคืนแก่โจทก์ นอกจากนี้เบี้ยประกันภัยที่โจทก์ขอให้จำเลยชำนั้นเป็นเบี้ยประกันภัยในอนาคต ที่จำเลยยังไม่มีหน้าที่จะต้องชำระและยังไม่ทราบจำนวนเบี้ยประกันภัยที่แน่นอน และมีได้ระบุจำนวนเบี้ยประกันภัยที่ขอให้จำเลยชำระ จึงไม่ทราบว่าจำเลยจะต้องเสียเบี้ยประกันภัยไปจำนวนเท่าใดจึงเป็นคำฟ้องที่ไม่อาจบังคับได้

ดอกเบียทับต้น เมื่อทบต้นแล้วไม่มีสภาพเป็นดอกเบียอีกต่อไป จึงไม่เป็นการคิดดอกเบียซ้อนดอกเบีย

ฎีกาที่ 5291/2540 โจทก์เป็นสถาบันการเงิน มีสิทธิเรียกดอกเบี้ยในอัตราสูงสุดได้ไม่เกินร้อยละ 21 ต่อปี ตามประกาศกระทรวงการคลัง เมื่อสัญญากู้เงินได้มีการตกลงกำหนดอัตราดอกเบี้ยไว้เกินกว่าอัตราร้อยละ 15 และยินยอมให้ผู้ให้กู้นำดอกเบี้ยที่ค้างชำระเกินกว่า 1 ปี ทบเข้ากับต้นเงิน และให้โจทก์คิดดอกเบี้ยในอัตราที่ตกลงในสัญญาเงินต่อไปด้วย โจทก์ย่อมมีสิทธิที่จะคิดดอกเบี้ยในอัตราตามที่ตกลงในสัญญาและคิดดอกเบี้ยค้างชำระเกินกว่า 1 ปี ทบต้นได้ต่อไป จนกว่าจะชำระต้นเงินและดอกเบี้ยคืนให้แก่โจทก์จนเสร็จสิ้น การที่โจทก์นำดอกเบี้ยที่ค้างชำระเกิน 1 ปี มาทบรวมกับยอดเงินต้นดอกเบี้ยที่ทบนั้นจึงกลายเป็นเงินต้นไม่เป็นดอกเบี้ยที่ค้างอีกต่อไป ข้อตกลงตามสัญญาเงินดังกล่าวมีผลใช้บังคับได้ตาม ป.พ.พ. มาตรา 655 วรรคหนึ่ง ซึ่งไม่อยู่ในบังคับข้อห้ามไม่ให้คิดดอกเบี้ยซ้อนดอกเบี้ยในระหว่างผิดนัดตาม ป.พ.พ. มาตรา 224 วรรคสอง

3.12.6 บังคับเอาดอกเบี้ยที่ค้างชำระในการจำนองเกินกว่าห้าปีไม่ได้

มาตรา 745 ผู้รับจำนองจะบังคับจำนองแม้เมื่อหนี้ที่ประกันนั้นขาดอายุความแล้วก็ได้ แต่จะบังคับเอาดอกเบี้ยที่ค้างชำระในการจำนองเกินกว่าห้าปีไม่ได้

มาตรา 193/27 ผู้รับจำนอง ผู้รับจำนำ ผู้ทรงสิทธิยึดหน่วงหรือผู้ทรงบุริมสิทธิเหนือทรัพย์สินของลูกหนี้ของตนได้ยึดถือไว้ ยังคงมีสิทธิบังคับชำระหนี้จากทรัพย์สินที่จำนองจำนำหรือที่ได้ยึดถือไว้ แม้ว่าสิทธิเรียกร้องส่วนที่เป็นประธานจะขาดอายุความแล้วก็ตาม แต่จะใช้สิทธินั้นบังคับให้ชำระดอกเบี้ยที่ค้างชำระย้อนหลังเกินห้าปีขึ้นไปไม่ได้

ฎีกาที่ 7155/2541 ตามบทบัญญัติมาตรา 745 แห่ง ป.พ.พ. ที่กำหนดว่า ผู้รับจำนองจะบังคับเอาดอกเบี้ยที่ค้างชำระในการจำนองเกินกว่าห้าปีไม่ได้ นั้น หมายความว่า ผู้รับจำนองสามารถบังคับจำนองได้ไม่ว่าหนี้ที่ประกันจะขาดอายุความแล้วหรือไม่ก็ตาม แต่ห้ามมิให้บังคับเอาดอกเบี้ยที่ค้างชำระในการจำนองเกินกว่าห้าปีเท่านั้น ปัญหาว่าราคาทรัพย์สินจำนองท่วมจำนวนเงินที่ค้างชำระหรือไม่ เป็นปัญหาในเรื่องการรับฟังพยานหลักฐานของศาล แม้จำเลยไม่ได้นำสืบ แต่เมื่อข้อนำสืบของโจทก์หรือข้อเท็จจริงที่ปรากฏในสำนวนและที่รู้จักกันอยู่ทั่วไปบ่งชี้ว่าราคาทรัพย์สินจำนองท่วมจำนวนเงินที่ค้างชำระ ศาลก็ต้องวินิจฉัยไปตามนั้น เมื่อฟังได้ว่าราคาทรัพย์สินจำนองท่วมจำนวนหนี้ที่ค้างชำระ โจทก์ย่อมฟ้องเรียกเอาทรัพย์สินจำนองหลุดเป็นกรรมสิทธิ์ของโจทก์ไม่ได้

ปัญหาที่โจทก์ขอให้จำเลยชำระดอกเบี้ยนับแต่วันฟ้องเป็นต้นไปจนกว่าจะชำระเสร็จตาม ป.วิ.พ. มาตรา 142 (3) นั้น เป็นเรื่องที่ศาลเห็นสมควรกำหนดให้หรือไม่ แต่เมื่อปัญหานี้โจทก์ไม่ได้ยกขึ้นว่ากล่าวในชั้นอุทธรณ์ ศาลฎีกาจึงไม่รับวินิจฉัยให้ตาม ป.วิ.พ. มาตรา 249 วรรคหนึ่ง